4. La dècada dels trenta. Popularització de l'esport

4.1. L'EXPANSIÓ DE L'ESPORT A L'HOSPITALET

La República fou proclamada el 14 d'abril de 1931 i, a l'Hospitalet, fou festejada per la gent dels barris durant tota la tarda a la plaça de l'Ajuntament. Hi va haver parlaments dels futurs regidors sorgits de les eleccions (17 de la Unió Republicana —un grup de partits republicans antimonàrquics molt heterogeni— i 11 de la Lliga Regionalista) que havien de substituir l'anterior govern municipal. La convulsió social i política que visqué tant la societat catalana com la nacional als següents mesos influïren evidentment en la vida local. Faig especial esment, en aquest sentit, de fets com la transformació de l'autoproclamada República Catalana en Generalitat de Catalunya el 17 d'abril i les revoltes anarquistes del desembre de 1933, que tingueren un dels focus a l'Hospitalet i obligaren a suspendre un mes les eleccions municipals. Si en l'àmbit polític la situació era molt complexa, a nivell social no ho era menys. Potser aquí ens importa més el que passava a l'Hospitalet: aiguats amb inundacions, robatoris de verdures als camps de la Marina, greu incidència de l'atur amb desnonaments d'habitatges quan els obrers no podien pagar, problemes sanitaris amb casos de pesta bubònica a causa de les escombraries i de la criança de porcs sense mínimes condicions (l'Hospitalet era literalment el femer de Barcelona), dèficit escolar i d'infraestructures, en general irresolubles des de l'àmbit públic, i vagues i conflictes laborals a dojo.

Al novembre de 1933, les eleccions generals donen el poder a les dretes de la CEDA, cosa que marcarà una inflexió en el decurs dels esdeveniments polítics al període de la República. A l'Hospitalet, les eleccions sempre van ser guanyades per les esquerres (Esquerra Republicana de Catalunya), tot i que amb una significativa pujada de la conservadora Lliga Regionalista a l'entorn del 1933, coincidint amb la victòria general de la CEDA a Espanya. L'enfrontament entre les concepcions de la dreta i de l'esquerra a Espanya arribaren a un punt de tensió en aquesta data i tingueren als següents mesos uns altres dos punts principals. L'un el conformarien durant el 1934 la Revolució d'Astúries i els Fets d'Octubre a Catalunya (on els veïns de l'Hospitalet prengueren part molt activa). Aquests intents foren dominats pel Govern i van marcar uns mesos, fins al final del 1935, d'estricte control polític i social. La preparació de les eleccions del febrer del 1936 contribuí a normalitzar una mica la situació (la campanya fou viscuda com la recuperació de les llibertats perdudes). La victòria del Front Popular (d'esquerres) significà l'amnistia immediata per als implicats en els Fets d'Octubre i el retorn de l'hegemonia de les esquerres, però també del recel mutu entre esquerres i dretes. Les dues posicions ventilarien finalment les seves diferències en el segon dels punts d'enfrontament a què em referia abans: la Guerra Civil.

Arribats en aquesta alçada del nostre recorregut, recordem que a la nostra ciutat es practicaven ja, a principi dels anys trenta, uns quants esports. Ens referim aquí als que tenien una infraestructura de clubs i/o de practicants i afeccionats: futbol, ciclisme, excursionisme, boxa, caça (tot i que el primer club serà del 1931) i atletisme. Pot ser que algun hospitalenc practiqués d'altres esports, com el tennis o la natació, però devien ser exemples ben escassos i poc significatius per al nostre propòsit. Durant els anys trenta, aquest ventall d'opcions es veurà ampliat de forma extraordinària, tant per la quantitat d'esports diferents com pel nombre de practicants. En aquests anys s'afegiran a la llista anterior, clubs i practicants de nous esports i d'activitats considerades com a esports. Citem ràpidament la pilota basca, el rugbi, les activitats relacionades amb ocells (societats colombòfiles i ocellaires), els escacs, el billar (encara que ja es practicava segurament des de feia molts anys en les famílies benestants) i el tennis de taula (anomenat ping-pong). El basquetbol el trobem encavalcat entre les dues dècades, però tot i que la seva pràctica s'inicia formalment al final del 1928 i al 1929, per al nostre propòsit clarificador hauria de ser inclòs en aquesta segona llista, ja que es consolida a partir del 1930. I una cosa semblant podríem dir de la pilota basca.

Pot sobtar la inclusió d'activitats que, en un sentit molt estricte del concepte «esport» podrien ser objecte de rebuig, com els escacs, el billar o les societats ocellaires. Hem de situar-nos en una perspectiva on el

TAULA 7

PRESÈNCIA DE CLUBS ESPORTIUS A L'HOSPITALET (1927-1936)

	1927	1928	1939	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Ciclisme	3	3	3	3	2	2	3	3	3	2
Basquetbol	0	1	1	1	2	3	3	3	3	3
Futbol	5	3	5	3	5	7	9	8	10	5
Excursionisme	1	1	1	3	3	4	3	4	4	2
Billar	0	0	0	2	3	3	3	4	4	4
Ocellaires i Colomb.	0	0	0	1	2	3	4	4	4	4
Escacs	0	0	0	1	1	1	1	1	3	3
Altres	1	1	1	1	1	2	2	3	6	5
Total	**10**	**9**	**11**	**15**	**19**	**25**	**28**	**30**	**37**	**28**

Font: Elaboració pròpia a partir de diverses fonts.

concepte d'esport és considerat molt àmpliament des de l'inici. Així, a les planes dels diaris esportius, ja de bon començament trobem barrejades informacions d'activitats diverses i, fins i tot, més allunyades encara d'aquest concepte restrictiu d'esport.

És paradigmàtic de tot això, per exemple, com les gestes heroiques de la incipient aviació són explicades a bastament a *El Mundo Deportivo* (la velocitat captivarà especialment l'atenció de la gent a les primeres dècades d'aquest segle, i amb ella les curses d'automòbils o els vols dels avions). El concepte d'esport no es defineix ben bé durant tots aquests anys, i els límits queden cada vegada més difuminats, de tal manera que activitats com els escacs o el billar entren sense gaire entrebancs a les planes de la premsa esportiva. Però aquesta indefinició va més enllà, i en l'imaginari de la gent el concepte esport pot encabir encara més: per exemple, les activitats ocellaires. La premsa esportiva, en aquest cas, no parlarà de competicions ocellaires, però als seus documents les entitats hospitalenques de coloms i ocells adopten tota la simbologia i el llenguatge de la competició esportiva, i es consideren a si mateixes com a part del gran i modern món de l'esport. Així, al *Reglamento para el gobierno y régimen de la Sociedad Pajaril La Armonía de Hospitalet de Llobregat*, aprovat pel Govern Civil el 2 d'agost de 1932, es diu a l'article 1 que *«el objeto de esta sociedad es la esportividad y diversión pajaril con canarios y otras clases de pájaros no insectívoros de los cuales celebrará certámenes y concursos»*[1]. El fet que fossin considerades a l'època com a esportives fa que les incloguem en aquest recull històric.

Aquesta falta de delimitació del concepte d'esport ens ha acompanyat fins als nostres dies (encara de quant en quant a les notícies ens mostren algun esport nou que fins i tot arriba a tenir èxit, com és el cas del windsurf o l'snowboard), tot i que avui aquesta característica la podríem relacionar també amb el concepte de diversificació[2]. La Carta Olímpica, per la qual es regeix el món olímpic, accepta incloure als Jocs o, allò que gairebé és el mateix, considera esports les disciplines que compleixen certs requisits relacionats amb: la tradició (hi ha un llistat de 25 federacions de diferents esports acceptades als Jocs d'estiu i sis als d'hivern); el nombre de països i continents on es practica aquell esport ha de ser força gran (està perfectament quantificat i pot arribar fins a setanta-cinc països i quatre continents), i no s'accepten esports, disciplines o proves que depenguin essencialment d'algun mitjà de propulsió mecànic. Els Jocs Olímpics són per a molts l'essència de l'esport en aquest moment... però, com veieu, en queden fora, per exemple, alguns de tant acceptats com el motociclisme, l'automobilisme, els escacs, el rugbi o moltes arts marcials, que gaudeixen de molts seguidors a tot el món.

Així, amb aquesta àmplia permissibilitat amb la qual històricament s'ha près el concepte, el nombre de clubs a la ciutat va anar creixent tots i cadascun dels anys d'aquesta dècada fins a l'arribada de la Guerra Civil, l'any 1936, en què s'inverteix la tendència, com veiem a la Taula 7. Podeu complementar aquestes dades amb les de la Taula 2, referents a la dècada anterior.

Si repassem les característiques de l'evolució, veiem l'evident acceleració del nombre d'entitats esportives a la ciutat durant els anys trenta. L'increment és progressiu, i només una situació conjuntural fa que l'any 1936 s'experimenti un primer retrocés. Aquell any diverses entitats futbolístiques es van fusionar i això, juntament amb la manca de fonts d'informació per l'esclat de la guerra (l'espai dedicat a l'esport és cada vegada més minso) i amb una incipient reducció d'en-

titats per l'efecte de la contesa, expliquen aquesta disminució de l'any 1936. Al llarg dels tres anys de guerra, és evident que les entitats esportives van anar desapareixent, però durant els primers mesos el front quedava molt lluny i l'activitat va continuar. D'aquesta dècada destaquem el pes específic del futbol, sempre en primer lloc per nombre de clubs, i amb un pes sobre el total entre un mínim del 20% (el 1930, i motivat per les fusions de clubs) i un màxim al voltant del 33% (entre el 1933 i el 1935). Els percentatges, però, s'allunyen lògicament dels de la dècada anterior, on no hi havia tanta oferta diversificada. A nivell general, l'oferta associativa vinculada a l'esport es duplica aproximadament cada quatre anys prenent com a base el 1927; i es triplica en set anys (entre el 1927 i el 1934).

Caracteritzar l'esport dins d'una perspectiva social suposa presentar una sèrie de trets característics que ens donaran una idea de les importants transformacions que vivia la ciutat i, de fet, una gran part de Catalunya en aquesta dècada. Sempre comparant amb la situació de la dècada precedent, i entenent aquestes característiques com a generals i de progressiva instauració, anotem aquests punts definitoris:

➔ Creixent popularització de la pràctica esportiva. El major nombre de clubs suposa un major nombre de practicants, a diferència de la dècada anterior en què el major augment es va donar en l'aspecte de l'espectacle esportiu i de l'espectador passiu. Aquesta tendència, iniciada tímidament ja cap al final dels anys vint, suposa el pas següent en la lògica d'arrelament dels valors de l'esport: primer, esport burgès; segon, espectacle de masses, i tercer, pràctica general de l'esport (pels obrers o els treballadors).

➔ Augment espectacular del nombre de llicències federatives a l'Hospitalet. És una conseqüència clara del punt anterior. El cas del ciclisme és ben exemplar en aquest sentit, ja que el nombre de clubs importants no varia gaire d'una dècada a l'altra. La base de clubs és semblant, però el nombre de ciclistes federats dels quals tenim notícia (en la majoria de casos per les publicacions que han quedat a les hemeroteques) augmenta gradualment des del 1920 fins al 1936 (vegeu la Taula 8), de tal manera que el nombre de ciclistes federats relacionats amb l'Hospitalet que he localitzat als anys de la República —96— supera de llarg el de tots els anys anteriors —31. Aquest augment està en la línia dels paràmetres en què es movia el ciclisme català del moment. Així, per exemple, la memòria de l'any 1935[3] del Comité Regional de la Unión Velocipédica Española assenyala aquestes xifres per al ciclisme federat català: 222 curses ciclistes (89 per a quarta categoria i principiants; 18 per a terceres i quartes; 3 per a segones, terceres i quartes, i 34 per a totes les categories); 36 velòdroms; 21 campionats socials, 722 excursions i 79 proves socials; 1.541 llicències federatives, de les quals 1.268 eren de principiants o de quarta categoria, i només 9 eren de professionals.

TAULA 8

CICLISTES FEDERATS DETECTATS A L'HOSPITALET PER PERÍODES (1920 A 1937)[4]

	1920-25	1926-31	1932-37
Nombre de ciclistes	12	19	96

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades trobades a la premsa general, esportiva local de l'època i del Boletín de la Unión Velocipédica Española entre el 1910 i el 1936.

56
CARNET DE FEDERAT A LA UNIÓN VELOCIPÉDICA ESPAÑOLA DE JOAN SALVADOR, 1929.
AS

➔ Extrema caracterització de l'esport com a font festiva i/o d'associacionisme. Com mai abans, en aquesta dècada l'esport dóna peu a iniciatives populars vehiculades fora fins i tot dels grans clubs existents (a través de penyes i també de forma particular). Així podem citar l'existència d'un bon nombre d'iniciatives d'organització de curses ciclistes, relacionades amb petits col·lectius o amb botigues: la Peña Oriente (formada al bar Ramón del carrer Martí Julià, 93) amb

57
CURSA DE CINTES DE LA FESTA MAJOR, AL CARRER RIERA DE LA CREU, AL COSTAT DEL CASINO DEL CENTRE, CAP AL 1935
AL'H-AH

seccions de ciclisme i futbol, la Penya Ben-Avinguts (lligada al Centre Autonomista Republicà), la Penya Ben Vistos (sembla que lligada al Foment Autonomista Eulalienc) o la botiga Vicente Hermanos (al carrer Santa Eulàlia,105)... Fins i tot hi ha iniciatives individuals, com la que vaig conèixer a través d'una carta signada per Lluís Casas Ribas al juliol de 1934, *«en representació d'un grup de joves»* per organitzar una cursa ciclista de cintes (agafar una cinta penjada muntat damunt d'una bicicleta) el diumenge 9 de setembre d'aquell any[5]. Aquestes iniciatives desbordaven la capacitat d'absorció dels clubs existents aleshores. Lligat a aquest aspecte més lúdic de l'esport (una mica més apartat de la competició oficial), també el ciclisme ens mostra un altre exemple amb l'aparició del fenomen excursionista. Els grups de joves comencen a aprofitar l'econòmic mitjà de transport que és la bicicleta per a les seves sortides. Les fotografies, notes de premsa, records i documents que he pogut recuperar donen fe d'aquesta nova manera de vehicular l'incipient temps de lleure de les classes treballadores. Així, els Estatuts del Club Ciclista Hospitalet del 1933, donen com a finalitat de l'entitat *«fomentar en el possible el CICLISME i especialment el TURISME amb tot el seu esplendor, contribuir amb altres Societats gestionant l'arreglament i conservació de les carreteres i ajudar amb tot el que sigui necessari al socis i clubs deportius que ho solicitin»*[6]. En aquests anys, els clubs organitzen els primers campionats socials, oberts només per als socis, i també els campionats excursionistes. La premsa local ens dóna compte de com era una d'aquestes curses socials, la realitzada el 2 de desembre de 1934 pels socis del Club Ciclista Hospitalet al bosc de Can Feu, a Sabadell, de 43 quilòmetres de recorregut. Hi van participar 16 corredors, dels quals en van arribar 14. Després de la cursa, *«els corredors i llurs seguidors varen esmorçar i a la tarda es va empendre el retorn, en pla de passeig, restant tots encantats de la jornada»*. Es conserven moltes fotografies d'aquestes excursions, que sempre acabaven amb un àpat ben regat amb el vi de la bóta... Per aquest motiu, a les juntes directives dels anys trenta apareixen les figures dels capitans excursionistes. Per fer-nos una idea del nombre de curses socials que podia arribar a organitzar un club en aquells anys, podem dir que, per exemple i sobre el paper, els Estatuts del Club Ciclista Hospitalet marcaven que *«la Junta Directiva ve obligada a celebrar al menys una excursió cada mes»*[7], fet que en general s'acomplia amb escreix.

→ Entrada del món de l'esport local dins de l'espai ideològic: a causa de la forta popularització de l'esport, les organitzacions de caire més obrer, com partits polítics i sindicats, iniciaran també a l'Hospitalet (com a tot Catalunya) un apropament cap a aquestes activitats. Destaquem algunes seccions locals de partits republicans i, cap als últims anys de la República, la Germanor Obrera de l'Hospitalet i la Societat Cooperativa Respeto Mutuo. Aquest apropament culminarà amb la col·laboració en l'organització de l'Olimpíada Popular l'any 1936. D'altra banda, algunes entitats hospitalenques més properes al nacionalisme també faran seu durant aquesta dècada, el discurs que a nivell català relacionava l'activitat esportiva amb el concepte de nació. Parlo de l'Ateneu de Cultura Popular, la delegació local de Palestra, el Grup Excursionista Saltadiç o el Grup Cultura, Esport i Progrés. Aquestes mateixes entitats obriran un tímid espai de reflexió i debat sobre els objectius de l'esport,

no només orientat a la seva utilitat com a instrument nacionalista sinó també destinat a destriar la mera activitat d'espectacle del vertader profit que pot fer l'esport. D'una manera una mica independent d'aquest debat, potser per no tenir un caire tant ideològic, s'obren debats paral·lels sobre la necessitat de l'educació física a les escoles o de construir certes instal·lacions esportives, com un camp de futbol al Centre o una piscina pública. En tots aquests fòrums tindran un paper important els mitjans de comunicació locals, tant els butlletins de les pròpies entitats com els periòdics que s'anaren succeint entre el 1929 i el 1936. Malgrat que penso que el pes de les publicacions locals no devia ser gaire gran dins l'opinió pública de la ciutat, com a mínim sí que aquestes publicacions són un reflex de les tendències d'algunes entitats.

Ja hem vist com l'oferta esportiva es diversifica, però els esports més destacats, tant pel que fa a la pràctica com als afeccionats o als èxits, segueixen sent el futbol i el ciclisme, d'una banda, i la boxa i especialment el basquetbol, que s'hi afegeixen en aquests anys. Al futbol dedicarem un apartat, però val a dir que la categoria esportiva dels seus equips serà molt inferior a la que havien tingut a la dècada anterior. Fins i tot podríem dir que al Centre el futbol va cedir una mica el protagonisme al bàsquet, que començava a gaudir d'una afecció i d'uns practicants fixos que van empènyer els dos equips locals cap als èxits que al futbol no arribaven. També la boxa, especialment a Collblanc-la Torrassa i una mica a Santa Eulàlia i, en certs anys, al Centre, va tenir una especial rellevància, fins i tot amb exemples mínimament professionalitzats.

4.2. ELS DOS NOUS GRANS ESPORTS A LA CIUTAT: BÀSQUET I BOXA

El bàsquet, en aquests anys trenta i principi dels quaranta, viurà uns dels millors moments de la seva història, només recuperats després puntualment. Ja hem vist com al Centre Català es va començar a jugar a aquest esport només set anys després que s'hagués fundat el primer club de bàsquet d'Espanya, el Laietà, a Barcelona. Hem vist també com ràpidament, la UE Hospitalet, el club que volia recollir l'herència de l'antic Hospitalenc, va crear equips, tant masculins com femenins, de bàsquet, tot i que molt efímers, van tenir el seu paper mentre van existir. L'equip masculí de la UE Hospitalet va durar fins al desembre de 1931. Va disputar un campionat, el del grup B (una segona categoria), enquadrat en el primer subgrup, mentre que el Català quedava enquadrat en el segon subgrup. La següent temporada, al final del 1931, l'equip d'UE Hospitalet ja no apareix com a tal, però sí que apareix un equip anomenat Unió Republicana de Hospitalet, enquadrat a la tercera categoria, acabada de formar. D'aquest equip, que va fer un bon paper en aquest campionat, ens han quedat les seves alineacions de tres partits: de l'enfrontament dels segons equips d'Atlas i UR Hospitalet (8-24), on van jugar Rodríguez (4), Ibáñez, Planellas (2), Salvadó (2), Fernández i Pascual, jugat el 13 de setembre de 1932; i també, Unión Social Cornellà 20 UR Hospitalet 13, segons equips, quan formaren amb Oliveras, Bonet, Solé (5), B. Escalera (6), G. Escalera (2). També l'enfrontament d'aquests primers equips, amb resultat de 13-14 i formació amb Vidal I, Vidal II, Bonet (1), Juan (7), Escalera (6), disputats ambdós el 6 d'octubre de 1932.

L'equip de la Unió Republicana d'Hospitalet durarà fins al final de 1932, i serà substituït immediatament pel segon gran club històric del bàsquet hospitalenc, l'Atlètic Bàsket Juniors, que després de la Guerra Civil es transformarà en el Club Baloncesto Hospitalet. Tot i que no n'hi ha proves concloents, tot sembla indicar que els membres d'UE Hospitalet, UR d'Hospitalet i Júniors sorgiren d'un mateix nucli de joves que van anar modelant el seu projecte. L'equip de la Unió Republicana d'Hospitalet no sé del cert si va ser un

58
EQUIP DE L'AT. BÀSQUET JÚNIORS. A DALT, PUJOL, ?, RODÓN, PERE VIDAL, JOSEP VIDAL, A SOTA, DEVESA, BENACH I JAUME RAMON.
ACP

projecte lligat a alguna secció d'aquest partit republicà, però al moment de la fundació oficial del Juniors de bàsquet, és a dir, de la legalització dels seus estatuts a l'octubre de 1932, la premsa parla del trasllat del camp del club a la rambla Just Oliveras, cosa que assenyalaria que l'equip ja estava jugant prèviament en un altre lloc i, probablement, sota un altre nom. Una altra prova n'és el fet que alguns noms de les alineacions que he trobat als partits de la UR Hospitalet, coincideixen després amb els de membres dels equips del Juniors. Al programa editat amb motiu del cinquantenari del club es recorda aquest moment, però les dades que se'n donen estan tergiversades, ja que es barregen els noms de la UE Hospitalet i Juniors, i es donen dates equivocades. Tot i això, potser el motiu que dóna per a la formació del grup —la rivalitat amb els nois del Centre Catòlic— sí que tingui alguna cosa de cert.

Sigui com sigui, l'oferta basquetbolística d'aquells primers anys trenta ja s'havia ampliat a un parell de clubs. Els dos anys d'avantatge del Catòlic com a societat faran que en un principi tingui més empenta que el seu rival. Així, l'any 1932 l'equip del Centre Catòlic aconsegueix per primer cop pujar de categoria aprofitant una ampliació a 10 equips de la Primera Categoria, després de quedar subcampions de Segona. L'equip que va aconseguir aquest primer ascens estava format per Rosell, Vergés, Pol, Navarro i Pujol. Com a suplents hi havia Parera, Sala, Perramón i Roqueta, tots membres del segon equip de l'entitat. És clar que l'ascens sembla que els venia encara una mica gran, als jugadors del Catòlic. En una entrevista feta als capitans dels equips que anaven a disputar el campionat de Primera Categoria d'aquella següent temporada 1932-33, l'hospitalenc Pol respon que el campió serà l'Espanyol i que els cuers seran la Penya Coratge (que havia pujat igual que ells aquella temporada), i ells salvarien la categoria en quedar penúltims. Per suposat, el capità de la Penya Coratge pensava el mateix que ell, però a l'inrevés respecte als dos últims llocs del campionat...

Aquella temporada van jugar contra els equips més importants de l'incipient basquetbol català: Barcelona, Espanyol, Juventus de Sabadell, Iluro de Mataró, Laietà, Badalona, Patrie, Sportiva i Penya Coratge. La categoria es va salvar amb força problemes, i potser fins i tot perquè la Primera es va tornar a ampliar, ja que a la pista només em consta que empatessin dos partits (contra el Laietà i la Penya Coratge), i una victòria amb el Barcelona, a qui també havien guanyat en un partit commemoratiu del cinquè aniversari de l'entitat. Malgrat tot, la Primera es va ampliar a dos grups i el Centre Catòlic va tornar a jugar el següent campionat amb els millors. En aquest cas va ser enquadrat al segon, amb UGE Badalona, Barcelona, Iluro Mataró, Laietà i Unión Cristiana Jóvenes.

Mentrestant, en aquells anys l'Atlètic Bàsquet Juniors anava desenvolupant-se com a club. A l'acte de constitució oficial assistiren 48 socis, segons que es descriu a l'acta de la reunió que es conserva al Govern Civil de Barcelona[8]. Segons aquesta acta, la primera junta directiva del Juniors la componien aquestes persones:

President: Manel Pena Orpinell
Vicepresident: Salvador Rovira Mauri
Secretari: Josep Vidal Coll
Tresorer-comptador: Jaume Bobé Rovira
Bibliotecari: Antoni Tubau Sanjaume
Vocals: Francesc Maneja, Jaume Farrés Solanas, Joan

Villalba Sabater i Pere Segarra Inglés.
La seu social del club es troba, com la del Catòlic, a la rambla Just Oliveras; però al número 63, que correspon al bar Recreo. El nom, segons que ens explicà fa poc Marcel·lí Maneja, sorgí entre uns quants joves fundadors, quan en un anunci comercial d'una sessió de cinema van sentir la paraula junior. Tot i això, també es podria especular amb un intent de recuperar el nom d'aquella Peña Juniors que tres anys abans havia existit al barri, amb equip de bàsquet inclòs... Sigui com sigui, el 30 d'octubre de 1932, quinze dies després de legalitzat el club, s'inaugura oficialment el nou terreny de joc. Es disputen partits femenins de bàsquet, amb equips de l'Atlas Club. L'entrada és gratuïta, i l'acte comptarà amb presència institucional de diversos regidors i del tinent d'alcalde Salvador Gil i Gil, que lliurarà els trofeus als capitans dels equips participants a l'acte, oferts per un industrial del barri, i dirigirà unes paraules als assistents. L'equip estarà format en aquesta primera temporada per Vidal I, Domingo, Suau, Escalera I i Bonet. Aquesta, si més no, va ser la primera alineació que he trobat (potser el primer partit oficial del club?), que van perdre contra la Societat Iris cap al 12 de novembre. Però al club ja hi havia muntats com a mínim dos equips més, la qual cosa ratificaria que la infraestructura estava feta abans de la creació —transformació— del club. Aquests dos equips estaven formats per Vidal II, Parra, Escalera II, Ventura i Soler, i per Berbis, Josep, Benach I, Clavero, Benach II i Cavedo. En aquesta primera temporada, l'equip del Juniors sembla que va fer un paper relativament bo a la Segona Categoria, i es va mantenir.

A la següent temporada, la 1933-34, el Juniors estarà enquadrat al grup 1 de la Segona Categoria, amb Bages, Aeronàutica, Cornellà, Atlas i Iris. Aquella serà una gran temporada, ja que l'equip aconseguirà el primer lloc al seu grup de lliga, tant pel que fa al primer equip com al segon equip. Al primer equip de l'entitat ja juguen Farré, Vidal I i II, Escalera i Bonet. Una vegada guanyat el grup de Segona, hauran de jugar la final de la categoria de Segona amb el guanyador de l'altre grup, l'Intendència, format per militars. La final, a doble partit, va ser molt tensa. A l'anada, els militars guanyaren per 21 a 16 i sembla que hi va haver agressió a l'àrbitre. Si més no, poc després es va anunciar que Oliveras havia estat desqualificat per un any per agressions durant aquest partit. La tornada també va ser de clar domini de l'Intendència: 8 a 22, amb presència de públic *«en gran cantidad»* per l'expectació que havia aixecat la final. El títol de la Segona Categoria es perd, però encara quedarà per disputar la fase d'ascens amb els pitjors classificats de la Primera Categoria. Durant l'estiu, la directiva del Júniors, que ara presidia Vidal Domingo Ponce, convida l'Intendència aprofitant la rivalitat que s'havia generat a la final. El periodista escriu que *«hom notava en el públic una mena de nerviosisme tens, cada vegada que veia la brillant actuació de la Intendència»*.

La fase d'ascens es disputà passat l'estiu, això ens col·loca al final del 1934 i principi del 1935. En aquesta fase d'ascens/permanència també es veurà involucrat l'altre equip hospitalenc, el Centre Catòlic, com a un dels cuers de Primera. La rivalitat entre els dos equips locals fins aleshores havia existit només en el terreny dels tornejos i dels partits amistosos: ja a l'any 1933 el Juniors organitzà l'anomenat torneig Llobregat, amb la participació de la Unión Social de Cornellà, el Sanfeliuenc i el Catòlic. Les cròniques catalogaren llavors l'enfrontament entre els dos equips hospitalencs com el *«partido tan esperado por el público de Hospitalet»*[9]. Un any després, les circumstàncies eren diferents, i per primer cop els dos equips locals s'enfrontaven amb alguna cosa oficial en joc. La promoció es va disputar en forma de lligueta entre diversos equips. El partit entre el Júniors i el Catòlic el va guanyar el Catòlic per 25 a 12. Les cròniques diuen que *«el Catòlic supo hacer frente primero a la enorme moral de sus adversarios y luego paulatinamente remontarla de manera que no pudiera dar lugar a dudas»*[10]. Però en la resta de partits, quan tot semblava indicar que el Catòlic assoliria la permanència i el Júniors no aconseguiria pujar, la sort va fer un gir sobtat. A la recta final de la promoció, el Júniors va accelerar, i gràcies a una incompareixença del Badalona quedà amb possibilitats de prendre el lloc al Catòlic a la Primera Categoria. Tot depenia de l'últim partit... amb

59
Escut de l'At. Bàsquet Júniors, als anys trenta.
AL'H-AH

60
EQUIP DE BÀSQUET DEL CENTRE CATÒLIC CAP A 1930. OBSERVEU LES LLETRES CC A LA SAMARRETA.
CC

l'Intendència, en el qual ningú no donava res pel Júniors. Però un incident que la premsa no aclareix bé va acabar amb el Júniors a Primera i el Catòlic a Segona. En un primer moment l'Intendència, que ja s'havia classificat per pujar, sembla que no es presentà al partit perquè guanyés els punts el Júniors i així perjudicar el Catòlic; tot i que després es desmenteix la notícia, però no he trobat la ressenya posterior del partit, que potser es va jugar i el devia guanyar el Júniors. Fos com fos, aquell any 1935 el Júniors va substituir el Catòlic entre els millors, i va jugar la lliga de Primera amb Iluro, Patrie, Unión Cristiana de Jóvenes, Barcelona, Intendència i Espanyol.

Fins a aquest moment, els jugadors no s'havien bellugat de l'equip a què pertanyien. Les alineacions dels primers equips variaven poc i sempre es nodrien de jugadors dels segons i els tercers equips de l'entitat, que anaven pujant dins del club en aquests primers anys. Però al 1935 això començarà a canviar. Al febrer, el periòdic local *L'Espill* anuncia la marxa del jugador del Júniors, Vidal, al Catòlic, i la de Pujol a l'Intendència de Barcelona. Malgrat això, els equips locals continuaran nodrint-se de jugadors del seu planter i, fins després de la guerra, aquest problema no amoïnarà gaire els clubs hospitalencs. Així es comenta aquest tema al número de juny de *L'Esguard* aquell mateix any 1935, després de finalitzar el següent campionat (el dels primers mesos de l'any) on el Catòlic no aconsegueix recuperar la Primera Categoria per ben poc (només va perdre dos partits):

«tenim xassis per a fer formar un equip jove: quan el Basket-Ball de l'Hospitalet vegui desapareixer dels seus terrenys de joc a dos dels seus millors elements, Vergés i Devesa, al Centre Catòlic li resten tres homes que poden continuar la tasca brillant realitzada per aquells, ens referim a Ramón, Rosell i Vidal (...) Sols resta que destaquin dos elements. Ferreon? Algueró? Ja veurem».

Sortosament, tampoc no calia un planter gaire ampli perquè no s'acostumava a necessitar un equip de gaire més de cinc jugadors, ja que en aquells primers anys el bàsquet era molt més semblant al futbol en la reglamentació i en la concepció tàctica i general. Per això, com al futbol, els canvis de jugadors a la pista obeïen normalment a lesions, i no eren habituals. Dic això perquè, al seu naixement, hi havia practicants però no exageradament ja que, amb el pas del temps, sembla que als primers relativament nombrosos entusiastes no els seguiren relleus en suficient quantitat. A *L'Espill*, llegim al maig de 1936: *«sentiríem que resultessin certs els rumors que dies passats circulaven que el CC Hospitalet, després d'aquest campionat, s'hauria de retirar per manca de jugadors, puix la majoria (...) per assumptes particulars i afers familiars es veuran privats de poder continuar les seves activitats»*. De fet, com hem dit per a d'altres esports, també al bàsquet la vida del jugador en actiu devia ser força reduïda en aquests nivells d'afeccionats, i quan el matrimoni o la feina arribaven a la vida dels joves l'esport devia quedar en un segon pla o com a record.

El que sembla que no decaigué mai en aquells inicis del bàsquet a l'Hospitalet va ser la seva vessant d'espectacle. Ja d'entrada, el Catòlic va incloure ràpidament el nou esport dins dels actes de la festa major del barri (1930). El Júniors també ho va tenir clar des del principi, ja que la inauguració del seu camp l'any 1932 ja va ser un festival amb entrada gratuïta i presència d'autoritats. L'any 1933 el Júniors farà un

pas més endavant i organitzarà els primers partits nocturns, amb enllumenat artificial. Serà per la revetlla de Sant Joan, amenitzant així la prèvia del posterior ball. Segons el periòdic *Fortitud*, l'acte estava *«completament atapeït de públic»*[11]. Aquest festival nocturn es va tornar a organitzar l'any 1934 en forma de torneig, amb el nom de Copa Phillips en honor de qui posava l'enllumenat artificial. El muntatge devia ser espectacular per a aquell temps. En una carta on es demanaven els permisos necessaris per a aquesta Copa Phillips, es diu que calia *«travessar la Rambla amb els fils conductors de la llum»*[12]. També l'any 1935 es van disputar partits nocturns dins de la festa major.

Esportivament, les coses no variaran gaire fins tot just abans de la guerra. El Catòlic guanyà el títol de campió del grup 2 de la Segona Categoria l'any 1936, amb els Devesa, Vidal, Cortés, Ramón, Rosell, Vergés, Algueró i Abella. No he trobat cap ressenya ni dels dos partits amb el guanyador de l'altre grup de Segona ni dels de la fase d'ascens a Primera, tot i que la militància del Catòlic a la màxima categoria després de la guerra em fa pensar que potser sí que ho aconseguiren. L'afer del descens de l'equip a Segona (tot allò de l'any 1934 relacionat amb l'Intendència) encara estava en la ment dels membres del Catòlic. L'anterior temporada ja s'havien quedat a les portes de recuperar la categoria perduda, i ara, al número de març de *L'Esguard* llegim: *«hom podria anunciar aquests dos partits* [amb el Juventus, ¿els de l'ascens?]*: ¿podrán los dos proscritos de primera superar las barreras infranqueables de la calle Puertaferrisa?»*. L'al·lusió es refereix a la suposada culpabilitat de la federació en la pèrdua de la categoria.

D'altra banda, el Júniors començà a arrabassar la primacia del bàsquet local al Catòlic en aquell any, ja que, malgrat que al 1935 fins i tot varen disputar una promoció per no baixar de Primera, el 1936 es proclamaven subcampions de Catalunya i guanyaven el dret de participar al Campionat d'Espanya, a Madrid. En ser un equip del barri del Centre, de nou es van sentir veus a favor de la implicació de les autoritats en aquest fet per tal d'ajudar econòmicament l'expedició.

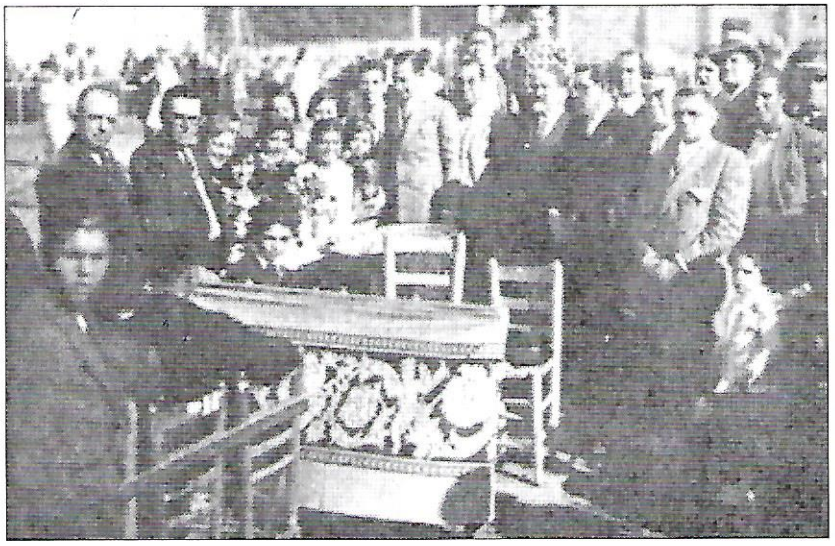
61
CARTELL ANUNCIADOR DE PARTITS DE FESTA MAJOR DEL 1930, DIBUIXAT A MÀ
CC

A *Llibertat* llegim: *«entenem que les nostres autoritats haurien d'ajudar econòmicament a aquests minyons, tota vegada que la situació de llur club no és del tot falaguera»*[13].

L'expedició que va viatjar a Madrid al mes de maig, segons la premsa, la van compondre els jugadors Pere Vidal, Lluís Berbis, Francesc Rodón, Ramon Sanahuja, Manel Benach, Josep Vidal i Jaume Piera, juntament amb el president d'aleshores, Salvador Rovira Mauri, i l'entrenador, Francesc Maneja. Sembla, però, que també hi va viatjar el jove jugador, fill de l'entrenador, Marcel·lí Maneja. Van quedar tercers d'Espanya. En Marcel·lí Maneja recorda així una anècdota del viatge que van fer en tren per anar a Madrid:

«Anàrem en tren, tercera clase. Tots els jugadors dúiem un guardapols per sobre el vestit, a fi de preservar-nos de la carbonissa que, en aquell temps, desprenia la màquina de vapor. Amb aquell "uniforme" semblàvem talment un grup d'asilats!»[14].

La guerra, però, tallaria momentàniament la trajectòria d'aquests jugadors. D'aquest grup humà, sortiria després una part dels components d'un dels millors

62
INAUGURACIÓ DE LA PISTA DE BÀSQUET DEL JÚNIORS, EL 1932, AMB LES AUTORITATS.
FP

equips que probablement ha tingut el bàsquet hospitalenc de tots els temps, amb grans figures nacionals i internacionals dels anys quaranta.

També aquí el bàsquet femení va escriure en aquests anys una pàgina important de la seva història, ja que una jove barcelonina, Encarna Hernández Ruíz, es convertia molt probablement en la primera dona entrenadora del bàsquet català[15]. Jugadora aleshores de l'equip barceloní Atlas, Encarna es va fer càrrec d'entrenar també un equip femení de bàsquet del proper barri de Collblanc, l'equip de la Penya Garcia. Bé, rigorosament aquesta penya es dedicava bàsicament al futbol i pertanyia a un bar del carrer Bassegoda, just a tocar de la Riera Blanca, però a la banda de Barcelona. Tot i això, es pot considerar de l'Hospitalet perquè, entre d'altres coses, jugava els partits al camp del Collblanc fins que va tenir camp propi al mateix barri hospitalenc. Tot i que es dedicava al futbol, també tingueren aquests equips, masculí i femení, de bàsquet, i l'Encarna s'encarregà d'ensenyar les seves jugadores entre el 1933 i el 1934, o potser el 1935, aproximadament, segons que recorda ella mateixa. Va arribar a aquest modest club a través de la filla del president, amb el qual que tenia amistat; quan van voler organitzar un equip li va demanar si les podia ensenyar. Ho feia al camp de futbol de l'entitat, a Collblanc, que havien inaugurat l'any 1932; ella entrenava les jugadores i també hi jugava. Disputaren competicions federades que tenien una bona acollida entre els socis i la resta d'esportistes de l'entitat, segons que recorda Encarna Hernández. Algun rastre a la premsa n'ha quedat, com el partit jugat amb motiu de la diada del soci del CD García, que va quedar reflectit a les planes d'*El Mundo Deportivo*[16]. El van disputar contra un equip anomenat ACDA, que va guanyar per 8 a 13. En aquella ocasió formaren l'equip de la Penya Garcia les jugadores Langlara, Aubeso, Gomà, Guix i Mercedes Albir. Després de dos o tres anys, l'equip del García es va dissoldre i l'Encarna seguí jugant amb equips barcelonins com l'Atlas, el Laietà i, després de la guerra, el FC Barcelona, Sección Femenina i Cottet, amb qui va arribar a guanyar el campionat d'Espanya d'Educación y Descanso. Aquell equip de la Penya García i aquell altre del Centre de l'any 1930 que hem vist abans són dos dels pioners del bàsquet femení a l'Hospitalet i a Catalunya.

Pel que fa a la boxa, aquest serà un dels esports més populars a l'Hospitalet durant els anys vint i trenta, especialment a la zona de Collblanc, la Torrassa i, en menor mesura, Santa Eulàlia i el Centre. Ja hem vist com l'any 1925 sorgiren dues iniciatives en principi amb poca durada (el primer intent del Boxing Club Torrasenc i la secció de boxa de l'Hospitalenc). L'any 1928 el Boxing Club Torrasenc es torna a refundar amb més objectius i ambicions i tindrà continuïtat fins a la Guerra Civil. El BC Torrasenc era un club popular, com corresponia a la popular barriada on estava ubicat. Disposava d'un gimnàs, de fet havia nascut en un gimnàs, i reunia els joves boxadors d'aquella zona i dels voltants per als quals organitzava vetllades. Aquestes vetllades tingueren més o menys freqüència, segons els anys, i es celebraven o bé al propi local del club —a la plaça Espanyola— o més aviat en locals llogats que normalment corresponien a sales de cinema del barri, segurament més espaioses i més còmodes. Òscar Garcés i Núria Toril, al seu llibre sobre la història dels cinemes a l'Hospitalet, expliquen així, com s'ho feia el cine Romero de Collblanc, un dels que intercalava la boxa entre les seves programacions cinematogràfiques: *«la col·locació del quadrilàter per a la pràctica d'aquest esport tenia lloc just davant de l'escenari, gràcies que en aquella època les butaques no estaven fixades a terra i es podien moure per deixar*

espai per al ring»[17]. L'explicació de ben segur que es pot estendre a totes les sales de cinema on es va programar boxa durant aquests anys a la ciutat: Cine Marte (1928); Cine Imperio (1930); Cine Real (1928-1930 aprox.); Cine Alhambra (1931 i 1933); Cine Republicano (1932); Cine Romero (1932), i Sala Chevalier (1936).

El BC Torrasenc es va convertir en un dels clubs que més va fomentar la boxa amateur a la rodalia de Barcelona. En aquest sentit, i pel que puc deduir de la seva presència i dels comentaris a la premsa, malgrat la seva modèstia, va esdevenir un punt de referència per al públic de Collblanc, la Torrassa i els barris barcelonins més propers, com Sants. De fet, van ocupar un espai que abans havien explotat d'altres clubs barcelonins com l'Arenas Boxing Club o el Firpo, que havien organitzat vetllades a l'Hospitalet. El club va començar amb força des de la seva refundació, ja que aquell primer any 1928 he trobat a la premsa fins a 28 boxadors que van defensar els seus colors. Alguns devia fer ja un temps que s'hi dedicaven, perquè es dóna el cas d'un que va passar aquell mateix any a professional. La nòmina era força completa per a un club modest; segurament per això a l'any següent només he detectat tres noves incorporacions. Més endavant, la mitjana seran uns 10 boxadors nous per any (vegeu Taula 9). En total he trobat 109 boxadors que van defensar els colors del club entre el 1928 i el 1936. Evidentment, són els que es van dedicar a l'esport i van arribar a disputar combats (afeccionats o professionals) i/o campionats de Catalunya. Segurament que hi devia haver més practicants de boxa al gimnàs, però en tot cas no ho feien amb pretensions.

La segona fase de la petita història del BC Torrasenc podríem dir que arrenca del trasllat de local que efectuaren l'agost de 1931. Segons que publicà *El Mundo Deportivo*, el club era *«uno de los que más se han distinguido en fomentar el viril deporte del boxeo en las barriadas extremas»* i explicava així el canvi de local: *«con el deseo de dar mayor amplitud y mayores facilidades a su número de socios ha trasladado su domicilio social y sala de entrenamiento a un espacioso local sito en la carretera de Collblanch número 5»*[18]. El text

63
Equip femení de bàsquet de la Penya García, cap al 1934, a Collblanc. A dalt: Isabel, Teresina, Encarna Hernández, ?, ?. A sota: Mercedes Albir i Maria. L'Encarna va ser la primera entrenadora de Catalunya. EH

oferia especialment el nou local als afeccionats de Sants i la Torrassa. Gràcies a aquest text, podem saber també que les classes i els entrenaments tenien uns horaris adients per als treballadors a qui es dirigien: de set a nou del matí i de sis a deu de la nit. Qui volia esport, primer havia de treballar, amb molt poques excepcions. El gimnàs oferia per a aquestes classes la direcció del professor de cultura física i exboxador Rosendo Puch i del conegut mànager Esteban Camachi.

En aquests anys, l'organització de vetllades serà irregular (si més no així m'ho fa pensar la irregularitat amb què apareixen a la premsa). Els pitjors anys coincidiran amb la baixada de les incorporacions de boxadors nous, com el 1934 (coincidint d'altra banda amb un any complicat políticament, amb els Fets d'Octubre, cosa que segurament no devia facilitar l'atorgament de permisos per fer vetllades de boxa en una zona de coneguda tradició anarquista com la Torrassa), mentre que el període més fructífer en aquest sentit podríem dibuixar-lo entre mitjan 1931 i 1933 (que també podem suposar com els anys de més llibertat d'acció organitzativa de les entitats durant tota la República). La competència amb els espectacles oferts a les sales de Barcelona, que reunien els millors boxadors del moment, devia ser important, encara que la mobilitat nocturna en aquells anys no era la mateixa que ara i que els preus també devien ser molt més elevats. A les cròniques de les sessions organitzades pel BC Torrasenc, trobem algunes notes dolentes pel que fa al

TAULA 9

NOMBRE DE BOXADORS NOUS PER ANY AL BOXING CLUB TORRASENC (1928-1936)

	1928	1939	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Nombre de boxadors	28	3	9	10	11	16	4	12	10

Font: Elaboració pròpia a partir de diverses fonts periodístiques.

TAULA 10

NOMBRE DE BOXADORS DEL BOXING CLUB TORRASENC SEGONS PES (1928-1936)

Pes	Mosca	Gall	Ploma	Lleuger	Welter	Mitjà	Pesat
Nombre de boxadors	26	13	29	17	6	1	0

Font: Elaboració pròpia a partir de diverses fonts periodístiques.

tema econòmic (*«éxito deportivo que no econòmico»* i *«aspecto desolador»* per a una vetllada de setembre de 1931) i d'altres molt més esperançadores (*«se han contado por éxitos las reuniones que se han dado en la Torrassa en esta nueva etapa de organización, lo que ha dado por fruto que se pueda dar por seguro que la organización va a pasar a ser semanal»*, comentari de l'abril de 1932). No hem d'oblidar que la situació econòmica general anà empitjorant a mesura que passaven els anys trenta. Tot i això, probablement la presència de boxadors locals que aconseguiren pujar entre els millors de la boxa catalana i, fins i tot, nacional, de ben segur que animava les expectatives dels afeccionats.

En l'aspecte esportiu podríem dir que aquest club es va especialitzar molt en els boxadors dels pesos més baixos. L'escala de pesos oficials l'any 1928 a Espanya era aquesta[19]:

Pes mosca, fins a 50,802 kg
Pes gall, fins a 53,524
Pes ploma, fins a 57,153
Pes lleuger, fins a 61,235
Pes welter, fins a 66,678
Pes mitjà, fins a 72,575
Pes pesat lleuger fins a 79,379
Pes pesat des de 79,379

L'escala no variarà pràcticament als anys trenta. Dels boxadors que he trobat vinculats al BC Torrasenc dels quals conec el pes, s'hi compten 26 mosques, 13 galls i 29 plomes, per a un total de 92 (vegeu la Taula 10).

En aquests anys, a banda del gruix de boxadors que passaran per les files del BC Torrasenc, s'ha de fer especial esment dels que van arribar al camp professional, és a dir, els que aconseguiren guanyar una mica de diners amb els seus combats. Advertiu que difícilment s'hi guanyaven la vida, però sí que aconseguien uns ingressos extres. Durant els vuit anys que van del 1928 fins a la Guerra Civil, del club sortiran vuit boxadors que arribaran a la professionalitat amb més o menys fortuna. Això suposa un set per cent dels que he trobat que van passar pel club. A aquests boxadors s'ha d'afegir un altre boxador hospitalenc, encara més important que tots aquests, però que començarà al Centre i després es formarà a clubs de Barcelona.

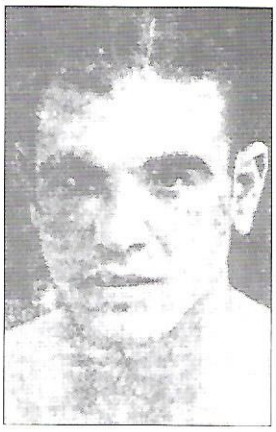
D'alguns d'aquests púgils gairebé no puc dir res, com en els casos d'Hernández, Blanch o Gallardo. Aquests tres boxadors ens els trobem en vetllades dels anys 1929, 1930 i 1932, respectivament, i ja en la categoria de professionals. Poca cosa puc afegir d'ells, ja que ni tan sols en conec el pes. Potser van passar pel club una breu temporada. De Forcadell I només disposo de dades de l'any 1928, acabat de crear el club. La seva categoria era el pes lleuger. Aquell mateix any passa a professional en un combat disputat al cine Real, on guanyà per kao un tal Buigas. Sembla que tenia un germà també boxador al club de la Torrassa. D'un altre d'aquests boxadors, Murillo, també tinc dades només de l'any 1928, però no gaire interessants. Era un pes gall. Només cal destacar que, com a mínim, disputà aquell any un combat professional.

Amb Ricard Bosch, Ramon Puig i Miguel Martínez entrem ja en el terreny de les petites figures de la boxa catalana que sorgiren del club de la Torrassa a la dècada dels anys trenta. Els dos primers sembla que van passar al camp professional l'any 1931, mentre que Martínez ho féu l'any següent. Bosch era un pes ploma. Ja en tinc notícies a l'any 1928, sempre com a boxador del BC Torrasenc. L'any 1931 participa al campionat de Catalunya, la qual cosa voldria dir que encara era afeccionat al mes de juliol, però una referència del setembre es refereix a ell ja com a examateur. L'any següent comença a fer-se un lloc a la categoria. Sembla que guanya a l'excampió d'Europa Antonio

Ruiz, i se les té amb el campió d'Aragó, Miró, que el guanya primer per punts al juny, mentre que Bosch el guanya després dos cops, un per desqualificació i l'altre per punts. L'any 1933 Bosch ja està *«en plenas facultades»*[20] i guanya l'italià De Negri per abandonament en la vetllada inaugural de l'Ideal Salón. L'any 1934 apareix ja a la classificació oficial de la federació nacional de boxa, però com a pes lleuger (cosa que voldria dir que havia pujat de pes), i a la Segona Sèrie de boxadors (n'hi havia tres). En aquesta notícia es dóna com a lloc d'origen d'aquest boxador la localitat valenciana de Montcada. De les cròniques dels seus combats es desprèn que era un boxador *«durissim»*[21], que aguantava i pegava molt.

De l'altre, Ramon Puig, puc dir d'entrada que als seus primers anys, quan encara era afeccionat, l'anomenaven a la premsa *«el pequeño Uzcudun»*[22]. Sembla que va començar com a pes mosca, per després pujar a la categoria ploma. Les primeres anotacions són de l'any 1928. L'any 1930 fins i tot guanya algun professional, mentre ell encara era afeccionat. L'any 1931 comença a brillar en arribar a la final del campionat de Catalunya. Malgrat que la perd davant el púgil Esteve, del club Box, la premsa parlarà d'ell com *«el fenómeno de la Torrassa»*[23]. En aquell moment se'l descrivia amb un bon swing d'esquerra al qual ràpidament seguia un cop de dreta. Passà al camp professional l'agost d'aquell any 1931, en un combat disputat al cine Alhambra i que va guanyar Armengol, del club Gràcia. El 1933, Puig apareix a la llista oficial de la Federació Nacional de Boxa com a ploma de la Tercera Sèrie. Les anotacions d'aquests anys es mantenen, com en el cas de Bosch, en un bon nivell dins de l'àmbit de la boxa catalana. Tot i això, sembla que cap no va anar molt més enllà de participar i animar les vetllades locals de l'Hospitalet i les segurament millor remunerades de Barcelona o de la resta de Catalunya. Una mica més enllà va arribar Miguel Martínez, conegut popularment en el món de la boxa com a *«Martínez de la Torrassa»*, per distingir-lo d'altres Martínez del moment. Trobem les primeres anotacions d'aquest murcià d'Àguilas l'any 1931, malgrat que molt probablement devia començar abans la seva carrera pugilística. Miguel Martínez era un dels escassos pesos superiors que va treure el Boxing Club Torrasenc durant la seva existència. Martínez era un pes welter. Va passar a professional l'any 1932, sense haver perdut cap combat en el camp amateur, i fins i tot havent guanyat ja algun profesional. Sembla que no tenia gaire tècnica, però el seu entusiasme i la seva forma feien que guanyés més d'un combat. Així, després de guanyar un combat per KO al primer assalt davant Justo Vidal a la sala Iris de Barcelona, l'agost de 1932, la crònica va dir d'ell que *«como boxeador tiene las nociones justas para no causar mal efecto, pero golpe sí»*[24]. Cap al final d'aquell mateix any, la premsa continua dient que *«Martínez no se corrige en su estilo lo más mínimo: sigue siendo un púgil de gran porrazo pero extremadamente impreciso»*[25]. L'any 1933 va arribar a disputar el campionat d'Espanya del pes welter. Després d'un primer ajornament per un problema amb una vacuna del servei militar, Martínez s'enfronta davant Martín Oroz, contra el qual perd per abandonament al dotzè assalt. Aquell any, Martínez de la Torrassa evidentment apareix en la classificació de la federació espanyola com a pes welter de la Primera Sèrie, malgrat haver perdut el combat pel títol. Tot i això, la seva trajectòria no era gaire regular ja que las victòries s'alternaren en aquells anys amb les derrotes i els nuls massa sovint. Encara el 1933, després d'una derrota contra el madrileny Kid Yansour a la sala Nuevo Mundo de Barcelona, el cronista ja es desespera davant l'estil del torrasenc: *«no aprende a boxear: no aprende, y lo que es peor, que empezamos a dudar de que aprenda ya»*[26]. Per això, l'any 1934, a la classificació oficial de la federació, ja baixa a la segona sèrie del pes welter. A partir del 1935, les anotacions de Miguel Martínez que he pogut trobar ja són mínimes.

Però les grans figures de la boxa que han sorgit de la nostra ciutat en aquests anys van ser les de Miquel Safont i, especialment, Fortunato Ortega. Ells van ser amics i rivals al quadrilàter. Durant anys van viure una rivalitat portada fins i tot a extrems publicitaris, però la millor classe d'Ortega gairebé sempre es va imposar a la de Safont. Sembla que Safont era natural de Castelló, en algun moment devia arribar a l'Hospitalet amb la seva família. Molt probablement, la seva identitat correspon a la de Miguel Safont Castillo, un dels

64
El boxador Martínez de la Torrassa el 1933.
EMD

65
EL BOXADOR MIQUEL SAFONT. LA IMATGE POSSIBLEMENT ÉS DE FINALS DELS ANYS TRENTA I FORMAVA PART D'UNA POSTAL AMB D'ALTRES BOXADORS DEL MOMENT. LMO

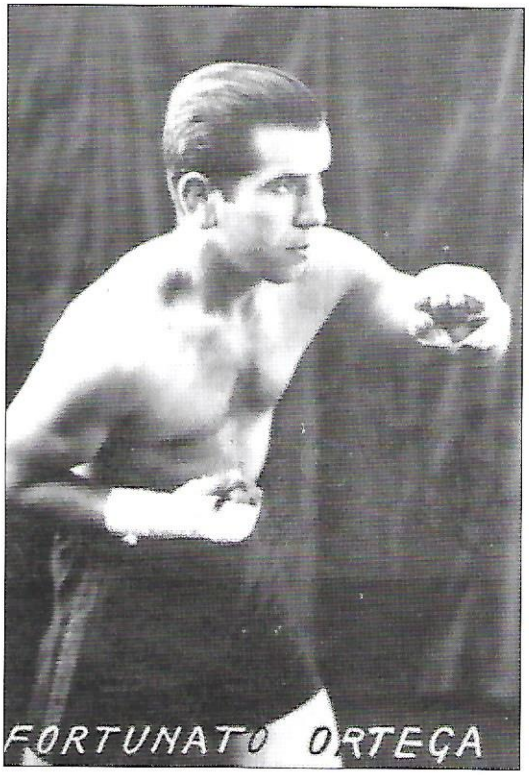
quatre fills d'una família d'immigrants de Villahermosa (Castelló) que va arribar a l'Hospitalet l'any 1921[27]. Si aquesta identificació és correcta, Safont hauria nascut l'any 1908. Vivia a la Torrassa i pertanyia al club del barri, mentre que Ortega es va formar en un club barceloní, el Puching Ball Gràcia, i va viure al carrer Barcelona, del Centre, fins a l'any 1959 en què es va traslladar a Santa Eulàlia. Ortega, però, havia nascut a Canellas de Esgueva (Valladolid) l'any 1913[28]. La seva família es va traslladar a Bordeus (França) l'any 1916 a la recerca de treball —el seu pare era miner— i el 1924 van venir a l'Hospitalet. La vida esportiva de Safont i d'Ortega es pot considerar de manera paral·lela en molts sentits.

Les primeres referències que tenim de Fortunato Ortega com a boxador són del 1927, quan disputa alguns combats com a afeccionat. Només té 14 anys. El seu pes era el mosca i, a diferència de Safont, només el va abandonar en petits períodes. El 1928 es posa a les ordres d'Àngel Artero, un mànager que en aquella època tenia el millor planter de boxadors: Gironés, Flix, Tarré, Ros... i regentava el Puching-Ball Club de Gràcia, a Barcelona. L'any 1929 Ortega comença l'etapa de professional (té 16 anys!). És l'únic boxador del qual disposem d'aquesta dada. Això explica la seva dilatada carrera esportiva, que es va perllongar fins a l'any 1943. El primer combat professional el va guanyar l'any 1929 a la sala Luna Park enfront d'un tal García, a qui va vèncer per punts. Aquell mateix any ja participa en un combat preliminar d'una gran vetllada internacional a la plaça de toros de Las Arenas. Sens dubte, els contactes d'Artero, de qui no se separà durant molts anys, li van facilitar la introducció a les grans vetllades. L'any 1930 comença a disputar combats amb rivals importants: a l'octubre aconsegueix fer nul amb Pedro Ruíz, un Primera Sèrie del pes mosca, a la sala Nuevo Mundo. Al desembre torna a fer nul amb ell al Salón Arenas. I ja a l'any 1931 ell mateix apareix classificat per la federació com un Primera Sèrie del pes mosca. Aquell any aconsegueix el Campionat de Catalunya professional, en guanyar els punts a Mompó —també un Primera Sèrie— a l'Iris Park. L'any 1932 és el del seu enlairament definitiu: conquesta per primera vegada el títol de Campió d'Espanya. Va ser el 22 de juny a l'Estadio Metropolitano de Madrid, guanyant Tavares per punts. Aquell mateix any posarà en joc el títol en dues ocasions, guanyant per punts De las Heras al juliol en el Nuevo Mundo i fent nul amb Pedro Ruíz al setembre al mateix lloc. Al novembre guanya per punts el francès Challenge, i a la premsa ja es comença a dir que aquest combat *«le coloca en la senda del europeo»*[29].

També la carrera esportiva de Miquel Safont va ser llarga. Els primers combats de Safont de què tinc constància són de l'any 1928, en la categoria mosca, però potser ja devia portar un cert temps boxejant, i ho faria fins al 1945. Pertanyia al BC Torrasenc, d'on es va convertir des de bon començament en la gran figura. Ja l'any 1928, el seu professor, Camachi, li lliurava una medalla com a premi dels seus brillants combats, prova que ja el cuidaven especialment. L'any 1930 ja és professional, encara com a mosca. El seu prestigi va creixent amb el temps entre els seus conveïns. Així, l'any 1932, en una vetllada disputada cap al gener a Collblanc, *«al entrar Safont en el local fue muy vitoreado, teniendo que subir al ring a saludar a la afición*

torrasense que le tributó muchísimos aplausos y felicitaciones por la victoria obtenida recientemente en su último combate con De las Heras»[30]. Poc després també guanyà un altre combat amb un dels boxadors importants de la categoria, el madrileny Pedro Ruíz. La premsa, de mica en mica, comença a fixar-se en ell, i a l'abril llegim a *El Mundo Deportivo* que *«después de bregar largo tiempo entre los segundones se ha destacado plenamente en los últimos tiempos»*, i també *«tras muchos combates como segundón, gana al campeón castellano De las Heras dos veces, y a Pablo Ruíz»*[31]. Aquell 1932 començà doncs a fer-se un forat entre els millors, mentre canvia de pes, passant del mosca —que li venia molt just— al gall. Malgrat tot, aquell any ja havia aparegut al llistat oficial de la federació espanyola com a mosca de la Primera Sèrie, és a dir, entre els millors d'Espanya. Aquest any 1932, que és clau en el seu enlairament, aconsegueix fer nul amb Sangchili, que tres anys més tard serà el primer campió del món de la boxa espanyola. En un balanç fet al final del 1932, Safont diu que aquell any havia disputat 26 combats, només amb tres derrotes davant Ferrand, Sangchili i Echevarria. Aquell any es va casar. La seva fama esportiva anava paral·lela a la seva ascensió. Sembla que seguia sent molt estimat al barri, si tenim en compte, per exemple, el banquet d'homenatge que li van fer a principi de l'any 1933. Un banquet organitzat *«por los aficionados torrasenses y amigos de Safont»* i un homenatge *«al hombre que tan alto ha sabido situar el pabellón deportivo de La Torrassa»*[32]. El dinar es va celebrar al restaurant Patrie, després d'una matinal de boxa al cine Alhambra, on el propi Safont guanyà l'italià Viccini.

És en aquest moment que es creuaran amb més intensitat les carreres esportives dels dos boxadors hospitalencs. Bé, de fet, ja s'havien enfrontat per primer cop l'any 1929, l'única vegada que he trobat que Safont va guanyar Ortega; va ser en un combat a quatre assalts, i per punts. També el 15 de gener de l'any 1930 s'havien enfrontat, amb victòria ara d'Ortega, per punts. Però la intensitat i l'interès dels enfrontaments que se succeiran a partir del 1933 no tenen comparació. En aquest moment, Safont es troba més aviat ja en el pes gall que en el mosca, que és el d'Ortega. Per això, el

66
EL BOXADOR FORTUNATO ORTEGA. LA IMATGE POSSIBLEMENT ÉS DE FINALS DELS ANYS TRENTA I FORMAVA PART D'UNA POSTAL AMB D'ALTRES BOXADORS DEL MOMENT.
LMO

primer enfrontament que pacten els seus mànagers es fa a pes lliure (és a dir, fora de categories). Aleshores, Safont pesava 52,150 kg. mentre que Ortega quedava en 50,5 kg. Malgrat aquest desavantatge, Ortega guanya Safont per punts a la sala Nuevo Mundo i aquest sol·licita la revenja. No oblidem que s'estava enfrontant al vigent campió d'Espanya, i això devia ser molta publicitat. Aquest nou combat vindrà precedit d'un primer encreuament de cartes dels dos mànagers, a través d'*El Mundo Deportivo*, motivat per una qüestió econòmica. El preparador de Fortunato Ortega, Artero, havia demanat un dipòsit de 1.000 pessetes per si Safont no era capaç de donar el pes al dia del combat ja que, aquesta vegada, la competició s'havia pactat dins dels límits del mosca (és a dir, Safont havia de perdre quilos). Camachi, el mànager de Miquel Safont, va replicar indignat per la manca de confiança i va posar sense problemes les 1.000 pessetes de dipòsit. Com a resposta, Ortega decidí posar el títol de campió d'Espanya en joc: ja estava tot muntat i ben disposat. Amb aquest muntatge, la premsa no va dubtar a escalfar el combat amb frases com *«habrá hule por todo lo alto»*[33]. El combat es va disputar a principi del mes de març d'aquell 1933 i Ortega va tornar a batre Safont

als punts, en un combat, però, que va fer escriure als crítics que *«decididamente, la renovación de nuestros cuadros pugilísticos es un hecho»*.[34]

Safont no va trigar a tornar al seu pes, el gall, i aquell any apareixerà ja a la classificació de la federació com a pes gall de la Primera Categoria, classificació que mantindrà l'any 1934. La seva carrera, però, i a diferència d'Ortega, no passarà d'aquest primer nivell nacional. L'any 1935, Safont torna a reptar Ortega. A principi d'aquell any, aquest l'havia guanyat en dues ocasions més, la primera en un combat fet al gener i pactat a 51,5 kg., combat que perd Safont als punts per escàs marge. A l'agost, Safont substitueix a darrera hora Young Gonzàlez per disputar un combat a la sala Nuevo Mundo contra Ortega, i perd per abandonament. Al desembre, Miquel Safont escriu de nou una carta oberta al mànager Artero, a través d'*El Mundo Deportivo,* on demana boxejar amb Ortega pel títol de campió d'Espanya. Diu Safont: *«veo con gran disgusto lo que usted hace conmigo. Según veo, usted hace disputar el título que detenta Ortega a diestro i siniestro y sólo se han acordado de mí en casos de conveniencia»*[35]. Ara, afirmava Safont, es trobava pràcticament de nou al pes mosca i era capaç de disputar-li el títol sense problemes. Pocs dies després, un afeccionat de Sants, Faustino Ferret, també demana per carta al diari que es disputi aquest combat. La resposta d'Artero, però, no es fa esperar i consisteix a repassar les vegades que s'han enfrontat els dos boxadors en els últims anys: en cinc de les sis ocasions en què han boxejat, Ortega ha guanyat Safont, i les dues últimes aquell mateix any, per això desestima el combat.

Safont tindrà una dilatada carrera. Després de la guerra el retrobem l'any 1941, fent combats i organitzant-los a les illes Canàries i a València. Després de l'estiu tornarà a Catalunya, on comença a disputar vetllades al Círculo de Sans i després al Price. La infraestructura de sales per a la boxa ja no és la mateixa que abans de la guerra, especialment en aquests primers anys de postguerra, i costa disputar combats. Tot i això, aquell 1942 encara serà prou bo i, fins i tot, Safont serà inclòs en un equip espanyol que s'enfrontà contra un equip de boxadors italians a Barcelona. Safont perdrà el combat contra Bondavalli. En aquells moments ja s'ha guanyat la fama de *«honrado trabajador del ring, con su guardia cerrada y sus golpes en corto como proa eficiente para meterse en las distancias mínimas donde emplea sus mejores condiciones»*[36]. Però el seu nivell comença un lent declivi a partir del 1943. El nombre de combats disminueix de la mateixa manera que les seves possibilitats. L'any 1944 serà encara considerat el sisè pes gall d'Espanya, quan porta més de 16 anys com a boxador. Molts joves que comencen a despuntar, el trien com a rival per comprovar si ja poden pensar a consagrar-se com a figures. A final d'any s'escriu això d'ell: *«El caso de Safont es todo un poema de constancia y amor al oficio»*[37]. Però poc després, quan perd un combat al Price per punts davant Gil, des de les columnes periodístiques se li recomana que pensi de retirar-se i se li aconsella que es dediqui a entrenar boxadors. Encara disputarà algun combat l'any 1945. L'últim que he trobat, en una vetllada d'exhibició de velles glòries al Price, al desembre. Després ja no he trobat cap referència més sobre ell.

Havíem deixat Ortega l'any 1932, quan havia conquerit i defensat el títol de Campió d'Espanya. L'any 1933 defensà el títol nacional amb èxit davant Safont, com ja hem vist, també davant Soria, l'excampió d'Espanya dels welter a qui guanyà per punts, i davant d'un jove anomenat Lozano que l'havia guanyat aquell mateix any als punts (Artero va dir que Ortega havia pujat lesionat al quadrilàter); al combat pel títol, Ortega acabà amb la imbatibilitat, tant amateur com professional, de Lozano, ja que el va guanyar per punts.

Aquell any es van sentir els primers comentaris sobre les seves possibilitats de disputar el campionat d'Europa. A l'any 1934 només he trobat una defensa del títol nacional, davant Víctor Ferrand, a qui va batre a la sala Olympia als punts. Comença a boxejar amb certa assiduïtat fora de Catalunya. L'any 1935, després d'uns combats vacil·lants, defensà el títol primer davant el valencià Soro, al mes d'abril, guanyant-lo als punts; després davant el madrileny Pedro Ruíz, al maig; i finalment torna a guanyar Soro als punts amb el títol en joc al novembre. Després d'aquest darrer combat la premsa escriu:

«Ortega es hoy por hoy y probablemente por mucho tiempo, el mejor hombre que tenemos en España en la categoría, contando con amplias posibilidades para imponer su valía en el campo internacional».[38]

Aquell mateix any 1935, surt a Alger a boxejar i repta oficialment, a través de la federació espanyola, el campió europeu Kid Davis a un combat pel títol continental. Però la primera disputa de l'europeu no vindrà fins al 1936, i només després de fer un combat nul amb el Campió del Món del pes mosca, Valentin Algelmann, a la sala Wagram de París. La premsa va dir que el veredicte havia afavorit el campió i que, en acabar el combat, van aclamar amb entusiasme Ortega.

La temporada del 1936 transcorre amb bons resultats quan esclata la Guerra Civil. Al setembre el campió disputa a Las Arenas la primera reunió pugilística en plena contesa, a benefici dels hospitals de sang, i allà guanya Sampedro als punts. Després, Ortega sortirà del país per boxejar a Europa mentre duri la guerra. Per fi, el 5 d'octubre d'aquell 1936 disputarà per primer cop el títol de Campió d'Europa del pes mosca a Ernst Weiss. El combat se celebrà a París i Ortega perdé als punts en quinze assalts. Durant aquells anys de guerra boxejà, entre d'altres indrets, a França, el Marroc francès, Bèlgica i Anglaterra. D'aquells combats queden poques referències. Potser va tornar a disputar l'europeu davant Weiss, tot i que hauria fet combat nul sense, per tant, conquerir-lo .[39]

Una vegada acabada la Guerra Civil Espanyola, Ortega retornà a Espanya i sembla que va tenir certs problemes polítics per continuar fent el seu esport. Problemes, d'altra banda, que eren habituals per a aquells que havien sortit del país durant la guerra amb l'excusa de l'esport. Fos com fos, Ortega no va poder tornar a boxejar oficialment fins a l'any 1941. Va reaparèixer, curiosament, en un combat contra Safont celebrat a l'Olympia, a benefici dels damnificats d'un incendi a Santander. Ortega tornà a guanyar el seu vell rival per abandó. Aquell mateix any, entre d'altres combats, participa en la vetllada que reobria Las Arenas per a la boxa després de cinc anys sense combats. Aleshores perdé als punts davant Luis Fernández, més conegut com Peter Kane. A tot això, sembla que tornava a tenir el títol de campió d'Espanya a les mans i seguia defensant-lo. A final d'aquest any és acceptat el seu repte per disputar de nou el títol europeu.

L'any 1942 tornarà a disputar el campionat d'Europa, tot i que el continent estava en plena guerra mundial, amb les restriccions que això suposa. No era el millor any. Ortega havia perdut diversos combats, i hauria estat tombat en alguna ocasió. El combat pel títol europeu va ser contra un italià, Enrico Urbinatti, i a casa seva (la Roma feixista), el 28 de juny. Ortega el perdé en abandonar al tretzè assalt. L'any 1943, a 30 anys, encara era considerat el tercer mosca europeu, darrera els italians Urbinatti (campió europeu) i Anastasi. L'agost d'aquell any, la seva derrota a València per kao tècnic davant Lorenzo Muñoz arribà a Barcelona molt deformada i exagerada, de tal manera que fins i tot es temia per la seva vida. A la tornada, Ortega explicà que s'havia donat un cop al caure noquejat i que després havia sentit marejos. Això va fer que el portessin a la infermeria, però després es va recuperar. Va ser una falsa alarma però també un símptoma que la seva carrera estava declinant. Deixà els quadrilàters aquell mateix any, després de casar-se amb la seva primera dona. La federació espanyola el despossseí del títol de campió d'Espanya cap a final d'any, cosa que vol dir que mai el va perdre sobre el quadrilàter. No tornaria al ring.

La vida d'Ortega com a boxador ens ha arribat més que no pas la d'altres. Tant per això com per la seva gran carrera esportiva val la pena també aturar-nos-hi. Ell mateix la repassà en un article publicat al *Diario de Barcelona* l'any 1974[40]. Detalls com l'actitud dels seus pares quan va començar a boxejar són força importants, ja que coincideixen amb d'altres esportistes que he trobat i són francament definitoris de tota una època:

«Mi padre se mantenía neutral, pero mi madre se emperraba en que no boxeara y siempre me estaba diciendo que un día me abrirían la cabeza. Y una vez me dijo: mira Fortunato, no me gusta nada que boxees,

¿me entiendes?, una de dos, o te quedas en casa y abandonas ese deporte de locos o si prefieres boxear te largas de casa. Yo lo sentí mucho, pero decidí marcharme de casa. Recogí los trastos y me fui. Pero a los tres días de vivir fuera en casa de un amigo, ella me vino a buscar. Me dijo: vuelve a casa y haz lo que quieras, boxea si te da la gana, pero vuelve».

En aquells primers anys, Fortunato treballava com a ceramista a Can Goita i Can Oliveros (a l'actual avinguda Josep Tarradellas). Segons que diu, la seva mare mai no li va acceptar ni un cèntim dels diners guanyats com a boxador, només del sou de ceramista.

Segons diu Ortega en aquest article, *«en Hospitalet había mucha afición al boxeo: con decirle que en los entrenamientos éramos unos veinte o más»*. És a dir, va començar a entrenar en algun gimnàs del Centre, abans de passar al club de Gràcia. Segons que recorda més endavant *«entrenábamos todos los días en la rambla Oliveras, en un bar que había antes frente al actual garaje Oliveras»*. Possiblement es deuria tractar de la secció de boxa que obrí l'Hospitalenc l'any 1925 i de la qual tinc molt poques referències.

Com a boxador, Ortega es definia com a poc estilista, però molt fort i resistent, especialment d'estómac. *«Como pugilista yo era más bien tranquilo, nada nervioso»*. Les cròniques de l'època refermen les seves paraules. Així, després d'un combat de l'any 1933 que guanyà als punts davant un tal Mura, el cronista escriu: *«Ortega lleva la pelea a gran tren, busca las ocasiones para martillar el cuerpo y la cara del contrincante pero hay que desesperar de que sus punches lleguen a inquietar seriamente a sus adversarios pues falta la dinamita necesaria para que así ocurra»*. De fet, no he trobat cap combat en què guanyés per KO...

Ortega es va casar dos cops. El primer, amb Teresa Giró, l'any 1943, la qual li va demanar que abandonés la boxa i va morir l'any següent mentre donava a llum bessons. La segona vegada va ser amb Maria Huerta, amb qui va tenir tres filles. Al mateix article de l'any 1974, Ortega recorda una anècdota:

«fue en 1935. Una noche paseando por la calle Fernando, en Barcelona, vi que tres gamberros intentaron aprovecharse de una señorita de unos 18 años. Ella pidió ayuda y acudí. Yo no quería pelearme porque como boxeador lo tenía prohibido. Pero los tres matones me provocaron. Total: combatí con ellos. Al poco los tumbé a los tres al suelo. Vino un policía y como la señorita declaró a mi favor, allí y en la comisaría, no me retiraron la licencia, que era lo que más temía».

Per acabar, dels noms propis de la boxa hospitalenca d'aquests anys i, més enllà d'aquestes dues grans figures, ens queda destacar un boxador que apuntava unes certes formes als anys just abans de la guerra, F. Novellón, i que no sé fins on va arribar. Novellón va ser finalista del Campionat de Catalunya amateur del pes mosca, l'any 1935. Llavors el definien com a *«pequeño púgil de esos que toman parte sin la menor pretensión y llega por su entusiasmo y su coraje más que por sus conocimientos donde se halla éste»*[41]. Segons que es desprèn de les cròniques, no era gaire alt. Perdrà la final davant Céspedes, del Firpo, per punts. A partir d'allà farà alguns combats amb professionals, però sent ell encara amateur, en els quals obtindrà bons resultats: *«ese pequeño mosca todo nervio y simpatía personal»*[42] farà nul amb Tapia al Frontón Barcelona, i guanya per abandonament el professional Cobacho a l'Iris. Després tornarà a perdre davant Céspedes als punts en combat de revenja de la final de Catalunya disputat a l'Iris. L'any 1936 encara és amateur. Durant la Guerra Civil encara he trobat alguna anotació sobre ell en vetllades a la sala Price, però després ja no sembla que n'hi hagi més referències.

4.3. L'EXPANSIÓ DE L'ESPORT A L'HOSPITALET, EL CAS DEL FUTBOL AMATEUR.

Després del començament de dècada tan brillant, amb els festivals de la UE Hospitalet, els nostres clubs de futbol (algun poliesportius com ja hem vist) van viure un moment d'una certa expansió a nivell popular i de separació de tot allò que volgués dir professionalisme (per això, competitivament les categories seran més baixes que a la dècada passada). Arreu de la ciutat van començar a sortir petites penyes i clubs, encara que generalment amb pocs recursos, amb masses socials escasses i amb poca infraestructura. L'inici de la Lliga Amateur sens dubte va mostrar als amants del futbol que no calien gaire recursos per tirar endavant un club, ja que ara no s'havia de competir amb equips professionals o, si més no, tant potents com abans. De fet, fins i tot van haver-hi clubs que formaren les pròpies competicions locals, sense despeses de fitxes ni massa complicacions més. L'espectacle, la faceta predominant del futbol als darrers anys, sembla que deixava una mica més de pas a la pràctica pura de la gent.

La Lliga Amateur va sorgir definitivament a principi de 1929, quan els clubs van llançar aquesta idea davant la insofrible pressió que una competició cara imposava a les seves economies. La idea va ser recolzada per la Federació, i el 9 de gener de 1929 es va fer una primera crida, a través dels mitjans de comunicació, perquè els clubs s'organitzessin. Durant alguns mesos, els clubs van crear les estructures bàsiques de les noves competicions amateurs fins que, a principi de setembre, la Lliga Amateur va realitzar la seva primera reunió oficial amb l'assistència de 50 clubs (26 de Lleida, 16 de Barcelona, 6 de Girona i 2 de Tarragona). Tot un èxit, per començar, que indica ben clarament la necessitat dels clubs més modestos de jugar unes competicions més adequades al seu nivell econòmic. He d'advertir, però, que la federació va «recolzar» d'una manera molt determinant les inscripcions dels equips quan va advertir, poc abans, que a les competicions que no depenguessin de la Lliga Amateur no hi hauria ja subvencions per a desplaçaments i arbitratges... Un argument sens dubte definitiu per a molts. A

67
L'EQUIP DEL CENTRE D'ESPORTS HOSPITALET, LA TEMPORADA 1935/36. A DALT, D'ESQUERRA A DRETA: MARCEL·LÍ FERRER, CHALAMANT, MOLINÉ, DOMÈNECH, MAS I RIBAS. A SOTA: MERINO, GARCÍA, JAUMET (DURRUTI), FEDERICO I BURGOS. JV

més, com ja hem vist en un capítol anterior, les quotes federatives eren molt més econòmiques. Un any després, al 1930, la Lliga Amateur comunicava al Consejo de Ministros, segons la informació publicada per *La Rambla*, que ja eren 150 els clubs que aplegava, a més de 45 equips d'entitats comercials (que jugaven les seves lligues dites «comercials»), amb un total de 2.400 esportistes en actiu.

A l'Hospitalet, en principi, els clubs més importants que hi havia —el Torrasenc, l'At. Eulalienc, el Collblanch i la UE Hospitalet— es van adherir a la Lliga Amateur, però finalment el Torrasenc no va disputar aquestes competicions les dues primeres temporades. El Torrasenc potser va ser beneficiat, com a subcampió de Catalunya de la Tercera Categoria preferent de la temporada 1928-29, de l'ampliació dels ascensos a causa de les baixes produïdes per la formació de la Lliga Amateur, o potser van aconseguir pujar en la promoció. Segurament, quan van veure la possibilitat d'aquest ascens a la Segona Categoria Ordinària en la competició «professional», van preferir no anar a les competicions de la Lliga Amateur, tot i que sembla que haurien format part de la Primera Divisió. Per cert, un apunt curiós: per aconseguir diners de cara a les despeses de la promoció d'ascens d'aquesta temporada 1928-29, els quatre guanyadors de grup de la Tercera Categoria (Adrianenc, Torrasenc, Poble Sec i Trompeta) van organitzar un torneig amb un

68
L'escut de la Unión Atletic Club de Coll-Blanch, als anys trenta.
AL'H-AH

reglament força divertit en el qual l'equip guanyador, en cas d'empat, es decidia pel nombre de còrners llançats per cada equip al llarg del partit!!! (una bona fórmula per acabar amb les pròrrogues tedioses d'avui en dia... no creieu?)

De la seva banda, el Collblanch, l'At. Eulalienc i la UE Hospitalet sí que van formar part de bon principi de l'estructura amateur i van ser enquadrats a la Segona Categoria. L'At. Eulalienc va formar al grup B, juntament amb Margarit, Palma, Internacional, Germanor, Esperança, Dependència i Balompié. La UE Hospitalet, com ja hem vist abans, va formar part del grup D, integrat també per Gavà, Seda Prat i Penya Ripoll (la competició es va haver de fer a quatre voltes perquè era un grup format només per quatre equips). Per trobar el Collblanch haurem d'esperar algunes temporades. Algun altre equip, com el FC Marina, de Santa Eulàlia, també s'incorporarà a les competicions de la Lliga Amateur més endavant.

A més d'aquests equips, a l'Hospitalet anaren sortint un munt de penyes i clubs distribuïts pels bars dels barris, o federats o bé que disputaven partits pel seu compte i competicions particulars entre ells. Així, poc després, entre el 1930 i el 1931, es va crear de nou un club a Collblanc. La Unió Atlètic Collblanc omplia així el buit que a mitjan la dècada anterior havia deixat el seu antecessor al barri, el Centre d'Esports de Coll-Blanch, i que havia ocupat aleshores el Torrasenc. Aquest nou club jugaria els seus partits durant bastant de temps al camp del Torrasenc, situat a la Travessera de les Corts cantonada Riera Blanca, tot i que en la seva correspondència de vegades constava com a adreça la Carretera Reial, 38. El president durant una part d'aquests anys d'abans de la guerra va ser un veí de Barcelona, Francesc Criado, que vivia al carrer de Sants (molt a prop, això sí, de l'Hospitalet), cosa que provaria una vegada més l'estreta relació d'aquests dos barris de ciutats diferents. Criado alternaria la presidència (1933 i 1935) amb el càrrec de vicepresident (1932 i 1934), cedint-la a Carles Català (almenys els anys 1934 i 1935) i Juan Martínez López (1935 i 1936), que després de la guerra reorganitzarà l'entitat. El club tindrà certa importància a la zona i jugarà competicions federades de la Lliga Amateur. També a Collblanc hi havia la Peña García o Club Deportivo García, un club de futbol, però que ja hem vist que també acollia d'altres esports (com a mínim el bàsquet). Tot i que tenia la seu físicament al carrer Bassegoda de Barcelona (probablement en un bar anomenat La Florida), l'entitat realitzava la seva vida social a l'Hospitalet ja que si travessaven a l'altre costat del carrer de la seva seu, ja estaven a Collblanc. L'any 1932 inaugura el propi camp al barri de Collblanc, després d'haver jugat ja de lloguer a d'altres camps del barri hospitalenc. Precisament, els partits d'inauguració del seu terreny de joc es van incloure dins del programa de la festa major de Collblanc del 1932. També jugaren competicions de la Lliga Amateur, i van arribar a tenir certa importància a la part nord de la ciutat. També a principi dels anys trenta (de l'any 1931 és la primera referència que en tinc), al passatge Costa cantonada carrer Occident, va sortir el Club Deportiu Uruguay, en un bar anomenat Peronas. Sembla que van arribar a tenir camp propi, tot i que començaren jugant al camp del Torrasenc. També de Collblanc era la Peña Once Diablos, que el 1932 va disputar un partit dins de la festa major del barri contra un equip de la Unió Sportiva Sants. Aquest partit va ser reflectit a les planes del diari *El Diluvio*. L'any 1933, els trobem disputant el campionat de Sants, i ja amb dos equips. L'única localització certa que n'he trobat data d'aquest 1933, quan es van traslladar de local i van anar al passatge Costa, 2 bis, de Collblanc. De l'any 1933 he trobat algunes referències més, com la seva participació a la festa major d'Esplugues. També un rotatiu hospitalenc, *Eco*, en donà informació en algun dels números del 1934. Aquesta penya va formar part aquell any d'un dels grups de competició d'una anomenada Asociación Catalana de Futbol Amateur, una mena de lliga amateur per a penyes, segons sembla en coordinació amb la Lliga Amateur. Al grup de la Penya Once Diablos també jugaven el Sant Just, Mercat Concepció, Juventut Cubana, CD Gangsters i un dels equips de la UAC Coll-Blanch. Per acabar, també m'ha arribat notícia d'un club anomenat Club Esportiu Arenes, del qual poca cosa sé a més que pertanyia a Collblanc, que funcionava l'any 1935 i que potser ja existia l'any 1931.

A la Torrassa, l'any 1934 també va sortir la Peña Oriente, amb seu al carrer Martí Julià, 93 (Bar Ramón). El periòdic *Eco*, al número d'octubre d'aquell any, donava el nom dels nois fundadors (Lluís Casals, Enric Marín, Ramon Monferé, Gabriel Badía, Vicenç Bonacho, Marcel·lí Castillo, Vicenç Arándiga, Felip Cancer, Pere Pérez, Alexandre Sancho, Antoni Ibars, Joan Torres, Nicolàs Conesa i Francesc Escofet). Va tenir equip de futbol i també secció ciclista, si més no, al principi. També hi havia un club anomenat Futbol Club Llibertat, que hauria començat les seves activitats cap al 1932, probablement a Collblanc o la Torrassa, tot i que potser existia ja al 1930. El president, l'any 1932, era Joan Escarrà, un veí del carrer Església, 10. Per això potser aquest club l'hauríem d'adscriure al barri del Centre, encara que segurament jugava els partits a Collblanc o la Torrassa. El nom d'aquest club, sens dubte, volia reflectir un estat de coses ben diferents a les de pocs anys enrera: havia arribat la República. Les seves activitats eren seguides puntualment per un periòdic del mateix nom (*Llibertat!*), que era el portaveu del grup nacionalista Estat Lliure, tot i que no em consta cap vinculació especial entre ells. Arribaren a organitzar, l'any 1933, una mena de lliga amb equips d'Esplugues, l'Hospitalet i Barcelona. I ja que parlem de clubs amb aquests noms «polítics», he de dir que una ressenya d'*El Diluvio*, datada el 8 d'octubre de 1931, ens parla d'un partit a l'Hospitalet, al camp del FC Republicanos, entre ells i l'Uruguay. Segurament fa referència a un equip anomenat Unió Republicana Coll-Blanch, del qual només he trobat un altre resultat del 4 de febrer de l'any següent, quan van perdre per 3-0 al camp del Juventud Hospitalet (*El Mundo Deportivo* 4-2-32). No tinc gaire referències més d'aquests futbolers «republicanos» hospitalencs, malgrat que aquest no va ser un fet aïllat a l'esport local. És ben curiós assistir a aquest fenomen de coincidència popular entre règim polític i societat a través de l'esport i, més concretament, incorporant a un dels seus signes més importants —el nom del club—, un senyal tan evident d'identificació.

Però no només en la política comencen a sortir equips. També he trobat diverses referències de partits del CD Mercat de Collblanch[43]. Els clubs de Collblanc i la Torrassa formaran el grup més nombrós de la ciutat i funcionaran encara amb més autonomia respecte al món futbolístic dels altres barris de la ciutat, sobretot del Centre, que en la dècada anterior. No només perquè disposaven de molts més camps que a la resta de la ciutat (però bastant inestables) sinó perquè mantindran molta més relació amb clubs dels barris propers de Barcelona (fins i tot a les competicions de la Lliga Amateur, on seran inclosos la majoria, de vegades, en grups diferents dels que acolliran els equips de Santa Eulàlia o del Centre). Això ho podem confirmar a l'hora de veure els tornejos i els partits de festa major que s'organitzaven: sempre es convidaven els equips del propi barri o dels barris propers de Barcelona o Esplugues. D'altra banda, el Torrasenc sembla que va adquirir en aquests anys, una certa rellevància en aquestes categories amateurs pels campionats que havia començat a guanyar ja a final dels anys vint i com a entitat de relativa força a la zona. Diversos fets semblen refermar aquesta idea, per exemple, el que comencés la dècada sent l'únic equip hospitalenc que encara jugarà, durant dues temporades, competicions «professionals» (Segona Categoria Ordinària); i també la seva participació, l'agost de 1933, al partit preliminar de la jornada d'inauguració de la temporada de la Lliga Amateur. Aquest partit es va jugar al camp de l'Espanyol, va enfrontar Torrasenc i Santiveri i va servir d'aperitiu del plat fort, que era el partit entre una selecció de Budapest i una selecció catalana. A més, després el Torrasenc jugarà gairebé tots aquests anys a la Primera Categoria dins de les competicions amateurs.

Al barri del Centre, on sembla que fins i tot el Centre Catòlic va mantenir una certa activitat futbolística ja des de l'any 1928 i on la UE Hospitalet era el club de referència des del 1929, va sorgir a mitjan 1933 el Club Juventut d'Hospitalet (no cal confondre'l amb el Juventud Deportiva Hospitalense del 1924), presidit per en Martí Subirats i amb domicili social al carrer Laureà Miró, 56-58. Aquesta direcció pertanyia a un local ocupat pel Bar Hospitalet, que estava regentat per Pere Tort, que a la dècada dels seixanta serà un dels presidents de l'actual Centre d'Esports l'Hospitalet.

69
SEGELL DEL FUTBOL CLUB MARINA, DE SANTA EULÀLIA, ALS ANYS TRENTA.
AL'H-AH

TAULA 10

NOMBRE DE CLUBS DE FUTBOL EXISTENTS, SEGONS BARRIS (1916-1936)

Barris	1916-26	1927-36
el Centre	3	5
Santa Eulàlia	3	5
Collblanc	2	8
la Torrassa	1	1
Total	**9**	**18**

Font: Elaboració pròpia a partir de diverses fonts periodístiques i de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

A Santa Eulàlia, per acabar, dos dels fills d'en Ramon Espuga Miquela, Josep i Ramon, van col·laborar en la creació d'un nou club l'any 1932: el Futbol Club Marina, que va coincidir en el temps amb l'Atlètic Eulalienc, i amb el qual van jugar partits de rivalitat (d'aquells que no acabaven perquè l'àrbitre sortia estomacat). El primer president del Marina va ser Just Espert Berenguer. Es tractava, segons el Padró del 1930, d'un jornaler natural de Puigreig que feia cinc anys que vivia a l'Hospitalet. Era solter i sabia llegir i escriure. Després el van succeir, com a mínim, Enric Batlle durant el 1933 i Germà Rodríguez durant el 1934. El domicili social del nou club, si més no al principi, estava al carrer Aprestadora, 34: el bar Frontón, seu social també de l'Atlètic Eulalienc. Al gener de l'any 1933, una nota publicada a *El Diluvio* situava el domicili social del Marina al carrer Pi i Margall, 114, al bar Eulalienc propietat d'en Rafael Carbó, seu social de la Unió Hortènsia. Aquell any, l'altre club del barri havia modificat el nom d'Atlètic Club Eulalienc pel d'Atlètic Club Eularienc, i la seva seu social ja estava al carrer Pi i Margall, 166-168, la seu del Foment Autonomista de Santa Eulàlia. El seu camp també havia canviat i, segons la capçalera de les seves cartes, s'havia traslladat del carrer Aprestadora a Amadeu Torné. Així, el futbol del barri tornava als seus orígens de vinculació, si més no física, amb les dues entitats sociopolítiques fortes d'aquesta part de la ciutat. Per cert, el Marina va ser inscrit al Registre Civil el 22 de maig de 1932, i és l'únic club d'aquest barri del qual es conserva l'expedient a l'Arxiu Històric del Govern Civil[44]. El Marina va jugar competicions de la Lliga Amateur, com l'Atlètic Eularienc. De fet coincidiren en ocasions al mateix grup, i de vegades amb no gaire bons resultats. Per exemple, l'any 1933, quan els dos equips jugaven al grup A de la Segona Categoria amateur, van disputar un partit al camp del Marina que, quan anava 1 a 2, es va haver de suspendre perquè *«propinaron al árbitro una contundente paliza, quien tuvo que ser custodiado por la Guardia Civil hasta la estación del Metro»*[45]. L'incident també el va recollir *El Mundo Deportivo*[46], i a la seva crònica llegim que *«la rivalidad que existe entre ambos equipos de la misma barriada es causa de continuos, aunque pequeños, incidentes y que en ningún caso habían trascendido como en el encuentro del pasado domingo»*. Encara he trobat un altre incident anterior a aquest, però relacionat només amb el Marina. Segons una carta escrita per Josep Espuga a *El Mundo Deportivo*[47], quan el Marina estava guanyant un partit al camp del FC Port de Barcelona, *«gran parte del público invadió el campo golpeando y atropellando bárbaramente a los jugadores del FC Marina, porque tenían el atrevimiento de ganarle en su propio campo. Por fin lograron salvarse aquellos jóvenes, escapando unos en su camioneta y otros campo traviesa; la mayoría con la cara ensangrentada y el cuerpo completamente magullado»*.

També a Santa Eulàlia, l'any 1935 va aparèixer una entitat menor, el Club Deportiu Royal Kit, amb seu al carrer Aprestadora cantonada amb Independència. El nom li venia de la marca d'un estomacal blanc, fabricat pel senyor Argentí, que es comercialitzava en aquella època. Segurament era un equipet de la mateixa casa on es fabricava, o potser podríem parlar aquí del primer equip patrocinat de la història de l'Hospitalet?

També tinc referències d'altres clubs que, com a mínim, estaven molt relacionats amb la ciutat: disputaven aquí els seus partits o eren dels barris barcelonins propers a l'Hospitalet. D'aquests clubs, però, no tinc proves concloents com per adscriure'ls a la ciutat i per això no els he comptabilitzat a l'hora de realitzar la Taula 11. Les penyes i els clubs petits no només van proliferar a l'Hospitalet. Sembla que als barris barcelonins d'Hostafrancs, Sants, la Bordeta... també va passar això, i aquests clubs també van tenir influència en els jugadors hospitalencs. Així, Joan Montroig, jugador durant molts anys i nat a Collblanc, recorda un fet interessant d'aquesta època:

«Abans de la guerra jo jugava al Collblanc, i havíem dos o tres que els diumenges pel matí anàvem a jugar a un equip que hi havia aquí al carrer Consell de Cent, la Penya Escolar, perquè aquí a Hostafrancs hi havia moltes penyes que pertanyien i no pertanyien al Sants...Hi havia quatre o cinc, i es va fer una "federació" aquí a Creu Coberta, però era per a aquests equips. És a dir, jo jugava amb el Collblanc, però jo podia jugar amb ells (...) I llavors pel matí jugàvem amb aquestes penyes i per la tarda anàvem al club, perquè nosaltres llavors sempre jugàvem a la tarda».[48]

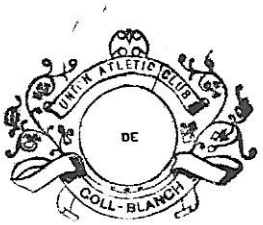
Aquest fet de jugar diversos partits el mateix dia no és nou, ja l'hem trobat a la dècada dels vint amb el testimoni d'Agustí Layola, però jo no em podia deixar de sorprendre i, suposo que guiat per la concepció del futbol actual on seria impensable, en certs nivells competitius, disputar dos partits el mateix dia, vaig preguntar a Joan Montroig si no es cansaven. Malauradament, en Montroig jugava de porter i em va contestar en broma: *«ja em vaig buscar aquest lloc per gandul»*...

Sens dubte va ser l'època on el moviment associatiu vinculat al futbol va ser més important, des que al 1917 s'havia legalitzar el primer club a l'Hospitalet. Les xifres d'entitats, tot i que fossin clubs molt modestos en la majoria de casos, no crec que siguin a causa del major nombre de fonts d'informació que es conserven, ja siguin personatges vius o fonts de premsa a què he pogut accedir en treballar aquesta dècada. Al contrari, estic convençut que la vitalitat associativa dels anys trenta, malgrat la crisi econòmica que es patia, va ser molt més forta que no pas durant els anys vint. Sens dubte, l'adveniment del temps republicà i la seva llibertat, amb el qual s'identificava una bona part de la població hospitalenca, tal i com demostren les dades electorals, van afavorir i fomentar la vida esportiva i associativa en general. A més, ja hem vist que, comparativament, en aquests anys, les quotes dels clubs eren fins i tot inferiors a les de la dècada anterior. Això i l'existència de la Lliga Amateur i de competicions particulars afavoriran l'abaratiment de les despeses i la participació popular al futbol, cosa que no s'havia donat tant en la dècada anterior, quan el futbol s'havia reclòs més en la seva vessant d'espectacle.

A tota la ciutat, el nombre de clubs de futbol es doblarà. Només al barri de la Torrassa sembla que això no va ser així. La causa és molt evident: la preeminència del CD Torrasenc i la seva identificació amb els ciutadans del barri era total. Potser algun dels nous clubs assignats a Collblanc pertanyia a la Torrassa, però tampoc variaria gaire l'anàlisi.

A més, els nous clubs sorgits en aquests anys no es limitaven a ser simples entitats esportives sinó que, tal i com havien fet els seus antecessors durant la dècada passada, seguien vehiculant una part de la vida social del barri, no només amb la seva participació activa dins dels actes de cada festa major sinó també en altres actes benèfics o festius d'interès. Així, per exemple, el 9 de març de 1932, la UAC Coll-Blanch organitzava una jornada de matí i tarda *«pro familias de los deportados a Bata»*[49]. El 8 de maig de 1932, el diari *El Diluvio* anunciava la participació de l'Atlètic Collblanc en un torneig organitzat per la Unió Esportiva Sants a benefici dels hospitals de Barcelona, i el 20 de gener de 1933 el FC Marina anunciava també a *El Diluvio* un festival en honor dels jugadors J. García i J. Icart, consistent en un ball de societat amenitzat per l'orquestra «The Orchestra Carbó». Per cert que, en aquest anunci, es deia que *«en el intermedio se exhibirán varios bailarines excéntricos»*(sic)... (el temps del charleston no s'havia ja acabat?).

El 12 de març de 1934, una carta dirigida a l'Ajuntament donava compte dels partits de celebració del 17è aniversari del CD Torrasenc, que la junta directiva del club va decidir *«oferir-los com Homenatje a l'infància de les Escoles Nacionals i Municipals de la barriada de la Torrassa i Coll-Blanch»*[50]. A la carta, el club oferia als nens i les nenes un petit berenar, i confiava a l'Ajuntament les invitacions als col·legis dels dos barris. El 16 de novembre de 1934, *El Diluvio* anunciava la celebració a la seu de la Sociedad Coral L'Univers d'un *«festival organizado por el CD Torrasenc en el cual pondrán en escena la preciosa comedia en un acto* A ca la modista *y* La meva senyora *también en un acto»*. I al 1935, el CE Hospitalet organitzà dues jornades a benefici del Patronat General d'Homenatge als Vells i en honor a la Pubilla de l'Hospitalet d'aquell any.

70

Segell de la Unión Atlético de Coll-Blanch, als anys trenta. AL'H-AH

Amb tot, la «glòria esportiva» de la dècada que formen els anys entre el 1918 i el 1928 no tornarà durant aquests anys trenta, malgrat que és el nord que sembla orientar les brúixoles dels clubs locals més potents. Les competicions amateurs que disputaran aquests clubs la majoria de casos, són les de caràcter més popular quant a participació en l'esport, però són també les de menys nivell al futbol federat i, sobretot al començament, les que menys atenció tenen als mitjans de comunicació. Trobar ressenyes de partits de la Lliga Amateur amb presència hospitalenca fins a l'any 1933 es fa sovint força difícil. D'aquesta manera puc afirmar que, si bé en línies generals a l'Hospitalet hem de dir que el futbol arriba, als anys trenta, a una popularització que ja inclou no solament la seva vessant d'espectacle sinó també la de la seva pràctica, també és cert que el nivell competitiu baixa notablement respecte al que va tenir a l'època de l'Hospitalenc.

Esportivament parlant, els equips de la ciutat no van aconseguir gaire èxits. A banda de les ja de per si destacables dues temporades en què el Torrasenc va jugar a la Segona Categoria Ordinària («professional»), el més remarcable, pel que fa a la resta, va ser el subcampionat que va aconseguir el Coll-Blanch a la Primera Categoria de la Lliga Amateur, la temporada 1934-35, i el del CE de Hospitalet la temporada 1935-36. Sembla que l'Atlètic Club Eularienc també va aconseguir el campionat de Barcelona de Segona Categoria la temporada 1933-34, segons que s'esmenta a la capçalera de la seva correspondència posterior i s'endevina d'un parell de cartes d'aquella temporada on s'explica que anaven primers al campionat.

La temporada 1934-35, el Coll-Blanch i el Torrasenc estaven integrats al mateix grup de la Lliga Amateur, el grup E de Barcelona, juntament amb AD Tramvies, Santiveri i CD García. La temporada va ser bona per a tots dos equips, però quan semblava que el campió seria el Torrasenc, el fet que no pogués disposar del seu terreny de joc durant tot el campionat (va haver de construir-se en aquells darrers mesos de l'any 1934, el seu camp del carrer Llançà) sembla que va ser definitiu. En efecte, fins i tot el partit de rivalitat contra el Coll-Blanch, jugat l'11 de novembre, el va guanyar l'equip de la Torrassa. En aquell moment, a *L'Espill* ja se'ls donava *«moltes probabilitats d'assolir el títol de campió del grup»*. Els darrers partits, però, sembla que no van ser tan bons... A *L'Espill* del 15 de desembre de 1934 llegim que *«l'equip de l'Atlètic Collblanc ha quedat sotscampió del grup E, de Barcelona, havent de lamentar que el Torrassenc, equip que es presentava en immillorables condicions per a obtenir el títol de campió hagi quedat eliminat degut a no haver pogut jugar cap partit en el seu camp»*. El Torrasenc va haver de jugar tots els partits fora de casa i sembla que, al final de la lliga, això el va perjudicar.

De l'altre subcampionat aconseguit pel CE de Hospitalet la temporada 1935-36 tenim més dades, però per parlar-ne ens hem de remuntar fins a l'any 1933. El periòdic local *Fortitud* donà, l'1 de juliol de 1933, la notícia de la fundació del Club Juventut d'Hospitalet. Tot i que en el text del rotatiu es diu que la nova associació va ser *«legalment constituïda»*, el cert és que a l'Arxiu Històric del Govern Civil no consta aquest club. En aquell mateix número, el diari portava la ressenya d'un partit disputat pel Juventut al camp del Sant Cugat el 25 de juny, que van perdre per 1-0. És el primer partit de què tinc constància d'aquest important club d'aquells anys. L'alineació que va disputar aquell partit, segons la crònica, va ser aquesta:

Subirats, Balletbó, Valera, Cusi, Moliné II, Arbiol Tomás, Nevot, Aliseu, Moliné, García. Suplents: Gai i Llorca.

Aquest club va desenvolupar una feina força intensa en aquests anys previs a la guerra. Tot i que segurament no va arribar a jugar competicions federades, la seva activitat va ser notòria si ho jutgem pels rastres que n'han quedat a la premsa local del moment. Segurament, en Josep Boter va formar part de la seva directiva, potser desvinculant-se, per algun motiu desconegut, de la UE Hospitalet. És el primer club hospitalenc de què tinc constància que va efectuar activitats programades d'entrenament per als seus jugadors. Així es desprèn d'aquesta nota publicada a *L'Espill* el 16 de gener de 1935:

«El Club Joventut d'aquesta ciutat, amb desigs de millorar la cultura física dels seus equipiers, té en projecte l'organització d'unes lliçons teòriques que aniran a càrrec d'un àrbitre de primera categoria i entrenaments sota la direcció d'un jugador de reconeguda fama. Les primeres tindran lloc dos dies a la setmana i els entrenaments es celebraran els dimecres i divendres pel matí».

En tot moment, però, notem la necessitat d'aquells que es mouen en l'àmbit esportiu local de recuperar els temps i les glòries passades... El futbol a l'Hospitalet, segons que es desprèn de les cròniques als periòdics de la ciutat, ja no era com abans, i qualsevol motiu era bo per recordar-ho. Així, la notícia dels entrenaments del Juventut eren ben acollides pel cronista de *L'Espill* com a *«millora favorable a les futures actuacions dels jugadors d'aquest cercle purament amateur que treballa per aconseguir que el futbol hospitalenc torni a conquerir aquell lloc que tingué temps passats a casa nostra»*.

Segurament, els del Juventut van tenir problemes d'ubicació de camp que no van permetre anar al club més enllà de la disputa de partits amistosos. Una nota publicada a *L'Espill* el 15 de desembre de 1934 parlava de la intenció de la directiva d'inscriure l'equip al proper campionat de la Lliga Amateur i de les gestions que estava fent el club *«per l'adquisició d'un nou camp de joc destinat al Club Joventut d'aquesta ciutat»*. Fins i tot donava dos mesos per poder disputar-hi partits oficials... Sembla que el Juventut estava en un camp que no era seu (per lògica, potser el del Camí de la Fonteta, que era de la UE Hospitalet, tot i que, segons el testimoni de Joan Montroig, potser va ser en algun de Collblanc). Probablement aquest va ser un factor decisiu per als esdeveniments que succeirien.

Mentrestant, la UE Hospitalet va ser presidida, des del 1932, almenys per quatre presidents. El primer va ser Joan Marsé. El va succeir un personatge força curiós, no només pel seu nom, Ulpiano Machota Serrano, i per la seva professió, militar, sinó també pels tombs que va fer la seva vida a Catalunya en aquells anys.[51] Ulpiano Machota era natural d'Àvila i bon amant del futbol. Va ser destinat, com a militar, a Catalunya i el seu primer destí va ser el quarter de la Remonta. Ell tenia llavors 25 anys. Allà va començar a desenvolupar també la seva afecció pel futbol i es va convertir, entre d'altres coses, en president de la Unió Esportiva d'Hospitalet, l'any 1933, i en «periquito» de cap a peus. Va ser president fins al 1934, quan va canviar el seu destí i va ser enviat a Barcelona. Segons la seva dona, la Guerra Civil el va agafar just un mes abans de casar-se. La seva, en principi, futura muller havia quedat a zona nacional, a la seva terra d'origen, però sembla que aquí ja havia conegut la dona amb qui finalment es casaria el 1937. Ulpiano Machota va morir l'any 1990, a l'edat de 82 anys. Sempre va conservar el carnet de l'Espanyol. L'any 1934 havia estat substituït al capdavant de la UE Hospitalet per Antoni Jutglà Verdaguer, un comerciant nat a Vic l'any 1900 i que havia aterrat a l'Hospitalet 18 anys més tard. Casat i amb un fill, l'Antoni Jutglà feia matalassos i guarniments per als cavalls dels pagesos i del quarter de la Remonta, que venia també en una botiga del carrer Major. L'Antoni Jutglà seria succeït l'any següent per Domènec Maneja Sanmartí, que ja havia estat vicepresident amb l'anterior.

A les planes de *L'Espill* del 16 de març de 1935 van saber captar molt bé l'ambient que es vivia entre els dos clubs del barri del Centre en aquell moment —Juventut i Hospitalet—, i ho van exposar en forma de suposats diàlegs captats per un suposat «Reporter número u» a la plaça de l'Ajuntament, entre la gent que hi havia xerrant per allà. Un d'aquests interessantíssims «diàlegs reals» transcrits a les planes del periòdic, com a forma d'un incipient nou periodisme o d'alguna cosa semblant, és el que podeu llegir a continuació i que protagonitzen dos suposats aficionats de la Unió Esportiva Hospitalet i del Juventut Hospitalet:

«— Si la Unió Esportiva tingués un altre camp ja veuries si en tindríem de socis.
—Doncs si el Joventut tingués camp propi els passaríem la mà per la cara. Si tots sou una colla de senyors Esteves...
— I els del Joventut què? Una colla de xixarel·los

71
Camp de la Fonteta, el 14 d'abril de 1935. Els capitans del CE Hospitalet i de l'At. Club Catalunya amb Isabel Sànchez, pubilla de la ciutat del 1935.
ACP

comandats per un metomentodo que perquè coneix a dos federatius i es tuteja amb en Platko i amb en Llorens, ja es pensa ésser alguna cosa, una gran personalitat. [aquest comentari segurament es refereix a Josep Boter]

— Enveja, res més que enveja, teniu vosaltres.

— I vosaltres què? On és aquell camp que us havien de donar?

— I la Unió Esportiva, encara no ha plegat?

— Ni plegarem tampoc.

— Vols dir?»

Diria que aquest és el reflex d'una sana rivalitat de barri que havia d'acabar bé. I en efecte, la cosa va acabar en «matrimoni» esportiu. La idea de la fusió de dos clubs no era nova a l'Hospitalet: ja l'havien adoptada amb una gran eficàcia els clubs existents al barri del Centre l'any 1929, com ja hem vist. Amb les necessitats de Juventut i UE Hospitalet, i amb aquest bon precedent, no és estrany que es decidissin per unir esforços. Així, l'edició de *L'Espill* de l'1 de maig de 1935 donava la notícia de la fusió de la UE Hospitalet i el Juventut, que va adoptar el nom de Centre d'Esports de l'Hospitalet. És a dir, l'actual CE L'Hospitalet no és el primer en la història de la ciutat!!! La notícia deixa entreveure que el problema del camp va ser molt important a l'hora de realitzar la fusió. Així crec jo que ho podem pensar si llegim aquesta part de la nota:

«De moment continuaran jugant en el camp del camí de la Fonteta, però s'estan portant a terme gestions encaminades a aconseguir un terreny més adient».

Més endavant, el mateix periòdic en l'edició de l'1 de desembre de 1935, parla de la manca de recolzament del públic als equips, per la llunyania del camp del Camí de la Fonteta, cosa que hauria animat els directius a fusionar les dues afeccions per fer-ne una de més forta. El primer president de la nova entitat va ser Lluís Piera, comerciant del Centre que tenia una botiga d'armes, matalasseria i articles esportius (inclosa la caça i la pesca) al carrer Laureà Miró. Piera ja havia estat membre de la junta directiva de l'Hospitalenc Sport Club als seus últims anys —l'any 1927, n'era el secretari—, i ens el trobarem també quan parlem de la caça. El nou club adoptarà el segell del Joventut, on només canviaran les inicials J.H. per les de C.E.H., probablement perquè la correspondència oficial la redactava en Josep Boter —que havia estat també el secretari del Juventut i ho serà també del nou club—, que era qui en definitiva posava el segell de l'entitat. A les primeres cartes del CE Hospitalet, fins i tot, apareixerà durant un temps el segell del Joventut, suposo que mentre no es feien les modificacions de les inicials.

El nou Centre d'Esports de l'Hospitalet va néixer també amb força empenta i intentant una vegada més ser l'equip representatiu de la ciutat i participar en la vida ciutadana més enllà del pur àmbit futbolístic. Per això, només feta la fusió, el nou club va celebrar, el dia de l'aniversari de la República, una festa d'homenatge a la Pubilla del 1935, Isabel Sánchez, a la qual va assistir també la Pubilla de l'any anterior, Pepita Vinyals, i les autoritats locals. Es van jugar dos partits i, després de la sacada inicial de la Pubilla, es va fer un berenar amb pastes i xampany. I al diumenge següent, es va fer un altre festival a benefici de l'Homenatge als Vells. Curiosament, s'ha d'esmentar aquí la disputa del primer partit de veterans de què tenim constància a l'Hospitalet. El partit va enfrontar dos equips de veterans de l'Hospitalenc Sport Club i de la Unió Esportiva Hospitalet. El partit va ser arbitrat per l'Agustí Layola, com a exjugador de l'Hospitalenc i famós jugador del moment, i les alineacions van ser aquestes:

Hospitalenc: Samuel, Marín, Ribas, Roca, Mateu I, Marcé, García, Casisedo, Casado I, Manolo i Gómez.

UE Hospitalet: Gil, Agulleiro, Piu, Vilarrasa, Segarra, García, Casado II, Torres, Abadal, Mateu II i Casado III.

Tot plegat, aquesta sensació de representativitat, el suport moral que havia de donar-los el fet d'haver-se fusionat tots dos clubs agafant aquesta nova embranzida, la il·lusió que havien de tenir per intentar la imitació d'aquell «gloriós» Hospitalenc... em fan pensar que van posar del seu costat la premsa local per llançar una campanya destinada a aconseguir un nou camp de futbol molt més a prop del barri del Centre. De nou la prosa humorística i àcida d'«El Reporter número u» a les planes de *L'Espill* va aixecar el tema.

Al número 21 de la publicació, corresponent al 16 d'octubre de 1935, podem llegir un reportatge satíric on l'anomenat reporter fa de cicerone d'un imaginari foraster amant dels esports que vol conèixer l'estat d'aquesta qüestió a l'Hospitalet. El panorama que irònicament dibuixa el cronista és, conforme a la situació global de les infraestructures de la ciutat en aquells anys, lamentable. Quan arriba a la part del futbol, llegim això:

«— I de futbol com estem?
— Bé, home, bé. Mireu: hi ha un equip que és força bo, però, fillets de Déu!, té un camp més dolent... Dolent i allà a la quinta... forca. Quan hi arribes, ja és hora de plegar. A les barriades també hi ha diversos clubs, no ens estem de res, però els pobrets no fan més que la viu-viu i gràcies.
— I el municipi no és preocupa de l'esport?
— I és clar que sí. Per la festa major els regala copes de 0,95: fa acte de presència en els partits de compromís; tiren el kik-off les conselleres i fins arribà un moment en què prometé adquirir un terreny de joc però sembla que se'n desdí. Diuen que no volen fer distingos ni donar preferències a cap estament esportiu i això ho trobem molt encertat».

Al número 24 del periòdic, corresponent a l'1 de desembre de 1935, en un article de tipus més informatiu, s'expliquen les gestions que s'havien arribat a fer per aconseguir el nou terreny de joc: sembla que es va localitzar un terreny per al camp, però que no es va construir allà per manca de suport econòmic i institucional; també es va adreçar una instància a la companyia Campsa perquè cedís uns terrenys seus situats segurament molt a prop de l'antic camp de la Remonta, però la resposta s'anava demorant i, fins i tot, potser no va arribar mai.

Aquests terrenys, segons m'han apuntat en Joan Vilarrasa, jugador d'aquells anys, i en Joan Santos, home vinculat més tard al futbol hospitalenc i el pare del qual havia treballat als laboratoris de la Campsa[52], devien estar situats prop del carrer Famades (potser aquells terrenys anomenats «El tabique»?), on la petroliera tenia llavors unes instal·lacions. Posteriorment vaig trobar la còpia de la carta en què l'alcalde de l'Hospitalet, Hilari Rabal Meroño, demanava la cessió d'aquests terrenys a la companyia Campsa. La carta, signada el 18 d'octubre de 1935, situava així els terrenys:

«...esa compañía, la CAMPSA, de su digna dirección posee en nuestro término municipal y frente a la refinería de Cornellà de Llobregat, un poco más arriba de los terrenos destinados a depósito de barriles, otros terrenos que no se cultivan, y actualmente abandonados, que podrían ser utilizados para campo de deportes, en particular de fútbol para los aficionados de nuestra ciudad».[53]

La carta segueix explicant la importància *«extraordinaria»* que té l'esport i el futbol *«en toda población de mediana categoría, y que ello sirve al mismo tiempo para fortificar la juventud y distraerla de otros perjuicios sociales, en beneficio de la moralidad, de la paz y la tranquilidad pública»* (sic). La missiva acabava demanant la utilització dels terrenys en els termes que a la companyia li semblessin oportuns, fins i tot *«a precario, y dispuestos a desocuparlos en cualquier momento»*. La gestió, com ja he dit, sembla que no va obtenir resultats.

Mentrestant i en aquestes circumstàncies, el nou Centre d'Esports de l'Hospitalet va aconseguir en la

72

PÀGINA D'ESPORTS DEL PERIÒDIC LOCAL *L'ESPILL*, AMB UNA FOTO DE L'EQUIP DE FUTBOL DEL CE HOSPITALET, SUBCAMPIÓ DEL SEU GRUP, EL 1936.

AL'H-AH

ESPORTIVES

ESCACS

Amb un resultat altament satisfactori ha finit el torneig organitzat pel Club d'Escacs de l'Hospitalet, torneig que reuní trenta inscripcions de les quals tan sols una va ésser retirada. Donat el nombre crescut d'inscrits, hom pot dir que el bonic joc d'escacs resurgeix a la nostra ciutat i una prova n'és el nombre d'altes de socis i el fet d'haver hagut de comprar cinc nous escaquers.

La lluita durant el torneig ha estat aferrissada i ho demostra, palesament, la puntuació i classificació dels jugadors que donem a continuació.

Grup A: Zafont, 80 punts; Rois, 79; Bataller, 78; Cruixells, 77; Polo (D), 73; Montoya, 71; Ibáñez, 71; Vilasá (R), 70; Pidó (P), 67 i Boter, 67.

Grup B: Parés, 66 punts; Abadal, 65; Sabadell (A), 64; Palau, 60; Marzal, 60; Oliva, 58; Casas, 57; Vilasá (J.), 56; Prats, 52 i Ardit, 49.

Grup C: Cebrià, 49 punts; Sendra, 47; Sabadell, 44; Andú, 43; Barber, 41; Corominas, 39; Boltà, 37; Ané, 30; Rovira, 21 i Sancho o (retirat).

Nostra enhorabona a tots els jugadors classificats i al Club per la importància que ha sabut conquerir altra volta.

El proxim dia 17 donarà començ el campionat individual per categories el qual es preveu serà força competit. Als guanyadors classificats en els primers llocs se'ls lliuraran valuosos premis en acabat torneig o campionat, serà disputat el gran premi L'ESPILL tal com s'anuncia en un altre lloc d'aquest número.

FUTBOL

Avui L'ESPILL s'honora publicant en les seves pàgines, el retrat de l'equip del Centre d'Esports de l'Hospitalet que tot i essent un modest equip integrat per nicots mols joves, portats per la seva fe i amor a l'esport, han aconseguit triomfar i posar ben enlairat el nom de la nostra ciutat malgrat els desenganys i les trifulques amb que llurs dirigents es veuen en no poder donar a aquests joves un lloc adient per a poder desenvolupar llurs activitats.

En escriure aquestes ratlles, encara no sabem quins seran els resultats obtinguts en les semifinals de guanyadors de grups, car el primer partit, jugat el dia 22 del passat, fou el primer pas vers el triomf final. Aquests resultats els donem apart i aquest petit comentari està escrit, tan sols, per a donar a conèixer a les autoritats locals, la necessitat que tenen de cercar una solució per aconseguir que aquesta colla de joves no resti sense camp i sense on poder continuar la tasca començada.

Tanmateix volem afegir-nos als aimants de l'esport per tal que tots col·laborin per la consecució d'un camp de joc adient on a més de futbol, puguin donar-s'hi altres expectacles esportius i on pugui ésser desenrotllat el pla concebut pel Consell Directiu del Centre d'Esports d'organitzar un concurs escolar en el qual hi prenguin part els alumnes de les escoles on la victòria consolidi-se grans premis als guanyadors de's diversos graps que hi prenguin part.

La idea es excellent i sols manca que trobi acollida en les Autoritats i en el Poble per a poder-la portar a terme. Nosaltres, com sempre, estarem al costat de tot quan sigui favorable per l'esport a casa nostra.

BILLAR

Continuant la tasca iniciada pel Billar Club l'Hospitalet, el dia 21 del passat mes de març es celebrà un extraordinari partit a l'americana, a 400 caram-

L'equip del "Centre d'esports de l'Hospitalet" que brillantment ha aconseguit classificar se. Integrat pels esportius: Piera, Marcell, Más, Federico, Garcia, Gil, Torres, Escobar Ferrer, Daniel i Balletbó

seva primera temporada una de les poques classificacions destacades de la dècada, el subcampionat del seu grup, després d'un últim partit emocionantíssim amb el Club Deportivo París, de Barcelona, on es van jugar el títol de campió. Els dos equips van arribar empatats a punts en aquest partit final. Els barcelonins, però, van guanyar per 3-2. Després de portar un 0-2 en contra, els jugadors del CE Hospitalet van anivellar el marcador, però una falta —segons el cronista, *«imaginària»*— va permetre als del París marcar el seu gol de la victòria a uns minuts del final. L'equip hospitalenc estava format per aquests jugadors:

Piera, Daniel, Torras, Balletbó, Mas, Escobar, Ferrer, Gil, Marcel·lí, Ferran i García.

El títol de subcampions, però, va ser celebrat pels membres del club amb la mateixa solemnitat que si s'hagués aconseguit el de campions. Així, el 18 de gener de 1936 es va organitzar al Bar de la Rambla un sopar d'homenatge als jugadors a què va assistir-hi el conseller-regidor Domingo Saret en representació de l'alcaldia. Sembla que aquest conseller, que tenia una fàbrica de caramels i dolços al carrer Llobregat, s'encarregava dins de l'equip municipal d'anar als actes relatius a l'esport, i que per la seva col·laboració havia rebut ja la presidència honorària del Torrasenc. El president del Centre d'Esports de l'Hospitalet, Lluís Piera, i el subcapità de l'equip, García, van fer parlaments d'agraïment mutu i l'acte va finalitzar amb un petit concert del soci Jaume Ventura (podria tractar-se del compositor local Jaume Ventura i Tort), que va cantar als assistents, acompanyat al piano pel jugador Daniel García, *«algunas romanzas de zarzuela de su vasto repertorio, escusando una calurosa ovación»*, segons que recull la crònica d'*El Diluvio* del 22 de gener de 1936. L'equip va començar després la segona fase del campionat, reservada als dos primers classificats de cada grup.

Aquest fet sens dubte va donar encara més suport moral als integrants del club del Centre per reivindicar el seu nou camp, i a la premsa per recolzar-los. Les referències en aquest sentit, tant a la premsa local com a la barcelonina, es multiplicaran als següents mesos. La referència constant serà doble: la necessitat d'un nou camp per a l'equip que porta el nom de la ciutat i la necessitat que l'ajuntament es preocupi d'ajudar els modestos clubs en temes com aquest. Algunes referències d'aquest signe apareixen a *L'Espill* (1-2-36 /16-3-36/ 1-4-36/ 10-5-36 i 16-6-36) i a *El Diluvio* (17-1-36, en un número especial sobre l'Hospitalet)... En aquest darrer, en Ramon Moral Querol feia un repàs de la situació de l'esport a la ciutat (per cert, a la primera de les pàgines dedicades a l'especial de l'Hospitalet). Sobre el futbol, aquest cronista, que vivia d'una agència d'assegurances i administració de finques amb oficines al carrer Església i a Príncep de Bergara i que era regidor d'Esquerra Republicana de Catalunya (es va haver d'exiliar després de la Guerra Civil), va descriure perfectament l'estat de la qüestió a què s'havia arribat durant aquells anys trenta. Crec que és el millor resum que es pot fer de la sensació que havien de tenir els hospitalencs bons amants del futbol en aquells anys:

«Podem assegurar que l'afició a l'esport és una de les coses que més ha arrelat en aquesta ciutat, però fatalment, i sempre pels mateixos motius, la composició topogràfica de la ciutat no ha permès mai l'existència

d'una veritable força conjunta. D'aquesta manera, ens trobem que així com Sabadell, Badalona, Terrassa, etc, tenen en el que respecte al foot-ball, un equip potentíssim i a la primera divisió, proporcionant-los vertaders dies de glòria a l'esport català, en aquesta ciutat tot i existint un nombre potser superior d'aficionats no havem vist mai conseguir una posició remarcable per a l'historial del esport. (...) Però ja sabem que econòmicament parlant, la classificació precisament d'amateurs dóna tant pocs resultats que la població no troba, pot dir-se, cap benefici, com succeeix a les altres ciutats que llurs equips pertanyen a la categoria de professionals».

L'article acabava demanant el necessari camp d'esports nou per a la ciutat. També és de destacar la notícia de *L'Espill* de l'1 d'abril de 1936, on apareix publicada una foto de l'equip subcampió i el projecte de la directiva del CE de l'Hospitalet d'organitzar un campionat escolar entre els equips de les escoles de la ciutat una vegada es tingués el nou camp. Fins i tot sembla que es va fer un procés d'inscripció per a aquest campionat escolar, tal i com es reflectia a l'edició del periòdic *Fortitud* del 10 de maig de 1936.

Cap d'aquests arguments va ser vàlid. Tot i la forta pressió popular, la idea del nou camp no es va portar a terme llavors. El 16 de juny de 1936, a *L'Espill* un article signat per «Joanic» sentencia la qüestió:

«Allò del nou camp ha quedat mort i ja no se'n parla. Nosaltres estàvem esperençats que per la Festa major es podria inaugurar i ens sembla que ens haurem de quedar amb les ganes. És una llàstima que succeeixi, però, què hi farem?
Sols en resta una esperança i és que l'Ajuntament, posat en un pla de construcció de noves obres, edificacions i millores, es recordi dels esportius i construeixi un camp de joc digne de la nostra ciutat i el posi a la disposició dels esportius d'aquesta població».

Malgrat aquestes paraules, sembla que l'assumpte no estava aturat del tot. Una carta trobada a la correspondència de Secretaria, datada un dia abans de l'esclat de la Guerra Civil, així ens ho referma. El president del club, Lluís Piera, explicava a l'alcalde les negociacions que havia fet amb l'amo del camp de la Remonta, Pere Solanas, per llogar-li. En Piera donava compte a l'alcalde que *«per poguer-lo llogar l'esmentat terreny de joc tenim d'abonar al arrendador de dit camp la quantitat de CINC MIL PESSETES»*[54]. La petició final de la carta era de recolzament moral i material a la institució per poder llogar aquell terreny. El CE Hospitalet es comprometia a canvi *«a cedir-lo als infants de les nostres escoles públiques per a llurs pràctiques esportives, considerades avui imprescindibles en l'ensenyament modern»*. La guerra va impedir tots aquests plans, però, paradoxalment, sembla que va portar la nova instal·lació: es va expropiar el terreny de l'antic camp de la Remonta i es va fer de nou el camp. Aquest és, si més no, el record que en guardava en Marcel·lí Farré.[55]

Però la fusió, al barri del Centre, del Joventut i de la Unió Esportiva Hospitalet no va ser l'única d'aquells anys previs a la guerra. Gairebé a les mateixes dates, abril i maig de 1935, a Santa Eulàlia, els dos clubs més importants unien les seves forces. Les directives de l'Atlètic Club Eularienc i del Futbol Club Marina, els dos grans rivals d'aquells anys al barri, van decidir formalitzar la fusió i recuperar la glòria del seu primer club de futbol: van fundar de nou la Unió Sportiva Eularienca. L'assemblea constituent es va celebrar al cine Victòria el 19 de maig de 1935. En aquells mesos posteriors als anomenats Fets d'Octubre (del 1934), l'ajuntament va prendre el costum d'enviar un guàrdia a les reunions de les entitats per informar del seu desenvolupament. Segons l'informe que consta de la reunió constitutiva de la UE Eularienca, signat per l'inspector Aguado, la fusió es va adoptar *«por unanimidad»*[56] i la junta directiva del nou club va quedar conformada per una barreja de les directives anteriors dels dos clubs, si més no en la part principal. Així, com a mínim, el president del Marina l'any 1934 (Germà Rodríguez) va ser el vicepresident del nou club, el de l'any 1932 (Just Espert) va ser vocal, i també el de l'Atlètic Club Eularienc del 1934 (Antoni Montell) va ser comptador a la nova junta. El primer president del nou club va ser Jaume Creus (potser germà de dos dels components de la junta fundacional del FC Marina,

Lluís i Josep Creus). Completaren aquesta junta com a secretari, Joaquim Pi; com a vicesecretari, Modest Pallejà; tresorer, Josep Fusté; i la resta de vocals van ser Baudilio Montell, Jaume Lladó, Jaume Pitart i Joaquim Puigarnau. La nova seu social del club no va quedar determinada en aquesta primera reunió tot i que la nova junta va quedar facultada per buscar *«el bar que reuna las mejores condiciones de la barriada de Santa Eulàlia»*. D'aquest club no he trobat després gaire referències més.

4.4 ALTRES ESPORTS TRADICIONALS A L'HOSPITALET: CICLISME, EXCURSIONISME I ATLETISME

Ja hem vist alguns trets destacats del ciclisme quan he caracteritzat l'esport dels anys trenta a l'Hospitalet (capítol 4.1). Ara més aviat recorrerem l'activitat concreta dels clubs i les figures ciclistes que sorgiren a partir del final dels vint. L'activitat registrada d'Unió Ciclista Hospitalet (el primer club ciclista de la ciutat) es limità durant la dècada dels anys vint a l'organització de la cursa de festa major, a la participació a la festa anual del pedal i poca cosa més. Mentre això succeeix, i de la mateixa manera que el futbol s'havia estès des del barri del Centre fins a la resta de barris de l'Hospitalet en forma de nous clubs, durant aquells primers anys de la dècada dels vint, el ciclisme també va seguir un procés d'irradiació semblant, des d'aquest barri fins als barris perifèrics, on també acabaran sortint altres clubs exclusivament dedicats al ciclisme. Així, el 9 de setembre de 1924, *El Mundo Deportivo* dóna la notícia de la creació de la Peña Ciclista Collblanch. Probablement aquell mateix any havien organitzat ja la seva primera cursa. A partir de 1925 van organitzar una competició anomenada copa Domènech, que com a mínim va registrar quatre edicions i que tenia participació multitudinària. A la tercera edició, realitzada el 17 de juliol de 1927, van participar 92 corredors, i a la quarta, del 22 de juliol de 1928, van prendre part 62 principiants. Sembla que la cursa era precisament destinada als ciclistes principiants[57].

Dos anys més tard de la fundació del Club Ciclista Collblanch, va néixer l'Agrupació Ciclista Torrassa. El 23 de maig de 1926 van organitzar la copa Alemany per a novells, que guanyà el soci de l'entitat Pere Reig i en la qual es van classificar fins a 25 participants[58]. Molt probablement, el 5 de setembre d'aquell any ja van organitzar la cursa de festa major del barri de la Torrassa, que va guanyar un ciclista anomenat Rafael Molina.[59]

Tant el Club Ciclista Collblanch com l'Agrupació Ciclista Torrasa tindran un moment històric interessant cap a l'inici de la dècada dels trenta. Els de Collblanc

perquè l'any 1930 seran, gairebé amb tota seguretat, el primer club hospitalenc admès com a adherit a la Unión Velocipédica Española. L'adhesió comportava una petita quota anual i sembla que no era obligatòria per organitzar curses, encara que segurament devia comportar algun tipus d'avantatge. El 14 d'agost de 1930 la Unión Velocipédica Española aprovà la documentació presentada pel club hospitalenc[60]. Més enllà de l'anècdota, allò que més interessa d'aquest tema és la idea que sembla demostrar aquest fet d'un cert desenvolupament del club. El moment històric interessant de l'Agrupació Ciclista Torrassa és la seva participació a la desfilada commemorativa del lliurament de l'Estadi de Montjuïc als esportistes catalans. En efecte, segons un llistat d'entitats publicat a *El Mundo Deportivo*[61], el club de la Torrassa va ser un dels participants, vinguts d'arreu del país, que van desfilar durant l'acte simbòlic de lliurament del nou Estadi de Montjuïc als esportistes de Catalunya. Aquesta desfilada va ser un dels actes principals del simbòlic esdeveniment que s'emmarca dins del moment de naixement dels grans estadis esportius. Només dues de les entitats esportives de l'Hospitalet hi van prendre part: la recentment creada Unió Esportiva Hospitalet i l'Agrupació Ciclista Torrassa. D'aquest club ciclista, però, es perd el rastre molt ràpidament i sembla que no va arribar ni de bon tros al 1936.

És curiós, però, que ni l'Agrupació Ciclista Torrassa ni el Club Ciclista Collblanch es van inscriure mai al registre del Govern Civil. Sí que ho va fer la Unió Ciclista Hospitalet, però el 6 de desembre de 1930, quan ja portava més de 10 anys en funcionament. Per aquest motiu, entre d'altres, no he trobat quasi cap dels directius d'aquests primers clubs ciclistes. Així, la primera junta d'Unió Ciclista Hospitalet de la qual tenim la transcripció completa és l'elegida al desembre de 1930, quan es va legalitzar l'entitat al Govern Civil. La junta va ser aquesta:

President: Àngel López López
Vicepresident: Lluís Pera Parner
Secretari: Joan Salvador Aliart
Vicesecretari: Julià Charles Sans
Tresorer: Daniel López López
Vocals: Francesc Raventós Pena, Matías Izquierdo Rodríguez[62]

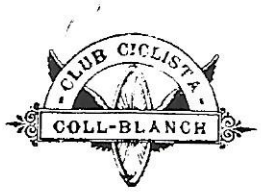
Durant aquella dècada dels trenta n'he confirmat alguns càrrecs més, a mesura que s'anaven succeint les juntes directives. Així, el 1933, Joan Salvador serà el president de la Unió Ciclista Hospitalet. L'any 1934, signa una carta oficial en representació de la junta —es pot suposar que com a president o secretari— Angel Marco. A principi de 1935, Joan Salvador era secretari de la junta. El 31 de març d'aquell any es va renovar la junta, i va quedar de la següent manera:

President: Antoni Anglada
Vicepresident: Ramon Trilla
Secretari: Angel Marcos
Vicesecretari: Miquel Raventós
Tresorer: Lluís Salvador
Comptador: Joan Cervera
Vocals: Antoni Pirtal, Josep Guixà i Josep Riera
Capità d'excursions: Ramon Alava
Subcapità d'excursions: Eliseu Tortosa[63]

L'última referència és de l'11 de febrer de 1937, quan signa una carta en representació del club, Joan Xofré (o Jufré)[64]. El club tenia durant tots aquests anys la seu social al carrer Prat de la Riba, 284, a la botiga Ciclos Viuda García.

Pel que fa al Club Ciclista Collblanch, les referències de les seves juntes són molt més escasses i totes de la dècada dels trenta. El 4 de gener de l'any 1932, en una carta en la qual es demana un permís de reunió, signa com a vicepresident Joan González i com a secretari del club, Andreu Hernández. Sembla que d'aquesta reunió, segons una altra carta signada el 20 de juliol, Andreu Hernández va sortir com a president. Per acabar, segons una notícia publicada a *El Diluvio* durant el mes d'octubre, la nova junta del Club Ciclista Collblanch va ser aquesta:

President: Josep Maria Zahonero
Vicepresident: Ramon Cerdá
Secretari: Pere Rafael
Vicesecretari: Alfred Alonso

73
SEGELL DEL CLUB CICLISTA COLL-BLANCH, JA MUTILAT EN LA PART INFERIOR PEL CANVI DE NOM DE LA PLAÇA ON ESTAVA LA SEU SOCIAL, EL 1933.
AL'H-AH

Caixer: Antoni Vilaplana
Comptador: Antoni Millán
Vocals: Salvador Querol, Jacint Coloma, Jacint Suñé, Francesc Cabrera
Capità d'excursions: Josep Gras[65],

El club tindrà la seu social des del 1924 en un bar anomenat Ideal, al carrer Progrés, 54. L'entitat serà allà fins a final de l'any 1931. L'any 1932, a la capçalera d'una de les seves cartes està esborrada la direcció anterior i apareix un segell amb la nova adreça, la plaça Espanyola, 8 i 9, estatge de la Societat Coral l'Univers, que també donarà allotjament a d'altres entitats com el Club Deportiu Torrassenc. El segell, però, no els servirà durant gaire temps, ja que el nom de la plaça va canviar pocs mesos després pel de Mártires de Jaca (amb l'adveniment de la República es volia homenatjar els afusellats de Jaca). En conseqüència, el logotip va ser mutilat per la part de sota, on figurava l'adreça anterior.

Les dades sobre els dirigents de l'Agrupació Ciclista Torrasa són pràcticament inexistents. No es conserva cap carta seva a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet. L'any 1930, en una notícia publicada a *El Mundo Deportivo*[66], es dóna com a local social de l'entitat un bar situat al carrer de Sants, 443. Sembla que amb l'entitat col·laborava també el propietari d'una botiga del carrer de Sants, 342, Ciclos Alemany, ja que l'he trobat diverses vegades relacionat amb l'Agrupació Ciclista Torrasa. Curiosament, les curses que organitzava aquest club (potser perquè estava prop de Barcelona) tenien força èxit. Així, aquell any 1930 a la cursa de festa major dóna la sortida un conegut ciclista de l'època, Claudi Senón, i a una altra feta al mes de juny d'aquell mateix any es parla a la premsa de *«bonísima organización»* i que a Collblanc *«un gentío enorme recibe al aragonés»* (Santiago Mostajo, el guanyador, era aragonès)[67].

L'any 1933 sorgirà un nou club de ciclisme a la ciutat. Al barri del centre, un grup d'afeccionats formarà el Club Ciclista Hospitalet. Els signants dels documents, com a comissió organitzadora, van ser Josep Cañameras, Jaume Figueras, Josep Benach Casellas, Florenci Benach, Alfred Hornaque i Julián Español[68]. Si la Unió Ciclista tenia la seva seu a la botiga de bicicletes de la Vídua García, el Club Ciclista Hospitalet tindrà el local social al bar de la rambla Just Oliveras, 11, estatge també d'altres clubs esportius del moment, però també tindrà un focus important d'acció a la botiga de bicicletes que l'any 1930 havia obert al carrer major el conegut ciclista Julián Español. Precisament aquest ciclista, de qui després parlaré, va formar part de la comissió organitzadora del club, i va donar nom a una cursa organitzada en el seu honor per l'Agrupació Ciclista Montjuïc amb la col·laboració del *«novel Club Ciclista Hospitalet»*[69]. En aquesta cursa, que sembla que va ser la primera en la qual va tenir algun protagonisme el Club Ciclista, van participar fins a 150 neòfits i es va disputar a final de juliol de 1933. Aquell mateix estiu, el Club Ciclista Hospitalet ja va organitzar unes curses de festa major per a nens de 9 i 10 anys i d'11 a 13 anys, a més d'una cursa de cintes. La primera junta directiva d'aquest club va ser aquesta:

President: Jaume Figueras Hilari
Vicepresident: Josep Cañameras Tort
Secretari: Josep Benach Casellas
Vicesecretari: Alfred Hornaque García
Tresorer: Florenci Benach Casellas
Vocals: Amadeu Figueras Pañella, Vicenç Arbós Pañella[70].

Però aquesta junta directiva, composta per la majoria de membres de la comissió organitzadora del club, va durar molt poc. De fet, des de l'inici del mes d'agost, en Pere Montpeyó Morell ja va actuar de president. Així, una carta sense data demanant permís per a l'organització de les curses de la festa major (per tant, d'abans del 15 d'agost)[71] ja va signada per ell, i el periòdic *Fortitud* ja donava el seu nom com a president en l'edició del 15 d'agost. Segurament, el relleu ja s'havia pactat i, de fet, s'estava actuant d'aquella manera només pendents de la protocol·lària convocatòria de la reunió de socis que ratifiqués el que ja funcionava així a la pràctica. En una carta conservada al Govern Civil de Barcelona es dóna com a causes del canvi de directiva el fet que el president *«i d'altres dels que foren*

anomenats, no poden desenpenyar llurs càrrecs i per tant creu que es millor fer un canvi». La nova junta la formaran:

President: Pere Montpeyó Morell
Vicepresident: Jaume Figueras Hilari
Secretari: Florenci Benach Casellas
Vicesecretari: Josep Cañameras Tort
Caixer: Josep Benach Casellas
Comptador: Alfred Hornaque
Vocals: Francesc Segura, Climent de la Cruz

Per tant, desapareixen de la directiva només els dos vocals, que són substituïts per d'altres dues persones, mentre que l'anterior president passa a ocupar la vicepresidència.

El Club Ciclista Hospitalet va organitzar l'any 1934 una prova relativament important, el campionat del Llobregat. En aquells anys s'acostumaven a fer aquests títols locals i comarcals, que eren bastant disputats pels corredors de la zona i tenien força premis i cert prestigi. Així, en aquesta edició, la copa Wirars per al primer classificat la va guanyar Francesc Roig i la copa Ajuntament de l'Hospitalet per al campió del Llobregat, el ciclista de Martorell, Josep Fisas, que havia entrat en quarta posició (i primer de la comarca). Finalment, la copa Generalitat va ser per a l'Agrupació Ciclista Montjuïc[72]. Curiosament, d'aquesta carrera, el periòdic *El Diluvio* va publicar una de les poquíssimes fotografies esportives de l'Hospitalet que he trobat a la premsa barcelonina d'abans de la guerra. Al març de 1935 tenim referència d'una nova junta directiva del Club Ciclista, que està formada per aquests noms:

President: Jaume Figueras Hilari
Vicepresident: Josep Cañameras Tort
Secretari: Florenci Benach Casellas
Vicesecretari: Pere Montpeyó Morell
Comptador: Alfred Hornaque García
Vocals: Francesc Segura Drosco, Bartomeu Vizcaino[73]

La Unió Ciclista Hospitalet segueix organitzant la cursa de festa major a l'agost, però sembla que també n'ha institucionalitzat ja una altra per Nadal. Així, en una carta on demanen autorització, parlen de *«la tradicional carrera de Navidad del día 25 del corriente año* (1934)*, como de antiguo viene celebrando»*[74]. Tot i això, només he trobat una altra referència d'aquesta cursa de Nadal, per bé que data del 1921.

Pel que fa als noms propis, després dels pioners que ja he esmentat al capítol 1, hem de parar atenció a un home que va esclatar esportivament a cavall dels anys vint i trenta. Parlo de Julián Español, set vegades campió d'Espanya en pista. Español era aragonès (de Villafranca de Ebro), però va viure a l'Hospitalet des del 1929 fins al 1994, any durant el qual va morir a la nostra ciutat. Debutà a les curses ciclistes el 3 de novembre de 1921, quan ja tenia 18 anys, per consell d'un gran excorredor i aleshores constructor de bicicletes que es deia Josep Magdalena (campió d'Espanya de fons en carretera els anys 1910 i 1912 —en aquesta darrera ocasió el recorregut de la Volta Ciclista a Catalunya va servir també per decidir el campió nacional), tot i que des dels 15 anys Español ja anava en bici. Aquesta primera cursa va ser la Copa Sillín, organitzada per l'Sport Ciclista Català, i la va guanyar ell. Al 1924 ja va ser a punt de guanyar el campionat d'Espanya de velocitat en pista però una punxada a 150 metres del final fa que només pugui ser segon, entrant a una roda de Llorens. El 1925, sí que guanya al velòdrom de Ciudad Lineal, a Madrid, el seu primer títol de campió d'Espanya de velocitat, corrent a la final contra Torres, d'Alacant, i Serrano i Telmo Garcia, de Madrid. Segons que ell mateix va comentar en una entrevista l'any 1944, *«vencí porque estaba mejor preparado, porque atravesaba un gran momento y, en fin, por la poderosa razón de que había sonado mi hora deportiva y hacía mi entrada en el plano superior del ciclismo nacional»*[75]. Des d'aleshores va retenir el títol, fins a l'any 1932 que el va perdre contra Juan Plans a Saragossa. Al 1926 el va guanyar a Mendizorroza, a Vitòria, en una cursa de desempat contra Llorens, de Vila-real. Aquest ciclista havia caigut en la final disputada a Vallejo, i una part del públic havia entès que Español havia estat el causant de la caiguda, i es va haver de repetir la cursa en velòdrom neutral. L'any 1927 va disputar la final al mallorquí Taberner, al famós velòdrom del Tirador, a Palma de Mallorca. Al

74
El ciclista Julián Español amb la Copa Sillín, el primer trofeu que va guanyar, el 1921.
GE

1928, parèntesi per fractura de clavícula. Al 1929, victòria a Barcelona. Al 1930, victòria a Saragossa contra l'aragonès Vázquez i al 1931 a Mallorca. També al 1929, 1930 i 1931, victòries al campionat d'Espanya de mig fons darrera moto, especialitat que també va practicar amb assiduïtat. El seu temps en aquesta cursa va ser el millor de l'especialitat com a mínim fins a l'any 1946. I de curses de dos i tres hores a l'americana, sembla que en va aconseguir fins a 127 abans de la guerra.[76]

Espanyol va ser un dels pocs ciclistes nacionals que en aquells anys sortien a l'estranger. Segons que recordà en diverses entrevistes publicades a la premsa, va córrer als principals velòdroms europeus i del nord d'À-frica (Basilea, Stuttgart, Brussel·les, París, Saint-Ettienne, Marsella, Lió, Oran, Alger...) i va aconseguir també importants triomfs, com el Campionat de França Open per parelles en pista el 1928 o la prova internacional a l'americana de Saint-Ettienne del 1931, formant parella amb Claudi Senón, un altre ciclista destacat de l'època. També va ser un dels pocs ciclistes nacionals que va participar en un campionat del món, on va quedar setè. Julián Español va conviure en el temps amb un altre geni del ciclisme nacional, Mariano Cañardó.

Español també va ser centre d'algunes polèmiques esportives, com la que ja he indicat que es va produir a la final del campionat d'Espanya de l'any 1926, i que es va haver de repetir en velòdrom neutral ja que *«se promovió un lío enorme al caer Llorens y entender parte del público que yo había provocado la caída»*[77]. A banda d'aquesta, que potser va ser més sonada perquè es va donar en un campionat d'Espanya, als butlletins de l'UVE es recullen aquells anys algunes polèmiques més amb Español com a protagonista, tot i que no han arribat ni de lluny a tacar-ne el record que ha quedat en la memòria del ciclisme nacional. En 1924 és desqualificat al campionat d'Espanya de fons en carretera, en considerar-se que s'havia retirat i que després va entrar a la meta en vint-i-cinquena posició; a final d'aquell any és multat amb 100 pessetes per córrer una cursa, simplement per guanyar una prima de la mateixa quantitat al Gran Premio Peugeot, utilitzant una màquina sense frens i retirant-se després de guanyar la prima. El 17 d'octubre de 1926 participa al campionat de Catalunya, a Reus, i a la darrera volta fa caure un altre ciclista; el 19 de desembre es repeteix la cursa però ell n'ha estat exclòs. Al 1930 se li imposen 50 pessetes de multa *«por haber seguido mezclado con el pelotón de corredores después de haberse retirado de la carrera, llevando a cabo determinadas maniobras que dicen muy poco de la conducta que en manifestaciones deportivas debe observar un campeón de España»*.[78]

El campió havia arribat a Catalunya als 9 anys. Primer va viure a Barcelona i després es va establir a l'Hospitalet, l'any 1929[79]. Al 1930 va obrir una botiga de construcció, reparació i venda de bicicletes. Entre el 1933 i el 1934 es va retirar del ciclisme en actiu. Segons que confessava en una entrevista publicada a

El Mundo Deportivo, el fet que en aquell moment no hi hagués velòdroms fixos i també el fet que acabava de néixer el seu primer fill li van fer prendre aquesta decisió[80]. Però Español va continuar lligat a l'esport tota la seva vida. La seva botiga de bicicletes va ser un dels principals centres d'aquesta faceta a la ciutat i rodalies. Al 1944, s'explicava això de la seva botiga:

«Su taller era, y es, lugar de reunión de los aficionados, donde se comenta con entusiasmo la última carrera... Era, y es, su taller, templo donde se forjan los futuros campeones, al calor y socaire de los sapientísimos consejos de Julián...»[81].

Español va exercir de constructor de bicicletes i d'entrenador aplicant els coneixements que va aprendre de la seva experiència professional com a ciclista i també del seu treball anterior al taller Magdalena. També va afavorir el ciclisme aficionat de l'Hospitalet i de la comarca col·laborant i patrocinant curses.

Julián Español, però, va tornar al ciclisme de competició després de la guerra. Al 1941, al Gran Premio Ayuntamiento de Valls, l'excampió tornava al ciclisme actiu a 37 anys. I ho feia donant lliçons als ciclistes d'aquell moment i classificant-se quart de la cursa. El llavors reconstituït equip del RCD Español el va fitxar. Eren els temps en què tothom tornava a reaparèixer després del parèntesi de la guerra i en què, en ciclisme, es tornaven a formar els equips que abans de la guerra havien mantingut l'Español i el FC Barcelona, traspassant així llur rivalitat des del futbol al camp de les màquines de dues rodes. En una entrevista publicada a *El Mundo Deportivo*[82], en un incís la seva esposa explicava així les causes de la seva tornada:

«— Es que está loco por la bicicleta, y cuando leyó que Bover le había batido sus records ya no sosegó.
(...)
— Mire, en lo que dice mi esposa hay algo de verdad pero quien de hecho me ha "calentado" de nuevo para salir es este muchacho, Vidal[83]*, que también corrió en Valls, vecino mío y con el que salía a menudo de excursión. Naturalmente, si uno ha sido corredor y se ve de nuevo encima de una bicicleta...*
— Le entran ganas de correr.
— Eso es lo que debió pasarme, hasta que Vidal, corredor formado en Francia y que marcha mucho, me incitaba a demarrages y yo a él, saliéndose al final con su propósito de volverme a hacer correr».

L'edat no va permetre que l'excampió visqués més enllà de dos o tres anys aquesta segona joventut, però després, ja a la categoria de veterans, Julián Español fins i tot encara va guanyar un altre títol de campió d'España, en aquest cas el de ruta, el 1945. Al campió afincat a l'Hospitalet, se li havia retret sempre la seva manca d'èxits en ruta i, amb aquest títol, Español va voler demostrar als seus crítics les seves possibilitats en aquesta especialitat, encara que fos quan ja havia superat els 40 anys. A l'entrevista abans esmentada feta a *El Mundo Deportivo* amb motiu del seu retorn, el 1941, el redactor Ramon Torres donava algunes claus del fet que Español no s'hagués dedicat més a la ruta:

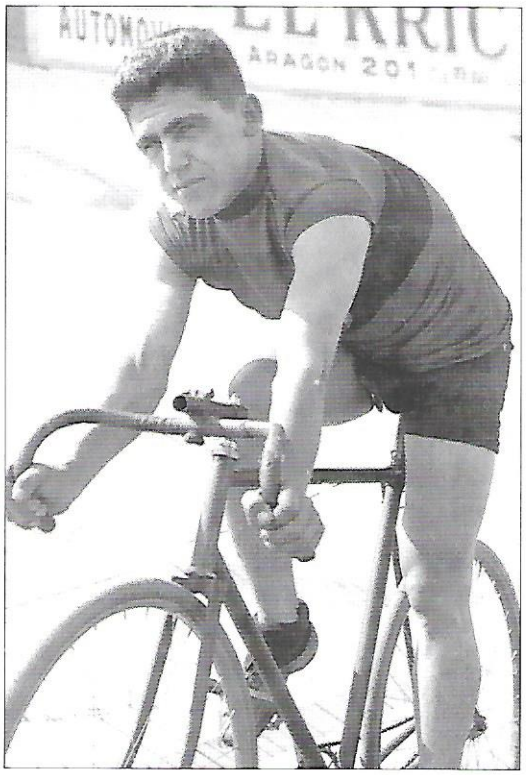
«Aquí un paréntesis. Español, además de ser un gran "sprinter" pudo haber sido un hombre de fondo como lo demostró por carretera en dos trofeos Vivert y en un Gran Premio de Reus y por pista en carreras de 24 horas y de seis días —Bruselas, Saint-Ettienne— pero prefirió las carreras cortas porque le decían que malograría sus cualidades de "sprinter" si se dedicaba a las pruebas de gran fondo y así vivió muchos años no decidiéndose, pecado de tantos atletas que se empeñan en desconocer su propio valor».

Español no va deixar mai la bicicleta. Encara després va participar en alguna cursa benèfica, com el «Criterium de ases de ayer» de l'any 1959 a Montjuïc, a favor dels damnificats d'unes inundacions. Segons que ell mateix havia declarat alguna vegada, als 80 anys encara feia excursions de 50 quilòmetres, que afegia als 800.000 (!) que deia haver fet durant la seva vida. Va morir el 26 d'octubre de 1994 als 91 anys. La seva botiga de bicicletes, molt a prop de l'Ajuntament, va seguir funcionant mentre ell va viure. Poc després, el taller i la botiga van desaparèixer.

En aquest repàs de les figures principals del ciclisme local en aquests anys trenta, cal destacar també qua-

75
CURIOSA FOTO DE PREMSA DEL CICLISTA JULIÁN ESPAÑOL, AMB CASC PROTECTOR. EMD

76
JULIÁN ESPAÑOL EN UN VELÒDROM, EL 1928.
UES

tre noms. El primer és Ramon Benages, de qui tinc constància l'any 1927 i fins al 1936. Al principi va córrer per l'AC Torrasa. Sembla que va ser un bon corredor en pista, encara que també va córrer en ruta. El 1930 va participar a la cursa d'inauguració del velòdrom de Gavà, i la va guanyar fent equip amb Raventós, de Santa Coloma. Al juny de 1931 va ser segon juntament amb Campamà, de Barcelona, al gran premio Abadal, disputat al velòdrom de Sants, per darrera de dos especialistes com Cañardó i Español... L'any 1936 ja tenia la primera categoria i participà al campionat d'España de ciclocròs amb el dorsal 18, inscrit per l'AC Montjuïc. Quedarà en dotzena posició.

El segon d'aquests ciclistes és Joaquim Tudela, un dels noms propis importants del ciclisme hospitalenc dels anys trenta. Tudela apareix al món del ciclisme federat l'any 1928, i als següents anys fins a la Guerra Civil, va rodant amb més o menys fortuna. Així, el 1929 guanya la cursa de festa major de l'Hospitalet, i l'any 1930 queda segon en una cursa organitzada per l'Agrupació Ciclista Torrassa en què van participar 92 corredors principiants i de tercera categories. L'any 1932 corre la Volta a Levante i també el campionat de Barcelona, on serà cinquè. Participà en diverses ocasions a la Volta a Catalunya, millorant la seva classificació cada vegada. L'any 1928, en efecte, Tudela va ser 26è a la classificació final. L'any 1930, amb el dorsal 34, no acabarà la prova. L'any 1931 portarà el dorsal 63 i quedarà en vint-i-tresena posició amb 57 hores 9 minuts i 25 segons, a dues hores i un quart del guanyador, Mariano Cañardó, però ja serà cinquè a la classificació de corredors de segona, tercera i principiants. L'any 1933 també participarà a la ronda catalana, i serà un dels destacats en la categoria d'independents (va guanyar com a mínim la quarta etapa dins de la seva categoria). L'any 1934 també he comprovat la seva participació a la prova catalana, i ja va ser catorzè de la general. Serà un dels ciclistes més populars a l'Hospitalet en aquells anys. Segons m'explicà ell mateix, un parell de decisions federatives sobre unes curses, que considerà molt injustes, el decidiren a abandonar el ciclisme de competició just abans de la guerra.[84]

El tercer d'aquests noms que vull destacar per sobre de la resta és un jove que triomfarà després de la Guerra Civil, Antoni Andrés Sancho. L'any 1931 participa en un homenatge als anomenats «màrtirs de Jaca», juntament amb Joaquim Tudela, però no trobem les seves primeres referències competitives fins a l'any 1933, tot i que ja són prou importants perquè aquest sigui el seu primer any de federat. Sancho va néixer a Haras del Puente (València) però de ben petit ja es va traslladar a l'Hospitalet, on va viure fins després de la guerra, que es traslladarà fins i tot fora de Catalunya (tot i que poc després establirà definitivament la residència al proper barri de Sants). Durant molts anys la seva llicència va estar radicada a l'Hospitalet, on tenia molts admiradors. Va participar a la Volta ja abans de la guerra amb bons resultats i ja va ser divuitè a la primera edició de la Vuelta a España de l'any 1935, quart a la Volta a Catalunya i tercer al campionat de Catalunya d'aquell mateix any. Tenia molts admiradors a l'Hospitalet, sobretot a la Torrassa, i també a Sants i Esplugues. Però els seus millors triomfs, que el farien un dels millors ciclistes nacionals de la postguerra, vindran a la dècada dels quaranta quan arribarà a professional i guanyarà la Volta

a Catalunya, com ja explicaré als capítols corresponents.

Respecte al quart nom propi a destacar, Joan Gimeno, es pot dir el mateix: que començarà a fer ciclisme l'any 1930 però que obtindrà els millors resultats després de la Guerra Civil. Gimeno va viure a Collblanc-la Torrassa molts anys. Participarà a la Volta diverses vegades i, com a mínim l'any 1932 serà membre del Club Ciclista Coll-Blanch. L'any 1935 acaba tretzè a la primera edició de la Vuelta Ciclista a España i es proclama campió de Catalunya de fons en carretera, un campionat que aquest any es disputà en tres etapes. Aquell mateix any, en una de les seves participacions a la Volta durant una etapa plujosa s'ha de retirar lesionat perquè la persona encarregada de preparar-li la bicicleta ha col·locat *«patines de corcho en los frenos, y claro, con tanta agua quedaron en serrín. Tomé una curva demasiado al embalaje, quise frenar inútilmente y me di un soberbio revolcón»*[85]. A final de 1935 fitxa, juntament amb Sancho, per la Penya Ciclista William Tarín, de Tarragona i deixa la US Sants. Durant aquests anys, els seus admiradors també seran força nombrosos i força afectuosos amb ell. De fet, l'any 1934 un grup anomenat Penya Tandem, de Collblanc, ja celebra un dinar en honor ser en un Hotel de Vilanova al qual assisteixen unes 70 persones. A la informació es diu que Gimeno és soci de la Penya. I l'any següent, es constitueix la Penya Gimeno, de la qual serà nomenat president honorari. La seu d'aquesta penya serà al carrer Sants, 212, i el seu president, Enric Soriano. Aquell mateix any, aquesta penya li organitza un homenatge, també a Vilanova. Més tard, quan aconsegueixi el campionat de Catalunya, aquesta penya i el Sants —on militava— li retran un altre homenatge *«al joven routier de la Torrassa»*.

En aquests anys trenta, un dels exemples més interessants a l'Hospitalet —i no l'únic— de l'eclosió de la mitomania esportiva el viurem amb la disputa de la Volta Ciclista a Catalunya. Juntament amb Tudela i Gimeno, durant els primers anys de la dècada dels trenta van tornar a representar l'Hospitalet a la màxima cursa ciclista catalana Joan Salvador, Joan Arbòs (pare del fins no fa gaire president de la Federació

77
El ciclista Joaquim Tudela, el 1929.
JT

Catalana de Ciclisme, Miquel Arbòs) i Antoni Andrés Sancho. Aquests tres corredors van ser considerats com a autèntics dipositants de, podem dir, l'orgull ciclista hospitalenc. Així, a banda que el seu nom encara ressona a les orelles dels més vells de l'Hospitalet, els testimonis escrits dels periòdics així ho palesen. Els exemples en són abundants.

L'any 1930, Tudela i Salvador van gaudir d'una campanya del periòdic local *Llibertat*, que va obrir una subscripció popular perquè poguessin participar a la Volta (les condicions en què participaven eren, normalment, força complicades i potser podien alleugerir-les inscrivint-se a la cursa en nom d'un club més potent que no pas els hospitalencs, com acostumava a succeir). Malauradament per a ells, la premsa local no era gaire influent i només es van poder repartir 161,5 pessetes. L'any 1933, Tudela, Sancho i Arbòs van representar una tripleta hospitalenca a la Volta i la seva actuació va ser força celebrada a la ciutat. Antoni A. Sancho va ser catorzè a la general i primer dels ciclistes de tercera categoria; Joaquim Tudela va ser quinzè a la general i cinquè de la categoria de corredors inde-

78
Els ciclistes Joaquim Tudela i Joan Arbòs com a primers classificats de les seves categories a la Volta a Catalunya del 1933.
LV

pendents, i Arbòs va ocupar el lloc 31 de la general i el 8 dels corredors de tercera categoria. Tots tres van ser inscrits com de l'Hospitalet, però corrien sota les sigles de l'AC Montjuïc. Malgrat tot, les condicions eren molt precàries. Així recorda Ramon Torres, que durant molts anys va ser president de la Unió Esportiva de Sants i també gran periodista esportiu especialitzat en ciclisme, una anècdota sobre Arbòs en aquesta edició de la Volta:

«L'any 1933, a l'etapa Seu d'Urgell-Girona, va sorprendre els corredors una tempesta d'aigua i pedra. El descens de la collada de Toses va ésser del més feréstec que recordo... Els corredors arribaven a Ripoll xops i tremolant de fred. Va arribar un neòfit de l'Agrupació Ciclista Montjuïc, Arbòs, petava de dents i no podia dir ni una paraula. Vàrem entrar-lo en un bar, refent-lo amb conyac i rovells d'ou. Seguia plovent i llampegant terriblement, i el xicot al tornar en si, el primer que va fer va ésser demanar la bicicleta.
— Retira't —li dèiem— puja a la camioneta.
— No, no, que vaig primer de neòfits.
I continuà. Pocs minuts després el passaven diversos companys i jo acomodats en un bon auto.
La pluja continuava... tan forta que abans de Vic, el conductor de l'auto va decidir deturar-se. L'espessor de l'aigua privava de veure-hi. I aturats nosaltres a la carretera, impotents per lluitar contra el temps, va tornar a passar-nos a cops de pedal el neòfit de l'Agrupació Ciclista Montjuïc».[86]

Potser amb fets com aquests podem entendre millor la campanya encetada pel periòdic local *Fortitud*, que expressà així l'èxit d'aquests ciclistes:

«la gesta d'aquests minyons que es diuen Tudela, Sanxo i Arbós cal que sigui comentada com és degut fent-ne a l'ensems la seva divulgació per que serveixi d'estímul d'ells mateixos i que amb més ànims que mai segueixin el camí emprès».[87]

I el periòdic, amb un fervor esportiu pujat de to, després de tot un article enaltidor de la tasca dels ciclistes, proposava a la mateixa plana l'organització d'un homenatge a tots tres i a d'altres dos esportistes de l'Hospitalet, Fèlix Plans (billar) i Fortunato Ortega (boxa), que eren campions d'Espanya en les seves disciplines. L'homenatge es va fer uns dies després. A més, l'Ajuntament, en la sessió del 22 de juny va acordar *«fer constar en acta la satisfacció en què la Corporació Municipal ha vist l'actuació dels corredors Tudela, Arbós i Sànchez que han pres part en la cursa ciclista Volta a Catalunya, i que en tan bon lloc han deixat el nom de la ciutat, comunicant-se als interesats l'acord de referència»*[88]. Malgrat tot, ningú no es va recordar de la participació en aquella edició de Pere Ballester, un ciclista hospitalenc de tercera categoria i que corria per al CC Coll-Blanch.

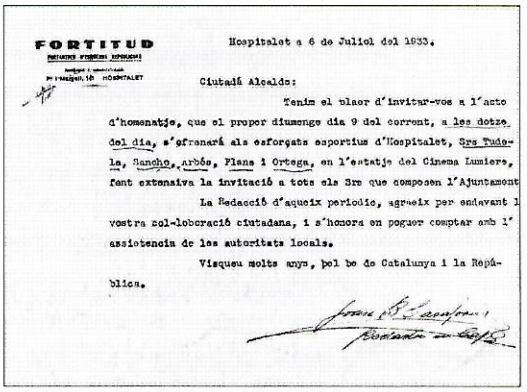
Hem arribat, però, al moment en què la ciutat exterioritza, ni que sigui d'aquesta modesta manera, el seu orgull com a comunitat envers uns «herois» de caràcter esportiu —el mateix fenomen es donarà també a tot Catalunya. Els directius d'Unió Ciclista Hospitalet no desaprofitaran l'avinentesa i, per exemple, en la carta que dirigeixen a l'Ajuntament per demanar la subvenció per a la cursa de festa major del 1933, s'al·lega que *«d'aquesta entitat n'han sortit corredors com en Tudela i Sanxo que no fa molt de temps van honorar aquest Ajuntament de la vostra presidència amb motiu de la seva actuació en la Volta a Catalunya»*[89].

Aquesta identificació entre el poble i els seus representants dins del terreny esportiu té origen, en general, a la dècada del anys vint, quan la vessant de l'esport-espectacle creà els primers mites.

D'aquells anys sens dubte el mite més destacat va ser Antoni Andrés Sancho, de qui abans ja he donat referències. Sancho va participar també a l'edició de la Volta del 1935, on va quedar quart a la general per darrera de Cañardó, Ezquerra i el belga Huts. Amb aquesta posició, Sancho es va embutxacar un mínim de 1.000 pessetes d'aquella època... Però ja he dit que els seus millors anys van arribar després de la guerra. Sancho, juntament amb Español, seran probablement els únics que arribaran a viure del ciclisme en aquests anys. En el cas de Sancho, potser abans de la guerra fou amb moltes penes ja que, segons que llegim a l'edició de *Fortitud* del 20 de juny de 1933, amb motiu de la Volta, *«segons manifestacions pròpies d'ell, deia que corria per tal d'ajudar a satisfer les necessitats de la seva família, ja que ell fa temps que no treballa»*.

Pel que fa a l'excursionisme, ja havíem vist com l'any 1918 s'havia creat el Grup Excursionista Saltadiç, tot i que no trobem rastre segur de la seva activitat fins a l'any 1927. Un any abans, al Govern Civil s'inscriu un anomenat Grup Excursionista, amb seu a la Casa Consistorial. L'expedient s'ha perdut i no puc confirmar que es tracti del mateix Saltadiç; potser eren els anomenats Exploradores de Hospitalet, un grup de boyscouts local del qual trobem dades l'any 1927, quan Glòria Guill de Giménez (la dona de l'alcalde Tomàs Giménez i Bernabé) presideix el magne acte de regalar i apadrinar la bandera del grup. Aquest grup podria respondre a una mena d'intent d'enquadrament del jovent auspiciat des de l'alcaldia del curiós alcalde del període de la dictadura, Tomás Giménez. Un any més tard, al 1928, també a *La Voz de Hospitalet* n'apareixen noves dades, quan van fer una excursió a València i Alacant sota el patrocini també de Glòria Guill de Giménez, del propi alcalde, de l'Ajuntament i del Consejo y Alto Patronato de los Exploradores. L'excursió, segons que explica la crònica, va portar els joves a les propietats de l'alcalde en aquelles províncies. No he trobat cap dada més sobre aquests exploradors i, segurament, amb l'agonia de la dictadura de Primo de Rivera també acabaran per desaparèixer.

Però no serà fins a l'any 1930 que el fenomen excursionista tindrà més repercussió a la ciutat, amb l'aparició de seccions, penyes i entitats. El sector excursionista estarà tradicionalment vinculat, tant a Catalunya com també a l'Hospitalet, a la militància nacionalista catalana, com veurem en capítols posteriors. Ara ens limitarem a repassar les principals activitats d'aquestes entitats pel que fa a l'excursionisme.

FORTITUD

Hospitalet a 6 de Juliol del 1933.

Ciutadà Alcalde:

Tenim el plaer d'invitar-vos a l'acte d'homenatje, que el proper diumenge dia 9 del corrent, a les dotze del dia, s'efectuarà als esforçats esportius d'Hospitalet, Srs Tudela, Sancho, Arbós, Plans i Ortega, en l'estatje del Cinema Lumiere, fent extensiva la invitació a tots els Srs que composen l'Ajuntament.

La Redacció d'aquest periòdic, agrairà per endavant la vostra col·laboració ciutadana, i s'honora en poguer comptar amb l'assistencia de les autoritats locals.

Visqueu molts anys, pel be de Catalunya i la República.

79

INVITACIÓ A L'HOMENATGE A DIVERSOS ESPORTISTES LOCALS ORGANITZAT EL 1933 PEL PERIÒDIC *FORTITUD*.

AL'H-AH

L'any 1927 trobem el Saltadiç formant part del Casino del Centre i ja aquell any s'hi crea una secció d'escacs i una altra d'infantil d'excursionisme. L'any 1928 el president era Lluís Casas i el comptable Lluís Romaguera. Seran dos dels personatges fixos de l'entitat durant algun temps. L'any 1928 serà el de la celebració del desè aniversari, que es farà al juny, amb una conferència sobre itineraris pels Pirineus, una audició de sardanes i, a la nit, un «xampany de germanor»[90]. I aquell mateix any ja es parlarà de la creació d'una secció d'alta muntanya i una altra d'atletisme. L'any 1930 s'autoproclamen *«la més forta entitat excursionista de la comarca del Baix Llobregat»*[91] amb motiu del seu dotzè aniversari. A la dècada dels trenta també oferiran servei de biblioteca i provaran o aconseguiran ascensions de certa rellevància per a l'època: la Maladeta (juliol 1931, per Rafael Ferrer, Josep Canalias, Frederic Coromines i Joaquim Sala); Els Encantats —2.734 m.—, el Montarto d'Aran —2.830 m.— i el Baisero —2.902 m.— (agost de 1933); la Maladeta i l'Aneto, 1934 (Llorenç Riera i altres); també es va parlar d'intentar fer el Mulhacén, a Sierra Nevada. L'any 1936 el grup arrodonirà les seves possibilitats amb la creació d'una secció d'esports de neu que, segons les notícies aparegudes a *L'Espill*, aquell hivern organitzà sortides quinzenals a Núria i la Molina. Una mica més tard, el Saltadiç es fusionarà

80
PRIMERA ASCENSIÓ A L'ANETO FETA PELS MEMBRES DEL SALTADIÇ, TOMÀS ALICART, JAUME ROVIRA I RAFAEL FERRER, EL 1931.
ET

amb l'Ateneu de Cultura Popular, una entitat cultural i esportiva creada l'any 1932 en la qual també hi havia una certa activitat excursionista.

A la dècada dels trenta l'excursionisme es popularitzarà, com la resta d'esports, i donarà lloc al naixement de moltes entitats, segurament modestes, de les quals de vegades tinc molt poques referències. Fem-ne un repàs per ordre cronològic. L'any 1930 es crea la secció local de Palestra, moviment catalanista d'orientació patriòtica i dirigit a la joventut. Presidida a Catalunya per Pompeu Fabra, Palestra realitzarà activitats culturals i esportives, entre les quals trobem l'excursionisme. No tinc dades de la seva acceptació a l'Hospitalet. Probablement també al 1930 es fundà el Grup Excursionista Els Baixos. Tot i que només hi he trobat activitats relacionades amb l'atletisme, suposo que el nom deu ser definitori de la seva activitat principal. Va estar presidit uns anys per Eusebi Pérez Cabrera, encara que l'any 1934, en què canviarà el nom pel del carrer on es trobaven —Terra Baixa—, hi trobem al front Lluís Romaguera Balart, que havia estat un dels *alma mater* del Grup Excursionista Saltadiç. Al 1934, la Societat Coral l'Univers, a la Torrassa, crearà la seva secció d'excursionisme, potser al mes d'abril. El president serà Rafael Flor. Aquell mateix any, el periòdic local *Eco* anomena la Peña Estaca com *«una de las agrupaciones más amantes de la cultura i el excursionismo»*[92]. Molt probablement eren de Collblanc o la Torrassa. Al 1935, al local del bar Carbó, al carrer Pi i Margall de Santa Eulàlia, trobem també l'intent de formar una societat excursionista que encapçala, com a membre de la comissió organitzadora, un tal Calixto Cesena, que segurament havia estat jugador a l'equip de futbol del barri dels anys vint (l'Eularienc). I també aquell 1935 trobem la Penya Joventut de la Pubilla Casas, anomenada al periòdic local *L'Espill* perquè la seva secció d'excursionisme organitza una excursió a Santa Creu d'Olorda[93]. Potser ni tan sols hi són totes les entitats excursionistes, i fins i tot d'aquestes entitats no tinc gaire més dades. Però són suficients per evidenciar una vegada més la popularització a què arriba l'esport en aquests anys.

Pel que fa a l'atletisme, s'ha de dir que potser és, de tots els que parlem, un dels esports que menys es va estructurar a l'Hospitalet. Mai no hi va haver abans de la guerra un club específicament atlètic. Ja hem vist com aquesta activitat era assumida al principi per clubs poliesportius, normalment amb el futbol com a activitat més destacada. Això no vol dir que no es practiqués, però més aviat a títol individual, a clubs de fora de la ciutat o bé com a complement d'altres esports. Malgrat això, ja hem vist com l'atletisme va ser un dels primers esports que es practicaren a l'Hospitalet, amb un primer festival confirmat l'any 1918. Es faran festivals atlètics de manera puntual fins a arribar a la dècada dels trenta, que començarà amb la gran exhibició atlètica del 1930 organitzada per la UE Hospitalet. Però l'exemple no va tenir gaire èxit, i també hem vist com, després d'algunes anotacions especialment brillants, tornem a perdre el rastre dels atletes locals. Durant aquests anys trenta, les notícies atlètiques són intermitents i no gaire destacades. Faré esment de les entitats on es practicava alguna mena d'activitat atlètica, com el Grup Excursionista Els Baixos, que en aquests anys organitzarà curses pel Centre coincidint amb la festa major. També al Saltadiç es formarà una secció d'atletisme cap a l'any 1929; i Joan Villalba, que quedarà cinquè a la clàssica Jean Bouin de l'any 1930, era soci d'aquesta entitat. Però tampoc no tinc més dades de la seva activitat, que devia ser minsa. També una entitat anomenada

Grup de Cultura, Esport i Progrés organitzarà cap al 1932 alguna cursa atlètica. Sembla que Palestra també tenia alguna activitat atlètica. I d'altres entitats com l'Atlètic Bàsquet Júniors o el Centre Catòlic organitzaran de vegades curses de festa major. Però de fet, en aquest esport fins i tot es permetia l'organització de curses als clubs foranis, com la I Volta a peu a la Torrassa, organitzada l'any 1935 per la UA Nurmi, de Barcelona.

D'atletes individuals i les seves marques, n'he trobat poques anotacions. De fet, només dues. La primera, un festival benèfic fet a Cornellà l'agost del 1931. A la premsa[94] surten anomenats Isern (en les proves de 80 llisos, 4x100 i llançament de pes), dos Corominas (un sense el nom de pila i l'altre amb la inicial P, que completen el relleu dels 4x100) i Joan Font (als 800, els 1.500 i el relleu de 4x100). Cal destacar aquí les victòries de Font als 800, amb 2' 17" i 1/5, i els 1.500, amb un temps de 4' 35". La segona anotació és la dels participants al primer campionat d'atletisme del Bajo Llobregat, realitzat al juny de 1934 a Cornellà[95]. Allà anomena Isern, de Palestra, actuant en un munt de proves (60 i 400 llisos, llançament de disc i de pes i triple salt), tot i que, com veurem més endavant, hi havia dos Isern. A disc quedarà segon, amb un llançament de 22,05 metres, igual que als 400, on farà un temps de 1' 04". Els anys passats entre la primera i la segona anotació permeten deduir una certa afecció d'aquestes persones per l'atletisme.

Per referències posteriors podem situar millor aquests noms i algun altre més relacionats amb l'atletisme. En efecte, per una entrevista feta a Josep Corominas i publicada l'any 1973[96], sé que seria president de la Federació Catalana d'Atletisme després de la Guerra Civil, però que ja hi tenia responsabilitats des del 1932 (a només vint anys). Corominas explicava a l'entrevista que va practicar l'atletisme a la ciutat amb d'altres companys que cita: Jaume i Salvador Isern (segurament a Palestra), Francesc Gajo, Marià Corominas (a qui he trobat l'any 1929 en la classificació d'una cursa a peu pel barri del Centre i també l'any 1935 com a jugador de rugbi) i Joan Font. El propi Josep Corominas s'inicià en l'atletisme l'any 1930, quan va obtenir una llicència com a independent i va participar en una prova de 400 tanques al Campionat Universitari. Aquell mateix any col·laborà en l'organització d'aquell primer festival atlètic femení que hi va haver a Catalunya i que va tenir lloc a l'Hospitalet. Com que aquí, però, no hi havia cap club específicament atlètic, Josep Corominas s'afilià l'any 1931 al Club Júnior de Barcelona, on coincideix amb el llegendari Serrahima. Com veieu, però, no es conserven gaire dades d'aquests primers atletes.

4.5. LA RESTA D'ESPORTS. POPULARITZACIÓ I AMPLIACIÓ DE LA IDEA ESPORTIVA

Ja havíem vist abans com la paraula esport havia estat considerada tan àmpliament des de l'inici que moltes formes de lleure, tant de saló o de grans espais oberts, van ser considerades també com a esports. Així ens trobem amb activitats com els escacs, el joc del billar, el tennis de taula (aleshores anomenat ping-pong), la caça, les nombroses societats d'activitats relacionades amb ocells i coloms o el frontó. La seva inclusió al món de l'esport estava recolzada a vegades per la premsa, d'altres institucionalment i, fins i tot, a tots dos nivells. Institucionalment, el Registre d'Associacions del Govern Civil catalogà sempre aquestes entitats com a associacions esportives. I a la premsa, potser l'exemple més aclaridor sigui el dels escacs. *El Mundo Deportivo* establí durant els anys trenta una secció d'escacs, amb informacions d'activitats, campionats i, després, amb problemes d'escacs. També la premsa hospitalenca tractà aquesta activitat com a esport, a més de com a eina especialment recomanable per al desenvolupament intel·lectual dels joves (fins i tot *L'Espill* va plantejar l'any 1935 un concurs de problemes d'escacs amb premis).

També el frontó n'és un bon exemple. En aquests anys *El Mundo Deportivo* dedicava més espai a aquesta pràctica que a esports com el bàsquet, que a llavors naixia. Amb el temps, unes més que d'altres han acabat incorporades de ple dret al món esportiu (potser les que menys són les societats ocellaires), però no deixa de ser curiós pensar com aquestes activitats, que estrictament tenen poc a veure amb el concepte d'esport més convencional (potser les que més han acabat apropant-s'hi són la caça, el tennis de taula i el frontó) van passar a ser acceptades com a tals. D'altra banda, trobem una altra categoria d'activitats, plenament esportives, que comencen en aquests anys a enlairar-se a Catalunya i a les quals l'Hospitalet intenta també incorporar-se, de vegades amb èxit i de vegades no. Parlo del rugbi i la natació.

Al billar, sembla que a l'Hospitalet ja es jugava al segle passat (i potser abans). A la dècada dels vint d'aquest segle, aquesta activitat d'oci es va anar incorporant als casinos i els bars importants de la localitat (comprovats, el Centre Catòlic i el bar Carbó de Santa Eulàlia). Però no serà fins a la dècada dels trenta que es popularitzi i es formin clubs de billar. Sembla que aquesta tendència va ser generalitzada a tot Catalunya. Una tendència que Santacana i Pujadas interpreten com a un signe més de la vinculació entre l'esport, l'esbarjo i la popularització d'ambdues formes d'oci en aquesta dècada[97]. A l'Hospitalet, trobem, per ordre de legalització, la secció de billar de la Societat Coral l'Univers (1930, potser abans), el Billar Club Eulalienc (1930), el Billar Club Hospitalet (1931) i el Billar Club Coll-Blanch (1934). Aquest, al principi, joc de saló tenia una federació esportiva pròpia des del 1927. Com a mínim des del 1928 el Café Bar Eulaliense, al carrer Pi i Margall (que ja hem trobat vinculat amb clubs de futbol del barri) ja tenia saló de billar. De mica en mica, sembla que la popularització d'aquesta activitat i la seva concepció esportiva va ser un fet. Raimon Vives, campió d'Espanya de billar al quadre, escriuria l'any 1931 al periòdic hospitalenc *Bandera* amb motiu de la seva participació en unes partides d'exhibició al local de l'Univers, un article titulat «L'orientació esportiva del billar», on llegim: *«darrera quatre anys de lluita en pro del billar com esport s'ha conseguit crear un ambient favorable insospitat»*.[98]

L'any 1929, a l'Hospitalet, un grup d'afeccionats del local del carrer Pi i Margall organitzaren el primer campionat local de billar, amb premis importants: una unça d'or per al primer, i per a la resta fins a 155 pessetes i una ampolla de cava. En aquest campionat, celebrat a final del 1929, participaren les parelles Carbó-Manuel, Coronado-Llorens, Frangioni-Ribas, Talló-Farreres, Coca-Obradó, Guardia-Malus, Sabaté-Hernández i Nach-Puigarnau (alguns dels cognoms els he trobat també en alineacions i directives d'equips de futbol del barri). Durant la celebració del campionat es va inaugurar una nova sala de billar al bar de Rafael Carbó *«una espaciosa sala exclusivamente para billares, (...), habiendo ganado en amplitud y elegancia»*[99]. El billar es desmarca així de la barra del bar i s'independitza en un espai propi per esdevenir una activitat (esportiva) seriosa. Aquesta inauguració va ser el pre-

ludi de la fundació del Billar Club Eularienc, oficialment el 21 de març de 1930. La primera junta directiva estava formada per:

President: Esteban Olivella Suriñach
Vicepresident: Fèlix Plans Codina
Secretari: Jacint Serra Valldaura
Vicesecretari Josep Saborit Arcas
Tresorer: Isidre Talló Hortal
Vicetresorer: Gabriel Ribas Elvira
Vocals: Daniel Farreras Rius, Ramon Cartañà, Joan Serrallonga, Josep Obradors Sors, Josep Coca Vilata[100]

Malgrat que a les notícies de la seva fundació es diu que aquest era el primer club de billar de l'Hospitalet i de la comarca, el cert és que aquell any també funcionava ja una secció d'aquest esport a la Societat Coral l'Univers, a la plaça Espanyola. Aleshores, la secció tenia *«més de 70 socis»*[101], però de fet en tinc poques dades més. Pel que fa al club de Santa Eulàlia, les informacions indiquen que en tenia un centenar. D'aquests socis, destacava ja *«el conocido jugador y socio de la novel entidad, don Félix Plans»*[102]. Plans va arribar a ser campió de Catalunya i d'Espanya de billar de partida lliure de la Segona Categoria com a mínim en dues ocasions durant aquesta dècada. Segons informacions periodístiques, Fèlix Plans era cosí germà de Joan Plans, un conegut campió d'Espanya de ciclisme en pista d'aquell temps.

L'any següent, al carrer Rossend Arús, 49, sortirà el Billar Club Hospitalet. El Centre sembla que no es volia quedar enrera en res, i també havia de tenir el seu club de billar. Els estatuts[103] són aprovats el 12 d'agost de 1931. A la reunió inaugural van assistir uns cinquanta socis. La primera junta va estar formada per:

President: Joan Viusà Piera
Secretari: Manel Boixeda Noguera
Tresorer: Just Fornells Guitart
Vocals: Pere Quintana, Pau Planas Cisneros, Antoni Campamà Layola i Amadeu Mon Rovira.

El panorama el completà l'any 1934 el Billar Club Coll-Blanch del qual no he trobat cap més informació que una carta demanant permís a l'ajuntament per a la seva constitució. Aquesta carta[104] està datada l'any 1934 i signada per Josep Sánchez, Rafael Caballero i Baldomer Pont. La seu del club estava al local del bar La Parra, a la carretera de Collblanc, número 5.

Però els dos clubs més importants, sens dubte, van ser el BC Eulalienc i el BC Hospitalet. Tots dos, com havia passat en d'altres aspectes de l'esport, rivalitzaren en llur activitat. En aquest cas sembla que els de Santa Eulàlia varen tenir major projecció, tant a la ciutat com fora. Així, a la figura important de Fèlix Plans, cal afegir la nombrosa activitat dels socis i la seva participació en competicions federades, i també en l'organització d'alguns d'aquests campionats. La figura de Fèlix Plans era sens dubte central al club, no sols pels seus èxits sinó també per la seva vàlua esportiva, reconeguda a la ciutat. Però el BC Eulalienc també va ser important per les activitats que va organitzar. Els campionats interns són nombrosos. Fins i tot han arribat a nosaltres els resultats de molts a través de la premsa local. També organitzaren campionats oberts, com el Campionat del Llobregat, l'any 1931. I per completar el ventall, s'ha d'esmentar l'organització d'activitats federatives, com les finals del campionat de Catalunya de Segona Categoria de billar a tres bandes, l'any 1935. També aquell any els va ser concedida l'organització del campionat de Catalunya de la mateixa categoria de partida lliure.

La rivalitat esportiva entre aquests dos clubs devia ser present en alguns moments. Així, l'any 1935 a la festa major de Santa Eulàlia es van enfrontar tots dos, amb victòria dels representants del club del Centre. Poc després es parla de la primera copa Ciutat d'Hospitalet, que rebrà una subvenció de l'Ajuntament i que possiblement organitzaren conjuntament. Un comentari certament anecdòtic i satíric a la premsa local potser ens ajudarà també a entendre una mica més l'equilibri que es creava de vegades entre els implicats en la vida esportiva de la ciutat. Al juliol de 1935, el BC Hospitalet celebrà un sopar social per premiar els que més es distingien als campionats del club. A aquest sopar va assistir una representació municipal, amb l'alcalde accidental. Al mes següent,

81
SEGELL DEL BILLAR CLUB EULALIENC, ALS ANYS TRENTA.
AL'H-AH

82
SEGELL DEL BILLAR CLUB HOSPITALET, ALS ANYS TRENTA.
AL'H-AH

els de Santa Eulàlia organitzaren una celebració semblant, però en aquesta ocasió no van ser honrats amb la presència de cap representant de l'Ajuntament. A *L'Espill*[105] s'atribueix còmicament aquesta absència al fet que a l'acte del BC Hospitalet es va donar sopar, mentre que al del BC Eularienc només un vermut...

Internament, als dos clubs es viu des del principi un intent de regular molt fermament l'activitat, com si es tractés de dignificar-la, mitjançant els estatuts. Així, tant als del BC Eulalienc com als dels BC Hospitalet es fa clarament palesa l'obligatorietat de ser jugadors afeccionats (no professionals) per pertànyer al club. Als estatuts del BC Hospitalet es diu que l'objectiu del club es *«fomentar este juego en todas sus manifestaciones, dentro del más puro principio amateur»*[106]. Els del BC Eulalienc encara són més rotunds: *«nadie podrá ser admitido como miembro del club si no es aficionado»*[107]. També es nota un desig d'eliminar de l'activitat social tot allò que pogués està relacionat amb una activitat fins ara podríem dir de taverna. És especialment notori als estatuts del club de Santa Eulàlia: *«Art. 3º El Billar Club Eularienc tiene por objeto: 1º Fomentar el juego de billar, 2º Establecer reglas uniformes para las clases de juego que se practiquen 3º Reprimir todos los abusos que puedan producirse en materia deportiva.»*. És clar el desig de sortir de l'àmbit de l'activitat més vinculada a l'esbarjo per entrar a formar part de ple dret d'una activitat catalogada com a esportiva, en el mateix sentit de l'article de Raimon Vives que citava abans. Potser per això, l'any 1932 el BC Hospitalet decideix donar-se de baixa a la Unión Nacional de Jugadores de Billar (que havien organitzat l'any 1927 els afeccionats catalans, biscaïns, valencians i madrilenys) i sol·licitar l'ingrés a la Federació Catalana d'Afeccionats al Billar (fundada pels membres del Club Billar Barcelona una mica més tard), probablement amb un caràcter més competitiu i, en definitiva, esportiu.

Una altra activitat molt semblant quant a la seva adscripció a l'esfera esportiva són les societats ocellaires, dedicades a les activitats relacionades amb ocells i coloms (vol, cant, criança...) i als concursos d'aquestes matèries. Encara avui perduren entitats d'aquest tipus, tot i que més aviat fora de l'àmbit estrictament esportiu. Però serà durant els anys trenta, que tindran una difusió important a l'Hospitalet (molt especialment a la zona de Collblanc-la Torrassa) dins de la mateixa línia de popularització i de desig d'emulació esportiva d'altres activitats lligades a l'esbarjo, com el billar mateix, les societats ocellaires ompliran un espai que fins i tot obligà a legislar en la matèria, els governs de torn. Durant aquesta dècada existiren a la ciutat fins a tres societats ocellaires. Les tres tingueren força importància a les respectives zones. La més antiga va ser la Societat Colombòfila de Coll-Blanch, fundada al maig de 1930. El 1932 es va fundar també a la zona de Collblanc i la Torrassa la Sociedad Pajaril la Armonía (també es pot trobar la denominació en català, tot i que aquesta és la que es va inscriure al Govern Civil). I el 1933 es fundà la Sociedad Pajaril Abril, a cavall dels barris de la Torrassa i Santa Eulàlia.

Els estatuts de la Societat Colombòfila de Coll-Blanch[108] van ser presentats al Govern Civil per una comissió encapçalada per Guillem Huerma Taroncher i Ramon Ferrer Escuté, encara que la primera junta directiva de l'entitat estava formada per:

President: Josep Pons Cacerras
Vicepresident: Francesc Pastor Soria
Tresorer: Ramon Ferré Escuté
Comptador: Vicenç Mas Gómez
Secretari: Joan Forcada Guillén
Vicesecretari: Francesc Mejías Calvo
Vocals: Cándido García Cánovas, Rafael Fernández Jordá, Antoni Vilarnau Oriol i Josep Fajardo Ros.

L'adreça de la seu social era el carrer Occident, 59. Segons una nota provinent de fonts municipals que apareix a l'expedient del Govern Civil, el club tindria al moment de la seva fundació uns 50 socis. L'activitat d'aquesta societat va ser molt intensa tots aquests anys. Van canviar de local social algunes vegades, fins que van acabar, com d'altres entitats esportives del barri, al de la Societat Coral l'Univers des del 1934. Sembla que sempre va tenir al voltant dels 40 o 50 socis. Alguns dels directius que més temps van estar a les diferents juntes van ser Emili Ribera, com a president, i Manel Hernández Roca, com a secretari. La rela-

ció del club amb les institucions, especialment amb l'Ajuntament, va ser molt intensa, de tal manera que s'han conservat a l'Arxiu Històric de la ciutat, moltes cartes i notificacions sobre les assemblees de socis i les juntes directives.

També la Sociedad Pajaril la Armonía va tenir una activitat bastant intensa. Es va fundar l'agost del 1932. La primera junta directiva va ser aquesta:

President: Josep Pons Caserras
Vicepresident: Emili Yñigas Aparicio
Secretari: Francesc Mejía Calvo
Vicesecretari: Tomàs Edo Bosch
Tresorer: Antoni Arnáez Barceló
Vocals: Andreu Sáez Pinilla, Joan Pañella Andani, Jaume Caballería Puigvi i Vicenç Martínez Ruiz.[109]

Dues d'aquestes persones, el president i el secretari del club, havien estat a la primera junta de la Societat Colombòfila de Coll-Blanch, cosa que podria fer pensar que la Armonía hauria sortit d'un nucli de la Colombòfila, tot i que no està confirmat. Van estar durant molt de temps al bar de l'aleshores Cinema Joventut, potser de vegades fins i tot compartint la seu social amb la Societat Colombòfila. Devia tenir un centenar de socis.

Finalment, la Societat Pajaril Abril, que potsser deu el nom al mes en què es va fundar —l'abril de 1933—, va tenir la primera junta directiva formada així:

President: Damià Albaladejo López
Vicepresident: Josep Gómez Mena
Secretari: Antoni Bosch Tur
Vicesecretari: Pere Martínez Lorente
Tresorer: Salvador Alfonso Llopico
Comptable: Joan Baliña Mena
Vocals: Salvador Albaladejo López, Andreu Aznar Izquierdo, Miquel Sellén Bermon i Joan Toboso Cabeza.[110]

Hi ha poques dades més d'aquesta entitat, que primer va tenir la seu al carrer Martí Julià, 194, però que aquell primer any ja es va traslladar a Pi i Margall, 1, prop de l'anterior, però ja al barri de Santa Eulàlia.

De les informacions recollides de totes tres, podem deduir que la seva activitat estava composta per la individual dels propis socis a l'hora de la criança dels propis ocells, per la d'intercanvi d'aquests ocells i, organitzativament, per la realització d'un festival ocellaire anyal i la participació en els de la resta. Es conserva una còpia del llibre de caixa de la Sociedad Pajaril La Armonía corresponent a l'anualitat entre l'agost de 1932 i el del 1933[111], quan una bona part dels ingressos totals, que van ser de 811,20 pessetes, se'n va anar a l'organització d'un certamen ocellaire, concretament 298,20 (gairebé el 37 per cent). Era una part important d'aquest pressupost, i segurament en d'altres anys encara devia ser més gran, ja que estem parlant del primer any d'existència de l'entitat, en què la major part dels diners se'n van anar en la compra d'estris i material d'escriptori (307,85 pessetes) per posar en marxa la societat. També sembla que amb la legalització dels clubs es volia a la vegada donar un caire de seriositat a aquesta activitat. Així, al *Reglamento para el Gobierno y Régimen de la Sociedad Pajaril La Armonía de Hospitalet del Llobregat*, llegim a l'article quart que *«la junta directiva estará facultada para expulsar de la sociedad a todos aquellos socios que no observen una buena conducta, tengan la costumbre de embriagarse o fueran promovedores de disturbios dentro de la misma»*, i a l'article vuitè que *«no será permitido bajo ningún concepto en el seno de esta sociedad, tratar de política ni otros asuntos que puedan turbar la buena armonía entre los asociados»*.

83
SEGELL DE LA SOCIETAT COLOMBÒFILA DE COLL-BLANCH, ALS ANYS TRENTA.
AL'H-AH

Pel que fa a la Sociedad de Cazadores de Hospitalet, val a dir que s'organitza com a tal l'any 1931, tot i que, com ja hem vist, de ben segur aquesta activitat venia de lluny a la zona i, com a mínim, des dels anys deu i vint els caçadors ja s'organitzaven per fer concursos, caceres i proves vàries. Probablement, la fal·lera per l'esport que envaïa els practicants de moltes activitats també va arribar als caçadors de l'Hospitalet, que decidiren organitzar-se com a club esportiu. Així ho van fer l'agost de 1931. Uns 30 associats van iniciar l'entitat, que va tenir aquesta primera junta directiva:

President: Jaume Mínguez Vidal
Secretari: Toribio Llorden Hostalrich

84

SEGELL DE LA SOCIETAT PAJARIL L'HARMONIA, ALS ANYS TRENTA. AL'H-AH

Tresorer: Alfred Romeu Llavallol
Vocals: Josep Barber Bordas, Lluís Brillas Maneja[112].

Josep Barber Bordas també el trobarem a la directiva del Club Escacs Hospitalet, com a vocal el 1930, i possiblement també sigui el Josep Bordas de qui parla el *Llibre d'Or del futbol català,* com a vicepresident de l'última junta coneguda de l'Hospitalenc, el 1927. Els caçadors tenien la seu al carrer Rossend Arús, 49, el local del Cinema Lumière, on s'atenia els dimarts de 21 a 23 hores i també es donava compte dels acotats legals i il·legals de Catalunya. D'aquesta manera, la societat també servia com a forma de control de l'activitat de caça a la localitat, que devia haver estat important al passat i que, amb les necessitats de la cada vegada major població, devia patir força abusos. En la còpia de l'acta d'una assemblea ordinària de socis del 5 d'agost de 1932[113], llegim que el president va fer un repàs de l'activitat generada al primer any d'existència de la societat, *«dando a la vez cuenta de los detalles experimentados de los cazadores furtivos que existen dentro de los que son cazadores de buena fe y cumplen en los preceptos establecidos dentro de la ley de caza»*. El problema devia ser important ja que de seguida, el president intenta incloure en l'ordre del dia *«la discusión de los guardas jurados»*. Devien fer alguna mena de tasques de vigilància, potser remunerades. Finalment, en aquella reunió es van nomenar dues parelles de guardes. És possible que, en part, la societat nasqués amb aquest objectiu de frenar l'activitat furtiva a la zona de l'Hospitalet. De fet, els seus estatuts tenen un extens article primer on es detalla perfectament l'objecte de la societat, que inclou *«la defensa de los asociados en cuanto al derecho de cazar en los terrenos que no estén acotados y vedados en las condiciones que perceptúa la Ley y Reglamento de caza vigentes»* i també *«velar por el extricto cumplimiento de las Leyes de caza, persiguiendo y denunciando a los infractores de la Ley, principalmente en tiempo de veda»*. Cal destacar que la junta directiva estava facultada estatutàriament per expulsar *«al socio que hubiere sido castigado por infracción de la veda»*.

A partir de, com a mínim, final del 1932 comença a fer sentir la seva influència a la Sociedad de Cazadores, una persona important en la política de la ciutat, Salvador Gil i Gil. Va ser membre fundador al 1928 del grup polític Estat Català, sorgit a l'entorn del Grup Excursionista Saltadiç i emparat al Casino. Era un grup nacionalista radical sense gaire coherència ideològica entre els seus membres, i bona prova d'això és que amb el naixement de la República alguns, com Salvador Gil, s'integraren a Esquerra Republicana de Catalunya, d'altres es mantingueren a Estat Català i d'altres van anar a parar al Bloc Obrer i Camperol (BOC) i a la Unió Socialista de Catalunya. Salvador Gil va ser elegit regidor a les eleccions municipals del 1931, per ERC. Tenia una botiga d'articles de caça i d'esport en general, que no sé si la va remodelar o bé la va traslladar (l'any 1928 apareix al mateix carrer, però al número 2), però el cert és que al febrer de 1933 la inaugurà al carrer Laureà Miró, 42. Sembla que Gil i Gil tenia clar allò de fer-se bona publicitat. A bona part de la premsa local de l'època es troben anuncis de la seva botiga. I fins i tot he localitzat algun exemple de publicitat encoberta..., com la que es pot llegir a la crònica de *Fortitud* d'una excursió de la Sociedad de Cazadores a Batea realitzada al gener de 1933:

«ha estat lluidísima, fent una copiosa caçera, i tot això es deu a què els cartuxos emprats eren comprats a l'armeria Gil i Gil d'aquesta ciutat. Enhorabona als caçadors per la fructífera caçera i al comerciant per la qualitat dels seus productes»[114] (sic).

De vegades, però, ni els cartutxos salvaven l'excursió, com la que tingué lloc al mes de març d'aquell mateix any a l'estany d'Ivars d'Urgell, on van anar 23 caçadors, entre els quals, Joan Layola, Pere Cabané, Bielet Vinyals, Joan Benet i Frederic Bartra, tal i com ressalta la crònica[115]. Van contractar 18 barques, però no van caçar cap ànec per culpa del fort vent.

Gil i Gil no va arribar a ser president de la Sociedad de Cazadores, però hi va actuar de mecenes, segurament perquè també li sortia a compte ja que segurament els socis anaven a la seva botiga a comprar el material. Com a bon negociant, doncs, va ser l'impulsor d'un camp de tir situat al camí del Molí (Bòvila d'en Goita, segons les cròniques). Gil i Gil patrocinava els concur-

sos de tir al plat que es feien a la ciutat, especialment amb motiu de la festa major del Centre. Així, per exemple, en la còpia de l'acta d'una reunió ordinària de socis feta el 6 d'agost de 1932[116], s'explica com el tinent d'alcalde, respecte a la proposta d'acte de la societat per a la festa major, *«pide la palabra para esplanar su organización haciendo entrever que él, por su parte, dará a la Sociedad de Cazadores de Hospitalet el regalo como premio, una escopeta, facilitanto la entrega de platos y demás utensilios para el buen desarrollo de la fiesta, así como recabar del Excmo. Ayuntamiento la copa de honor y otros enseres para la celebración de dicha fiesta»*. Malauradament, Salvador Gil i Gil va ser assassinat al maig del 1933 en un confús episodi mai aclarit del tot, i que es va confondre amb la violència política que hi havia en aquells mesos a Catalunya. Va haver-hi un gran dol popular a la ciutat. A la premsa es va escriure molt d'aquest afer i, entre d'altres coses, es reconeixia que Gil i Gil *«s'havia atret als caçadors d'Hospitalet i la comarca i ressuscitava amb gran esplendor un camp de tir, digne de la ciutat»*[117]. Però sembla que va tenir ràpidament successor. La seva armeria va passar a mans de Lluís Piera Mitjavila que representarà la societat davant les autoritats, imagino que com a president. En tot la seva figura vindrà a omplir el buit deixat per Salvador Gil i Gil.

Els escacs, tot i que podria semblar una activitat de lleure més aviat de saló (com ho podria ser el billar), tingué en el seu desenvolupament uns condicionants diferents. Pel fet de ser un joc de tauler on treballa força la ment i la intel·ligència, aquest esport d'origen més aviat aristocràtic a Europa es va popularitzar en aquests anys a través de la premsa com una activitat de caire més aviat esportiu que desenvolupava la ment i l'intel·lecte, ideal per als nois i les noies en edat escolar. Així, a l'Hospitalet una part de l'empenta que tindran els escacs vindrà donada per la seva aplicació en el camp de l'educació.

A Catalunya, el primer club va ser el Club Ajedrez Barcelona, fundat l'any 1921, i quatre anys més tard tretze clubs fundaven la Federació Catalana d'Escacs. A l'Hospitalet, però, el que primer hi hagué en el camp associatiu varen ser una secció d'escacs dins del Grup Excursionista Saltadiç, des de l'any 1927, i un club, el Club Escacs Hospitalet, que va ser creat l'any 1930. Pel que fa al Saltadiç, aquell any 1927 anuncià la creació de la secció d'escacs. La junta d'aquesta secció la formaren:

President: Vicenç Estruch
Secretari: Josep Estruch
Vocals: Jaume Figueres i Josep Gil[118]

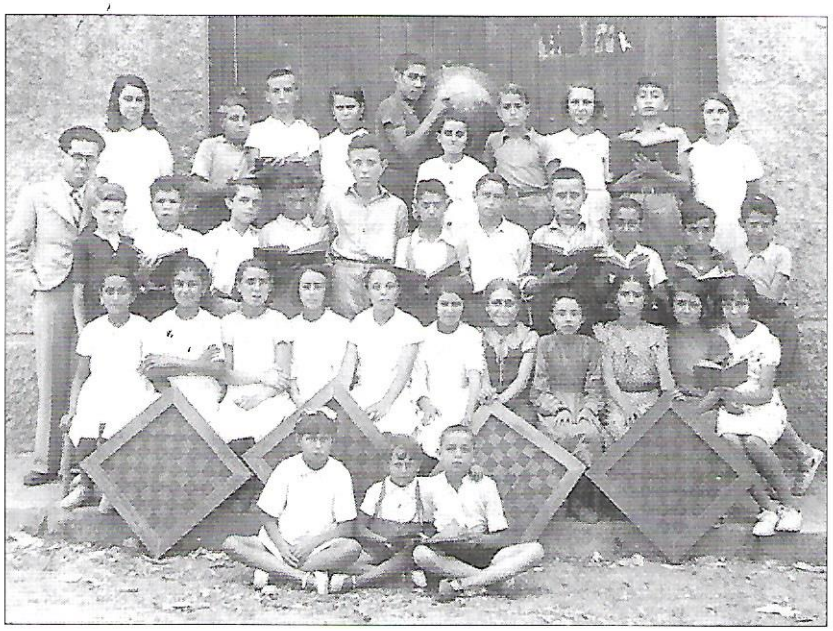
Entre aquestes persones, cal destacar la presència de Jaume Figueres, que l'any 1933 serà també el fundador del Club Ciclista Hospitalet. A la reunió constitutiva s'acordà comprar tres taulers i les seves fitxes. Sembla que la secció es consolidà en un parell d'anys, ja que al 1929 ja havien organitzat un torneig, i que l'any 1930 comencen a jugar amb d'altres entitats de fora de l'Hospitalet. Segurament que per aquesta consolidació van voler formar un club independent ja que bona part de la junta de la secció d'escacs del Saltadiç apareix a la junta fundacional del Club Escacs Hospitalet, que naixerà aquell mateix any. De fet, al Saltadiç tampoc es troba cap anotació més de la seva secció d'escacs. El periòdic *Llibertat* donà la notícia del naixement del Club d'Escacs Hospitalet l'any 1930 en un local generosament donat pel senyor Pere Tort, que no era un altre que el seu bar Hospitalet del carrer Laureà Miró, 56 (que l'any 1933 també acolliria el Club Juventud Hospitalet de Fútbol). La primera junta directiva la componien:

President: Enric Aguilar
Vicepresident: Joan Bataller
Tresorer: Emili Zafont
Comptable: Vicenç Panyella
Secretari: Antoni Boter
Vicesecretari: Joan Torradas
Vocals: Josep Creixells, Enric Oliveres, Jaume Ferrer, Josep Barber i Ramon Codina.[119]

Havien estat membres de la junta de la secció d'escacs del Saltadiç en algun moment: Enric Aguilar, Joan Bataller, Ramon Codina i Josep Creixells. Ràpidament s'organitzà un torneig per classificar els jugadors en

85
ACURAT SEGELL DEL CLUB D'ESCACS HOSPITALET, DELS ANYS TRENTA.
AL'H-AH

86
INTEGRANTS, EL 1936, DEL CLUB FERRAN D'ESCACS, CATEGORÍA A, DE LA ESCOLA MUNICIPAL DEL DOCTOR JAUME FERRAN I CLUA, AL CARRER FORTUNY, DE COLLBLANC. EL PROFESSOR ÉS JOSEP COMA I SERRA. AL'H-AH

les tres categories existents. El 1931 comencen a jugar contra d'altres penyes escaquistes, com la de l'Ateneu d'Esparreguera. I poc després van començar a tenir força problemes per trobar una seu fixa. Al número d'octubre del 1932 de *Fortitud* llegim que el club *«per fi ha trobat un niu on aixoplugar-se»*, a la rambla Just Oliveras, al bar d'en Silvestre Centelles. Però no va durar gaire, i al març del 1933 llegim de nou que han tornat d'on havien sortit. *Fortitud* fa llavors el repàs del periple del club des de la seva fundació, : *«al cafè del cinema Lumière, ... al Centre... a cal Silvestre i, finalment, de nou al Bar Hospitalet»*. Tot en tres anys, i per això el redactor va escriure durament: *«l'enteniment se l'han venut»*. La crítica continuava demanant una revifalla de l'activitat, que es devia ressentir amb tant de canvi. Demana que organitzin tornejos *«i també seria hora que prenguessin part als campionats provincials per tal de que es pogués posar de manifest si són prou valents per entendre-se-les amb altres jugadors»*. Als següents anys continuaran els canvis de local, i s'alternaran períodes d'activitat amb d'altres en què *«semblava que s'havia fos, car no donava fe de vida»*[120]. Per les inscripcions dels tornejos podem deduir que devia tenir una trentena de socis, i sembla que no es van arribar a federar en aquests anys.

Les altres entitats escaquistes de la ciutat sorgiran als actius barris de Collblanc i la Torrassa. L'any 1934, a la seu de la Societat Coral l'Univers ja hi havia un nucli de practicants d'aquesta activitat, però no serà fins a l'any 1935 que es plantejaran de legalitzar-se com a secció (club) d'escacs de l'Univers. D'aquesta secció no conec gaire dades més. Potser cal afegir només el nom de l'única persona vinculada a ella que he trobat, el del secretari, Alejandro Moset. Aquell mateix any 1935 he detectat l'anomenat Club Escacs Coll-Blanch, dirigit pel senyor Ibarbia, que més endavant vaig esbrinar que en aquella època era vicetresorer de la Federació Catalana d'Escacs[121]. El Club Escacs Coll-Blanch organitzava tornejos i, segurament que també, conferències, lectures i cursos. Va tenir una primera seu social al carrer Joventut, 22 tot i que uns mesos després canvià a la carretera de Sants, 382. A principi del 1936 tenia 16 fitxes federatives de jugadors. El seu primer president, Ibarbia, devia ser un mestre d'escola o estar-hi relacionat ja que va introduir els escacs com a activitat a l'escola municipal del carrer Fortuny, on trobem un Club Infantil d'Escacs dirigit pel *«conocido ajedrecista señor Ibarbia»*[122]. Després, al març de 1936, el succeiria a la presidència, Esteve López, que tingué com a vicepresidents Joaquim Miralles i Jaume Cortadelles. Ibarbia, juntament amb Josep Coma i Serra —el mestre titular d'aquella Escola Municipal Doctor Ferran i Clua— feren una gran tasca de difusió dels escacs entre els petits de Collblanc[123]. Així, des de mitjan 1935 trobem els escacs en diverses ocasions a l'escola municipal del barri: al maig trobem partides simultànies a càrrec d'un tal senyor Rosselló, amb 45 taulers (i els nens i les nenes corresponents, cosa que és més important); al novembre, el mestre Ibarbia fa 52 simultànies amb nens i se celebra un campionat d'escacs en quatre categories (en la primera categoria varen guanyar Lluís Ibarbia Buhigas —el fill del mestre?— i Fulgencio López Martínez); al febrer de 1936, a l'escola municipal Doctor Ferran s'organitza una festa per repartir els premis del campionat escolar d'escacs, a la qual assisteix el regidor Saret i un representant de la Federació Catalana d'Escacs, el senyor Santasusagna, que nomena els senyors Ibarbia i Coma Serra membres del Comitè Pro-Escacs Infantil a les escoles; ja a l'abril, més d'un centenar de nens i nenes assisteixen a quatre sessions de partides simultànies al Club d'Escacs Coll-Blanch, amb motiu del lliura-

ment al Club Infantil Ferran, de l'escola que dirigeix el senyor Coma, de tres jocs d'escacs.

Però l'activitat d'adults no es deixava de banda, i al juliol de 1935 se celebrà un torneig entre els clubs existents al Centre, Collblanc i la Torrassa. En aquests anys 1935 i 1936, però, el Club Escacs Coll-Blanch és l'únic que manté un equip federat, a la Tercera Categoria de Barcelona —possiblement el primer equip d'escacs que es va federar a l'Hospitalet, encara que hi havia hagut abans d'altres clubs—, amb els jugadors Zafont, Minaña, Campreciós, Lluís Ibarbia, Miralles, Gabarró, Muñoz, Comas, Peig i Pallarés. També la premsa local, com ho feia *El Mundo Deportivo* a tot Catalunya, tractava els escacs com a activitat esportiva i, en aquest cas, defensava el seu interès pedagògic. L'any 1936 *L'Espill* plasmà aquest recolzament amb el patrocini del Gran Premi *L'Espill*, en què es van inscriure nou jugadors al grup A, dotze al B i nou més al C (sospito que tots del Centre).

Pel que fa al frontó o la pilota basca, possiblement ja s'hi jugava a Santa Eulàlia a la dècada dels vint. Joan Camós recull la creació, al 1929, d'una coral anomenada Els Pilotaires formada a partir *«d'un grup del Frontó»*[124]. De fet, el frontó que actualment hi ha a la cruïlla dels carrers Enric Morera i Aprestadora ja existia com a mínim des del juliol de 1929, quan l'Atlètic Club Eularienc de futbol hi estableix la seu social, però potser ja havia existit abans. Durant els anys trenta hi va haver un altre frontó a la rambla Just Oliveras, potser anomenat frontó Germanor. Es conserva una carta de petició de trofeus per a una competició de festa major l'agost de 1933 amb aquest nom, que no pot ser cap més que la festa major del Centre, i també és segur que aquell any hi havia a la rambla Just Oliveras número 63 un bar també anomenat Frontón. També hi va haver un Club Vasco de Hospitalet, que disputà durant els anys trenta competicions federades amateurs de pilota basca. En tinc poques dades: alguns apunts de resultats de competició (normalment de quan jugaven contra els grans clubs de Barcelona, que eren els que la premsa esportiva seguia). Ens han quedat també alguns noms dels seus jugadors, com els dels integrants dels partits de competició davant el Club Manista, Deogracias i Segarra, l'any 1932; o les parelles de l'enfrontament contra el Jai-Alai Aragonés, l'any 1935, (per ordre de menor a major categoria) Bonet-García, Gil-Segarra, Esteve-Honrado, Saucedo-Roca, Vergara-Navarro i Gutiérrez-Pastor. La qualitat dels pilotaires hospitalencs no sembla gaire alta ja que aquell any a totes les categories van acabar penúltims o últims. Les dades són escasses, però sembla que el frontó va tenir força afeccionats a l'Hospitalet, especialment a Santa Eulàlia i al Centre.

El tennis de taula, anomenat aleshores ping-pong, també es va practicar en algunes entitats. Amb aquesta activitat passa una mica com en el cas del billar. Als anys vint (com a mínim al final de la dècada) ja s'hi jugava. Per exemple, al Centre Catòlic s'hi instal·là una taula (potser la primera) l'any 1928. Les seccions esportives, però, no es crearan fins ben entrada la següent dècada. En el cas del Centre Catòlic, la secció es crearà al febrer de l'any 1936 (poc després de la creació de la federació catalana, l'any 1935). Ràpidament s'organitzà un torneig, a l'estil de com s'havia fet a l'inici del bàsquet a l'entitat. L'afluència de jugadors va ser important: 12 es van apuntar a la primera categoria i 16 a la segona. Al juny ja estaven *«preparant altres torneigs i partits interclubs amb elements forans i de la població»*[125]. L'Ateneu de Cultura Popular sembla que va seguir un camí semblant. La creació oficial de la seva secció la trobem també a principi de l'any 1936, amb Feliu Casado de president i Antoni Vidal de secretari. Immediatament s'organitzà un torneig intern i, un mes després, ja jugaven contra el Récord Ping-Pong Club, de Barcelona. L'esclat de la guerra no va permetre gaire cosa més.

I encara queda un últim esport practicat a l'Hospitalet abans de la guerra. Parlo del rugbi. L'any 1935, a *Llibertat* i *El Mundo Deportivo*[126] s'anuncia la creació d'un equip de rugbi a l'Hospitalet. L'assentament de la premsa com a vehicle de difusió de les activitats ja s'havia realitzat per complet, i el president del nou club així ho devia entendre perquè es va preocupar de difondre les seves notícies amb assiduïtat i, per això, ens han quedat força dades dels primers dos anys de rugbi a la ciutat. El nou club sorgirà a partir de l'equip

87
Equip del Rugby Hospitalet abans d'enfrontar-se a un combinat del Cornellà i la Santboiana. Datada erròniament al 1933, correspon segurament a final del 1935 o bé al 1936.
ET

que ja hi havia a Cornellà. El primer president serà Vicenç Rafecas, que explicà així el naixement del club a *El Mundo Deportivo*:

«dada la proximidad con Cornellà y San Baudilio, somos desde hace ya tiempo espectadores en todos los matches importantes que juegan estos equipos. En la Peña se habló de fundar un club, se vio que había gente joven dispuesta a jugar y creímos que ya lo teníamos todo. Lo que nos faltaba nos lo ha proporcionado el Cornellà».[127]

De fet, sembla que un jugador del primer equip de Cornellà —un dels primers clubs que va jugar a rugbi al nostre país— i alguns del segon equip serien darrera en primera instància de la formació del club hospitalenc. Segons que segueix explicant Rafecas quan li pregunten per l'equip, diu que l'han format *«en su mayoría jugadores locales, y tres o cuatro de Cornellà que son los que se encargan de instruir a los nuestros»*. El president parla de 60 socis i dels següents jugadors: Alexandre Cabestreros, Antoni Capdevila, Antoni Miranda, Gaetano Berenguer, Hilari Portugués, Jordi López, Josep Izquierdo, Jaume Roure, Josep Moral, Marià Corominas, Narcís Roig, Rafael Pahissa, Josep Carreras, Rafael Casellas, Francesc Cusí, Francesc Gayobart i Josep Martínez. Disposaven d'un camp d'entrenament, no reglamentari, i per això disputaven els partits oficials al camp del Cornellà. Van cercar un camp propi, però l'última notícia en aquest sentit és que a principi de l'any 1936 no havien arribat encara a cap acord econòmic. Segons les cròniques, vestien de verd. La primera directiva estava formada així:

President: Rafael Rafecas
Vicepresident: Jaume Layola
Secretari i Tresorer: Antoni Lucas
Comptable: Francesc Jansà
Vocals: Jaume Roure, Josep Martínez i Dionís Trasobares[128].

El primer partit que va disputar l'equip va ser a Sant Boi, contra l'equip B de la Santboiana al setembre de 1935, que van perdre per 18 a 3. De seguida es van incorporar a una competició, la de rugbi, que tenia molt pocs equips i que, malgrat la seva manifesta inexperiència, els va rebre amb els braços oberts, tant a ells com a l'altre equip que va sorgir aquell any al barri barceloní de la Bordeta, el Joventut. D'entrada, el president del club hospitalenc ja manifestava que esperaven quedar els últims de la lliga: *«nuestro equipo, por ahora, está en muy baja forma. Le falta práctica»*[129], deia Rafecas. Després del debut de l'equip, que va perdre els tres primers partits, a *El Mundo Deportivo* diuen que l'equip *«en juego está tan verde como su camiseta»*[130]. No he trobat cap partit oficial que acabés amb victòria, tot i que durant la guerra sembla que mantingueren certa activitat de la qual no he trobat resultats.

4.6. PROCESSOS IDEOLÒGICS DINS DE L'ESPORT

Durant la República l'esport esdevé clarament ja un aspecte més de la cultura popular i, com a part integrant de la vida de molta gent, passa a ser un element ideològic amb les seves característiques més específiques. Un element ideològic que intentaran utilitzar diversos col·lectius per al seu profit, de vegades suposadament innocent, d'altres merament comercial i, finalment, d'altres amb motius de clara intencionalitat política. En aquest sentit i amb finalitats tan variades és lògic que trobem la plasmació d'aquestes idees en exemples ben diferents. Vegem-ne algun.

Iniciem aquest recorregut des de punts de vista que relacionen el món de l'esport amb processos més socials i no tan polítics, si més no a priori. La premsa del moment, especialment la local, ens serà d'una gran utilitat per repassar aquest ventall de relacions. De fet, per exemple, i seguint la drecera iniciada pels seus col·legues de Barcelona ja feia molts anys, en aquests anys trenta, la premsa hospitalenca començà tímidament algunes campanyes pro esport a la ciutat, sobretot de cara a demanar les inexistents i cada vegada més necessàries instal·lacions esportives. Ja hem vist com reivindicaren un camp de futbol digne per al barri del Centre (capítol 4.3). Un altre cas ben clar està relacionat amb la natació. Aquest esport no havia estat practicat a la ciutat més que en casos individuals o bé al mar durant els anys que l'Hospitalet va tenir costa i, més tard, quan s'organitzaren les anomenades «colònies de mar». L'Hospitalet, entre d'altres moltes mancances, patia encara a la dècada dels trenta l'absència d'una piscina per practicar la natació. La inversió era massa costosa per a l'Ajuntament, que per pal·liar d'alguna manera aquesta mancança va organitzar a partir del juliol de 1933 la Colònia de Mar a Castelldefels, que cada estiu acollia 1.300 escolars en una caseta llogada pel municipi. Aquesta decisió potser va estar condicionada tant per la demanda popular com per la d'institucions com la Federació Catalana de Natació, que va adreçar l'any 1932 una carta a l'alcalde posant-se a la seva disposició per a qualsevol informació que necessitessin si en algun moment decidien construir una piscina al municipi.[131]

Però la pressió popular va créixer a partir del 1934, quan el periòdic *Llibertat!* organitzà una campanya «pro piscina». Tot començà amb un article titulat «Per una piscina pública», de l'edició del 5 de març, on s'argumenta que les colònies de mar són per als nens de les escoles públiques, i mentrestant la resta, que també són fills de contribuents, no hi tenen dret perquè no van a escoles públiques o, més aviat, ni tan sols tenen accés a l'escola. Tot i que cataloguen la iniciativa de les colònies de mar com a bona no deixen de ressaltar que *«la creació d'una piscina pública a Hospitalet faria reduir despeses a l'Ajuntament»* a la llarga. A aquest article, en van seguir dos més al periòdic: el 20 de març, «Per una piscina pública» i el 5 de maig, «Per una piscina pública, on seria l'emplaçament?». La campanya no tingué èxit. L'any següent, el 1935, en una entrevista al nou alcalde, Hilari Rabal, publicada a *L'Espill,* li van preguntar sobre la construcció d'una piscina coberta (el fet de trobar-nos la pregunta ja és símptoma de la necessitat popular). L'alcalde va respondre:

«la construcció d'una piscina pública la crec convenient i necessària; però per a procedir a la seva immediata realització hi ha que tenir en compte les possibilitats econòmiques de l'Ajuntament. Cal tenir en compte, també, que cada grup escolar que es projecta construir estarà dotat de la corresponent piscina».[132]

No deixava de ser una fugida endavant, i la premsa així ho va entendre també. Encara he trobat alguns comentaris cínics a posteriors periòdics, com aquell on es suggereix la possible adquisició municipal d'un solar amb una bassa a Collblanc, on de vegades es banya la gent, per construir la piscina. Davant aquesta realitat, algunes entitats optaren per tenir també alguna infraestructura a Castelldefels. Així, la secció local de Palestra va tenir, com a mínim entre el 1931 i el 1933, un petit pavelló i una barca a la platja, i també sembla que, si més no, l'Ateneu de Cultura Popular estudià aquell 1933 el muntatge d'unes casetes de banys a Castelldefels. De fet, la primera «piscina» (no deixava de ser una bassa segons les fotografies) de la ciutat va ser d'iniciativa privada, la van construir finalment la gent de l'Ateneu de Cultura

Popular durant la segona meitat del 1936 (ja començada la Guerra Civil).

No era aquesta l'única mancança en matèria esportiva dels escolars de la ciutat. A Catalunya, l'esport comença a arribar en aquests anys a les escoles. De fet, l'agost de 1931 l'Ajuntament de Barcelona féu públic que la cultura física s'afegia als plans municipals sobre els grups escolars de la ciutat. El projecte municipal barceloní va ser creat i defensat pel regidor d'ERC Francesc Costa i Martí, i plantejava la cultura física escolar donant preeminència a la pràctica de l'esport i l'atletisme a les escoles. D'altra banda, les primeres normes i organismes públics relacionats amb l'esport comencen a sorgir a Catalunya cap a l'any 1934. En aquell any, l'Ajuntament de Barcelona havia creat una comissió per a afers de caire esportiu, i la Generalitat traurà el primer decret esportiu (un en què concedia caràcter de corporació oficial a la Unió Catalana de Federacions). A l'Hospitalet, l'Ajuntament farà tímides passes per apropar l'educació física a l'escola. Així s'ha d'entendre l'anunci fet a *Fortitud* l'any 1932 sobre que l'ajuntament destinaria uns camps on els escolars poguessin practicar gimnàstica, o la decisió de nomenar un professor de cultura física per fer uns cursets de dos mesos als mestres de les escoles de la ciutat, decisió que es va anunciar al maig de 1933[133]. Al periòdic *Fortitud* es criticà llavors el fet que primer no s'habilités un lloc idoni perquè els alumnes poguessin fer les classes de gimnàstica per a les quals s'estaven formant els mestres, la qual cosa voldria dir que l'anterior promesa no s'havia complert. La manca d'espais esportius municipals en condicions a la ciutat va fer que l'Ajuntament hagués de donar l'any 1934 una subvenció de 300 pessetes a dos clubs de futbol, la UE Hospitalet i el CD Torrasenc, amb la condició que el consistori pogués disposar dels seus terrenys de joc per a la pràctica de la cultura física dels alumnes de les escoles, segons una notícia publicada a *La Vanguardia* el 8 de juliol d'aquell any. Després, fins i tot seran els propis clubs els que oferiran els seus camps de futbol al Consistori perquè els alumnes de les escoles municipals puguin fer esport o disputar els seus partits de futbol. Els clubs feien això sobretot quan demanaven una subvenció a l'Ajuntament...

En la banda del debat més ideologitzat o, si voleu dir-li, polititzat, ens trobem amb el desig de les classes populars de conquerir en aquests anys el dret a gaudir de l'esport. Aquest desig serà ràpidament adoptat al seu ideari per alguns partits catalans. En general, la premsa esportiva catalana posarà especial atenció a allò que deien sobre l'esport, els programes polítics dels partits; en aquells anys fins i tot s'arribà a parlar de «candidatures esportives» a les eleccions... Localment, diverses seccions de partits republicans adoptaren l'esport com a un mitjà més de difusió dels seus ideals. Així, en un reglament d'Unió Republicana d'Hospitalet de Collblanc-la Torrassa, que data del 1934, s'expressa a l'article segon que *«para conseguir con mayor esplendor y rápidez el fin que persigue la Unión, utilizará de manera directa, entre otros, los medios siguientes: escuelas, teatro, mítines, ciclos de conferencias, gabinete de periódicos, conversaciones, reuniones, controversias, deportes, y toda clase de festivales, como bailes, etc que la directiva entienda sean convenientes»*[134] (el subratllat és meu). Dins d'aquesta línia se situa també la presència directa d'una comissió d'esports a la Unió Republicana d'Esquerra de Collblanc, el president de la qual era, l'any 1931, Joan Astort. Indirectament, he constatat aquest apropament a través de diversos equips que ja hem vist abans, com el Futbol Club Llibertat, el Fútbol Club Republicanos o l'equip de bàsquet de la Unió Republicana d'Hospitalet. Quant als moviments obrers, he detectat la creació d'una secció d'Esbarjo, Cultura i Esport a la Sociedad Cooperativa Respeto Mutuo, l'any 1935, tot i que no tinc dades sobre les seves actuacions. També cal destacar l'existència d'una Germanor Obrera d'Hospitalet de la qual no he trobat cap dada més, tot i que Santacana i Pujadas la vinculen a l'organització de l'Olimpíada Popular del 1936[135].

El debat ideològic al voltant de l'esport, però, també s'estén en una altra direcció: la del nacionalisme. En efecte, tal i com succeïa a la resta de Catalunya, algunes entitats hospitalenques volgueren aprofitar aquesta activitat per fomentar la seva ideologia. Parlo de la secció local de Palestra (fundada el 1930), de l'Ateneu de Cultura Popular (1932), del Grup Excursionista

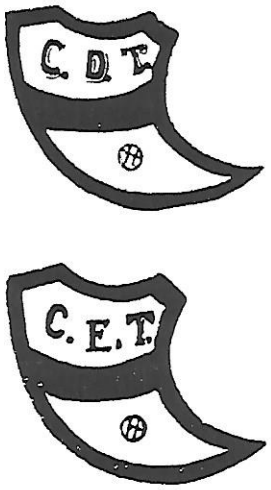
Saltadiç (1918), però amb especial incidència des del 1927) i del Grup de Cultura, Esport i Progrés (1932?).

Aquestes entitats amb un cert discurs nacionalista són d'un abast més ampli que no pas l'esportiu. Així, al Saltadiç es practicava l'excursionisme, els escacs durant un temps, i també hi hagué algun atleta, però també hi havia espai per a la cultura, amb servei de biblioteca i conferències. Palestra és clarament un moviment dedicat a impulsar a través de tot tipus d'activitats, sobretot culturals i esportives, el catalanisme nacionalista; el seu president a nivell general era Pompeu Fabra i aquí s'establí una delegació local presidida per Josep Isern. L'Ateneu de Cultura Popular, com ja ho diu molt bé el seu nom, realitzà activitats culturals i esportives, com el Grup de Cultura, Esport i Progrés. És especialment significatiu el fet que aquestes entitats volguessin unir l'esport a la cultura (tornem a trobar l'especial rellevància i la profunda significació que de vegades té el nom de les entitats). De fet, tot plegat (cultura, esport i nacionalisme) dins d'una entitat és el reflex del discurs que des dels cercles intel·lectuals, principalment de Barcelona, s'havia difós ja des dels anys de la dictadura d'en Primo de Rivera. Seguint Santacana i Pujadas[136], durant els anys vint els àmbits d'opinió més interessats en l'esport (dirigents, promotors, periodistes de premsa general i especialitzada, alguns intel·lectuals i esportistes) iniciaren un debat públic sobre el paper de l'esport en la societat. Un debat vehiculat a través de la premsa, especialment a capçaleres com *L'Esport Català* i *La Nau dels Esports*. L'extensió del fenomen esportiu plantejà, ja en aquells anys vint, problemes ètics i socials que afectaven tota la col·lectivitat, com poden ser la professionalització i l'espectacularitat, la participació de les dones i dels treballadors en l'esport i, més enllà, la pròpia cultura i, fins i tot, la nació.

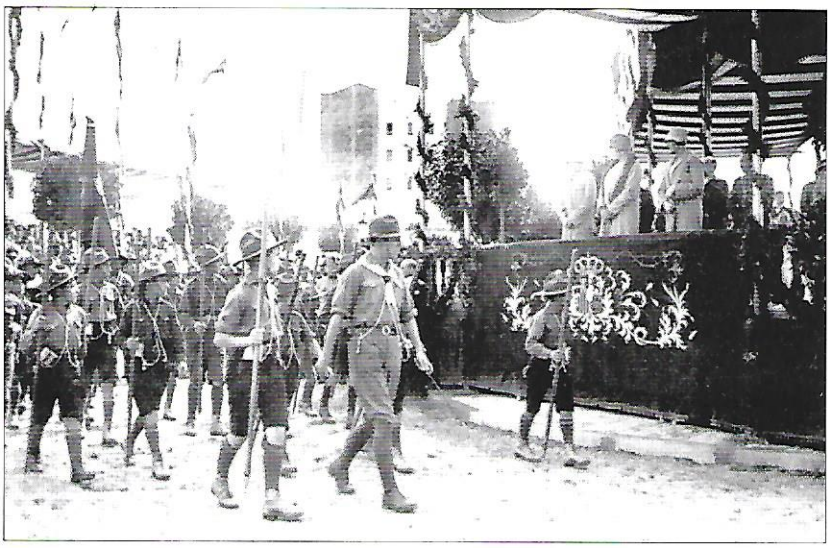
Aquest discurs es desenvoluparà encara amb més força a partir de la caiguda de Primo de Rivera i amb les expectatives d'un canvi de règim, ja al 1930. A partir d'aquí el principal vehicle d'aquest debat ideològic serà el setmanari barceloní *La Rambla*, que expressà per mitjà de nombrosos articles editorials i d'opinió un cos ideològic que exaltava d'una banda el valor de l'educació física popular entre els treballadors, per convertir-los en practicants més enllà d'espectadors passius, i de l'altra remarcava el caràcter cívic i nacional de l'esport i la cultura física. Segons Santacana i Pujadas, *«aquest discurs cívico-esportiu esdevenia obertament el d'una línia política ja força arrelada a Catalunya, el catalanisme d'esquerres amb importants connotacions socialitzants»*. Amb l'arribada de la República i la democratització, aquest discurs trobà un marc més favorable per al seu desenvolupament. El canvi de règim va ajudar a democratitzar moltes esferes de la vida ciutadana, i l'esport al carrer i la seva popularització en va ser una. I n'és un exemple el desenvolupament de la pràctica femenina de l'esport en aquests anys.

A l'Hospitalet, lògicament, el debat ideològic no tindrà tanta força ni de bon tros. Primer perquè quan surt a Barcelona, ja durant la dècada dels vint, la nostra ciutat encara no té un sistema de premsa local consolidat on poder vehicular aquesta línia de pensament, i segon perquè algunes de les línies de desenvolupament d'aquestes idees no es poden explotar a bastament aquí: per exemple, el fort contingent d'immigrats contribueix a diluir els valors nacionals dels catalans que viuen aquí; o l'esport femení, que intenta sorgir aquí l'any 1930, tot i que no tindrà gaire continuïtat. Però com a mínim aquest esperit existí també aquí per mitjà d'aquestes entitats que he comentat i del discurs ideològic dels seus dirigents a través dels seus butlletins i d'alguns mitjans de comunicació locals. Fins i tot trobem algun article que no pertany directament als processos generats per les entitats de la pròpia ciutat, sinó a comentaris generals o bé produïts, en principi, fora d'elles. Per exemple, a *Fortitud* (15-12-1932) es va publicar l'article «Catalunya i Txecoslovàquia: la cultura física i la llibertat col·lectiva», signat per Jordi de Montferri. També a *Llibertat!* trobem el 5 de maig de 1934 un altre article titulat «Esport i Cultura».

Mitjançant diverses cites que ens han quedat, resseguim l'ideari social i polític en relació a l'esport d'aquestes entitats locals més ideologitzades. La primera a fer aquesta feina de divulgació va ser el Grup Excursionista Saltadiç. Al 1928, al seu butlletí llegim

88
SEGELLS DEL CLUB DE FUTBOL TORRASENC. EL DE DALT ÉS DEL 1930 AMB LES INICIALS «CDT» EN CASTELLÀ I EL DE SOTA ÉS DEL 1932 AMB LES INICIALS «CET» EN CATALÀ. AL'H-AH

89

DESFILADA DURANT L'ACTE DE REGALAR I APADRINAR LA BANDERA DELS BOY-SCOUTS PER LA SENYORA GLÒRIA GUILL, ESPOSA DE L'ALCALDE TOMÀS GIMÉNEZ, L'OCTUBRE DEL 1927. UNA INCIPIENT FORMA D'INSTRUMENTALITZAR L'ACTIVITAT ESPORTIVA DES DEL PODER POLÍTIC. AL'H-AH

alguns articles de Salvador Gil i Gil (que després col·laborarà amb la Societat de Caçadors d'Hospitalet). Al número de maig, Gil escriu un article titulat «Escolta, Jove!» on contraposa diversions i ideals de la persona i on llegim: *«està bé que ens divertim, que gaudim veient un partit de futbol, de veure un combat de boxe, però des d'un punt de vista serè, com a un mitjà de passar tranquilament una estona, però mai com a finalitats dels nostres actes»*. Al número de juny del mateix any, Gil i Gil insisteix dient que *«a nosaltres un camp de futbol o un ring, ens distreu, però no ens admira»*. D'altra banda, no podem oblidar el missatge nacionalista que també impregnava el discurs d'aquesta entitat. En un comentari del número de juliol de 1928, llegim: *«excursionisme és rondar als voltants d'una comarca en busca de tradicions, de costums o de monuments; com escalar les crestes i muntanyes per a estudiar l'orografia d'un país»*. Durant la República, les coses es diran més obertament. Així, a *Llibertat!*, el 6 de gener i el 5 de febrer de 1934 es publicaren els articles «Excursionegem» i «Nacionalisme i excursionisme», signats ambdós per Llorenç Riera i Fabregat. Al primer llegim: *«Malauradament a l'Hospitalet tenim ben pocs conreadors de tan bella afició, que tindria d'arrelar profundament entre el jovent, per esport, per totes les belles coses i per Catalunya»*. Al segon, l'argumentació s'estén en consideracions: *«molts diuen que són catalanistes i nacionalistes, però voldria saber si es pot ésser una d'ambdues coses sense conèixer Catalunya»*; i *«l'excursionisme és la forma més positiva per formar el caràcter del qui sent quelcom per Catalunya»*. De fet, Saltadiç s'adherí expressament i públicament a l'Estatut de Catalunya presentat l'any 1931 (ho va dir a través del seu butlletí i imaginem que potser a través també de les planes d'*El Mundo Deportivo*, que en va fer campanya).

L'Ateneu de Cultura Popular, de la seva banda, ja havia sorgit d'un grup de joves cansats de l'ambient reaccionari del Casino del Centre. Això es produí el 1932, quan van trencar les relacions tot llançat un seguit de fulls volants pels carrers de la ciutat explicant l'actitud massa conservadora d'una part dels socis d'aquella entitat. D'aquest grup de joves (entre els quals es trobava en Miquel Dumenjó Rovira, antic jugador de l'Hospitalenc de futbol) sortiria més tard el partit Estat Lliure (republicà) i l'entitat Ateneu de Cultura Popular. La tradició dels ateneus a Catalunya s'inicia a la segona meitat del segle XIX, quan en sorgiren la major part, tal i com molt bé observa Cèlia Gásquez[137], que posa com a exemples *«des de l'actual Ateneu Barcelonès de 1860 a l'Ateneu Català de la Classe Obrera de 1861 o el mateix Casino de l'Hospitalet el 1874, amb tendències i finalitats ben diferents, literàries, obreristes, o conservadores»*. Així, la creació de l'Ateneu de Cultura Popular és tardana i *«amb una vocació clara: ésser centre cultural del catalanisme d'esquerres i promoure la creació de l'Escola de Treball a l'Hospitalet»*.

El primer estatge de l'Ateneu es localitza en una casa del carrer Barcelona i va ser inaugurat al novembre de 1932. Segons Cèlia Gásquez, els socis de l'Ateneu de Cultura Popular eren en general joves obrers i menestrals del Centre, provinents de sectors com la construcció (paletes), la metal·lúrgia (manyans i mecànics), les arts gràfiques (impressors), el comerç (dependents i petits botiguers), el tèxtil (obrers), algun escrivent de l'Ajuntament i algun camperol de la Marina. Dins del programa d'inauguració del local, hi havia inclosa una demostració d'exercicis de lluita grecoromana i corda a càrrec de la secció de gimnàstica de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, de Barcelona.

Dins de l'Ateneu, que s'instal·laria a la seva actual seu del carrer Barcelona l'any 1934, es va organitzar de

seguida una comissió de cultura física. A l'Ateneu es van poder practicar, en algun moment, diversos esports com excursionisme, gimnàstica, tennis de taula, tennis, bàsquet i natació. Els interessos de dues entitats com el Grup Excursionista Saltadiç i l'Ateneu de Cultura Popular devien ser tant coincidents que no és estrany que les dues arribessin a fusionar-se l'any 1936. En efecte, ja al juliol es parla de *«treballs d'acostament»*[138] entre ambdues i, a l'octubre (ja ha esclatat la Guerra Civil), ja es dóna per feta la fusió.

Un altre exemple d'aquesta relació esport-ideologia. A *Llibertat*, llegim el 5 de novembre de 1930: *«Palestra no menysprea l'educació física, ans la fomenta i enlaira donant-li l'impuls necessari amb pràctiques de gimnàs i atlètiques, però fugint de la part espectacular»*. La secció local de Palestra va ser inaugurada el 16 de novembre amb un acte al cinema Oliveras, al qual va assistir el president general de l'organització a Catalunya, Pompeu Fabra, i el secretari general, Batista i Roca. Aquest, en el seu parlament, i segons la crònica que féu de l'acte el periòdic *Llibertat*, *«exposà el programa de Palestra, en el sentit esportiu, amb preferència a l'excursionisme, acampada, natació i navegació, amb una finalitat esportiva i patriòtica alhora a l'ensems que social»*[139]. Per cert, que en aquell mateix número del diari, es criticà la quota de dues pessetes que s'imposava per ser-ne soci. Un article signat pel periodista Ramon Moral demanava això: *«no priveu a l'obrer, al jove obrer, a pertànyer a la nova organització amb quotes tan crescudes»*. Més enllà de la crítica, s'endevina també el tipus de públic a què podia anar dirigida l'entitat. A la secció local de Palestra he trobat activitats d'excursionisme, navegació i natació (disposaven d'un petit pavelló i d'una barca a Castelldefels). Segons alguna font, a partir de gener de 1933 la secció local seria presidida per l'escultor Rafael Solanich. A conseqüència dels Fets d'Octubre de 1934 Palestra pràcticament desaparegué i els seus membres anaren al Casino o a l'Ateneu.

Del Grup de Cultura, Esport i Progrés tinc poques dades. Sé que el 1932 organitzà una cursa amb motiu de la festa major del Centre (la carta de petició de permís anava signada per un tal Amadeu Pons). I aquell mateix any va organitzar també alguna mena de festivals esportius i culturals. En un article que apareix a *Fortitud* al desembre de 1932, afirmen clarament perquè és útil l'esport i com no s'ha d'utilitzar: *«no es que siguem antiesportius, sinó que ho considerem necessari que sigui practicat (amb coneixament), però el que no consentim és que en general totes les entitats es valguin de l'esport per convertir les persones que col·laboren en ell en ignorants»*.

Un altre aspecte d'enquadrament ideològic fent servir l'esport com a eina el trobem a les organitzacions eclesiàstiques d'aquells anys. En aquest sentit, l'obra de la Federació de Joves Cristians de Catalunya (FJCC) serà clau a Catalunya i posarà els fonaments del que després de la guerra serà l'important entramat esportiu d'enquadrament de l'Església. Només per això ja és interessant d'aturar-s'hi una mica.

La FJCC té les arrels més profundes en els intents, ja a mitjan segle XIX, d'aconseguir un model d'organització de l'Església que permeti al laic de participar en les seves tasques pastorals, sempre sota supervisió jeràrquica[140]. L'evolució d'aquesta idea, plasmada en diverses encícliques papals, portarà a principi del segle XX a l'estructuració d'Acción Católica, organització unitària que a la vegada pot encabir uns altres col·lectius més específics o sectorials (d'empresaris, de graduats, de camperols...), sempre amb una finalitat ben clara que impregna l'Església dels primers decennis del segle XX: intentar no distanciar-se gaire de la modernitat. Un ideal que, tocant de peus a terra, es traduïa en tres punts que caracteritzen bàsicament una etapa que s'ha arribat a denominar «catolicosocial»: creació de formes sindicals catòliques per tal de guanyar terreny a les formacions socialistes i/o anarquistes; potenciació de la formació d'elits per a la difusió de l'ideari catòlic, i donar un cert suport a aquells partits polítics que mostressin afinitats amb el catolicisme (conservadors).

Aquests moviments, durant la República, a Catalunya foren gestionats per la Federació de Joves Cristians de Catalunya, que fundà un clergue català, el Dr. Albert Bonet i Marrugat (1894-1974) al novembre de 1931.

Segons Carles Santacana, el catolicisme català durant la República es pot caracteritzar com a un corrent conservador moderat, *«encara lluny dels corrents homòlegs de pensament més avançats a Europa»*, però més a prop que no pas *«amb el predomini de l'integrisme»* del conjunt espanyol (plasmat en el seu instrument d'acció social apostòlica: l'Acción Católica). L'organització catalana esdevingué punt d'orientació per a molts joves en aquells anys socialment i políticament tan conflictius, *«la FJCC els facilità un ideari a partir del qual regir les seves vides, unes activitats que els feien sentir-se útils i un punt de reunió. Pot estar-se o no d'acord amb la ideologia que professaven, però el cert és que el seu paper dinamitzador fou innegable»*.[141]

La FJCC tenia una estructura piramidal força desenvolupada i descentralitzada, ja que donava molta importància als nuclis locals, tal i com apunta Sílvia Vilarrasa: *«la sorpresa més agradable és veure una organització on, tot i haver-hi òrgans de direcció nacional (central), es dóna molta importància als nuclis locals i comarcals»*[142]. Arribà a tenir entre 14.000 i 18.000 afiliats a Catalunya —segons les fonts que es consultin—, també anomenats fejocistes (nom que se segueix de les inicials de l'organització). Entre les moltes activitats que proposava, hi havia l'esport.

A l'Hospitalet, hi va haver en aquests anys un cert arrelament d'alguns grups fejocistes entre els components catòlics. El grup fejocista de la zona del Centre actuava de capdavanter a la ciutat i s'hi establí dins del Centre Catòlic, fins i tot físicament. Tot i que Santacana situa la formació del grup Fermesa núm.26, de la FJCC, l'abril de 1935, he detectat l'activitat esportiva d'un equip fejocista de bàsquet un any abans. El president del grup seria Just Arús (que era alhora tresorer del Centre Catòlic, fet que assegura la connexió entre ambdues entitats) i el secretari Manel Cortés. Entre els seus homes més actius, Santacana cita Lluís Romaguera —*«que havia abandonat l'ERC perquè considerava que aquest grup era massa anticlerical»*—, a qui recordem haver trobat l'any 1928 al Saltadiç i l'any 1934 al Grup Excursionista Terra Baixa. Paral·lelament també es constituí un altre grup fejocista a Collblanc, anomenat *Fortitud* núm.16, al voltant de la Parròquia de Sant Ramon Nonat. Aquest grup, segons l'ordre cronològic que se segueix del seu número, va ser anterior al del Centre. De fet, segons que recull Josep M. Jordà[143] —un dels joves que va participar en les seves activitats—, al setmanari *Flama* que editava la FJCC, consta la fundació d'aquest grup en l'edició del 25 de desembre de 1931. La junta, segons la nota publicada a *Flama*, estava presidida pel jove Ramon Bibet i tenia entre els seus membres, com a bibliotecari, el qui seria després poeta i gran editor, Josep Janés. El 28 d'agost de 1932 s'inaugurà la pista de bàsquet, segons Jordà *«en l'espai on actualment hi ha la nau central de l'església»* i s'iniciava així la vida d'aquest esport al barri de Collblanc. Hi arribà a tenir diverses seccions culturals i esportives. D'aquestes, Jordà apunta les de gimnàstica, ciclisme i excursionisme, a més de la de bàsquet. Alguns dels membres de l'equip de bàsquet, sens dubte el de més activitat dins de la parcel·la esportiva, eren: Francesc Marín, Francesc Sans, Emili Espí, Pascual, Figuerola, Joaquim Horta, Josep Borrell, Roma, Zoilo Janés, Adolf Munné o Josep Maria Jordà, i l'entrenador era en Joan Garcia.

La Federació de Joves Cristians de Catalunya organitzarà competicions esportives que progressivament aniran gaudint d'un major nombre de practicants i que suposaran una nova oferta esportiva a Catalunya, paral·lela a la de les federacions i a d'altres d'origen popular (penyes, competicions amateurs...). Segons informacions periodístiques, en el cas del bàsquet, per exemple, l'any 1935 es diu que la FJC de Catalunya controla més de 50 equips inscrits, dels quals corresponen 12 a la província de Barcelona. En aquest cas, a la comarca del Llobregat figuraven els equips de Sant Feliu, Sant Joan Despí, El Prat, Viladecans, Esplugues i l'Hospitalet. Entre el final de l'any 1933 i el principi del 1934 ja trobem un equip hospitalenc disputant el campionat de bàsquet de la FJCC, un equip que molt probablement pertanyia al grup fejocista instal·lat al Centre Catòlic. També n'he trobat més endavant un altre a Collblanc, que pertany sens dubte al grup *Fortitud*, tot i que ja hem vist que havia començat abans les seves activitats. Però l'organització cristia-

na no només es preocuparà d'aquests equips de joves al voltant dels 16 a 18 anys, sinó que també organitzarà competicions per a equips de menor edat. Així, hi hagué també un torneig conegut com d'Avantguar-distes, per zones territorials, en què jugaven els joves fins als 14 anys (la divisió correspon a la que organitzava els grups per a la resta de l'activitat). L'equip del grup Fermesa, del Catòlic, va guanyar el torneig avantguardista de Barcelona-ciutat l'any 1935.

En tot cas, però, i pel que fa als continguts més polítics de tot això que explico, cal deixar ben clar que aquesta ideologització de les entitats esportives se circumscriu als casos que hem vist. Fa la sensació que als clubs, com a mínim entre els practicants, no s'hi feia gaire política. Nominalment fins i tot els estatuts d'algunes societats prohibien parlar de política dins de l'entitat. La idea general que podem extreure dels testimonis recollits és que, pel que fa als jugadors, en general no feien cap mena d'activisme polític dins dels clubs, i es limitaven a divertir-se i a practicar el seu esport dins de l'estructura de les entitats. Pel que fa als directius, ser-ne d'un club podia arribar a donar cert prestigi personal, i ja hem vist alguns casos de directius que eren també dirigents polítics o sindicalistes locals. L'esport, però, no es podia sostreure del tot de la realitat social on s'emmarcava, com tampoc dels seus esdeveniments històrics, com la Guerra Civil.

4.7. L'ESPORT DURANT LA GUERRA CIVIL (1936-1939)

La guerra no suposà la desaparició immediata de l'esport en la societat, però sí el seu debilitament progressiu fins a la quasi extinció als últims mesos del conflicte. Seguint Santacana i Pujadas[144], sembla clar que la guerra frenà la tendència expansiva i de popularització de l'esport com a fenomen de masses, però també que, *«per la maduresa i per la capacitat de suggestió de l'estructura esportiva del país»*, l'esport va poder mantenir durant la guerra un alt nivell de vitalitat. Aquests autors resumeixen així diversos aspectes clau de la història de l'esport d'aquest període (i que no han estat gaire estudiats): *«el paper de l'administració política, el control social i la institucionalització de la cultura física, la incorporació de l'esport català en el front internacional per a la difusió de la causa republicana, l'adaptació de les competicions al nou mapa dibuixat per l'enfrontament civil, la relació entre l'esport com a fenomen de lleure i la nova moral de guerra, o la militarització del fenomen esportiu en una societat cada vegada més monopolitzada pel front de guerra i les seves seqüeles entre la joventut»*.

Per sobre de tot això, trobem la inevitable i progressiva adaptació de tota l'estructura esportiva catalana a la nova i cada vegada més propera realitat de la guerra. Una realitat que al principi es percep conjuntural i passatgera (a la primera temporada 1936-1937) i que de mica en mica s'esdevé el centre d'un cercle al voltant del qual acabarà girant tota l'activitat del país.

Salvant les especificitats locals, que després intentaré caracteritzar en el nostre cas, Santacana i Pujadas assenyalen tres grans etapes pel que fa a la trajectòria del fet esportiu en aquest període:

— Fins a la tardor del 1936, durant els tres primers mesos de guerra, es paralitzen les competicions, hi ha tot un seguit d'iniciatives esportives benèfiques, s'adapta tota l'estructura esportiva a les consignes revolucionàries i es dóna un primer intent des del govern català de crear un instrument institucional de l'educació física i de l'esport.

TAULA 12

RELACIÓ DE PERMISOS TROBATS PER DISPUTAR PARTITS DE FUTBOL (1937)

Rival	Data	Tipus de partit
CD Espanyol (combinat)	7 de febrer	Amistós
Júpiter	14 de febrer	Amistós
FC Santboià	11 de març	Campionat
US A.Fortpienc	14 de març	?
UE Poble Sec	25 de març	Campionat
Santjoanenc FC (de Sant Joan Despí)	28 de març	Campionat
?	3 d'abril	Pro Hospitals de Sang
Santfeliuenc FC	6 de juny	Campionat
US A.Fortpienc	27 de juny	Campionat
Gramanet de Bessos	11 de juliol	Campionat
CS Sabadell	2 d'agost	Festa Major
?	18 de desembre	Pro Abric del Combatent

Font: Elaboració pròpia a partir del material de l'Arxiu Històric de l'Hospitalet (Correspondència de Secretaria, 1937).

— Fins a la primavera-estiu del 1938, un segon període implica —no sense discontinuïtats— una aparent normalització de l'esport i la cultura física a la reraguarda, amb un triple objectiu: com a lleure i espectacle (amb totes les seves conseqüències, inclòs el fet que moltes persones vivien d'aquests espectacles), com a instrument ideològic i exemplificador de força (actes multitudinaris o petits festivals locals d'autoafirmació, i també mantenint la presència internacional davant la nova estructura esportiva de l'altra Espanya franquista), i com a element formatiu militar.

— Desaparició de l'esport quotidià a la reraguarda amb la finalització de les darreres competicions esportives durant la primavera del 1938, després de l'esclat d'un ampli debat sobre l'ètica del manteniment de l'esport en temps de guerra.

S'ha de dir que l'esclat de la guerra no suposà d'entrada la desaparició de l'esport a la reraguarda. Als primers mesos de guerra, però, sí que es viu a Catalunya la desaparició d'un nombre important de plataformes juvenils catòliques que, com ja hem vist, des de principi de la dècada dels trenta havien fomentat l'esport entre un sector de joves catòlics. Amb l'esclat de la Guerra Civil, aquestes entitats catòliques (entre les quals, el Centre Catòlic de l'Hospitalet i els grups fejocistes de la nostra ciutat) seran sovint objectiu de represàlies i això comportarà la incautació de locals i terrenys de joc, la repressió dels seus practicants i la desaparició d'entitats.

Curiosament, tal com recull l'historiador Joan Camós, el 19 de juliol de 1936 —poques hores després de la insurrecció franquista—, per l'Hospitalet havia de passar una cursa ciclista organitzada per una associació esportiva del Prat[145]. La cursa suposo que no va tenir lloc aquell dia. El fets del 18 de juliol, a més, van sorprendre els organitzadors de l'anomenada Olimpíada Popular, una mena de jocs olímpics obrers alternatius als que havien de celebrar-se poc després a l'Alemanya nacionalsocialista[146]. Aquesta Olimpíada Popular s'havia d'inaugurar el 19 de juliol, però l'esclat de la guerra ho va impedir, i a més, va deixar aïllats alguns equips d'altres parts d'Espanya que ja no podien tornar als seus llocs d'origen. En Marcel·lí Ferrer, jugador aleshores del CE de Hospitalet de futbol, recorda això dels dies posteriors a l'esclat de la guerra:

«Quan va venir el 18 de juliol, aquí s'havia de fer una olimpíada obrera, i llavors es van quedar uns equips aïllats... hi havia equips de Mallorca, de Saragossa... i es van quedar estancats. I recordo que vam jugar amb tots aquests equips aquí, fins que es van anar disgregant».[147]

Per cert que l'ajuntament de l'Hospitalet havia aprovat una subvenció per als organitzadors d'aquell esdeveniment el dia 1 d'aquell mateix mes de juliol, cosa que demostraria el seu suport a l'olimpíada.

Però la guerra, després de l'ensurt inicial, no devia trasbalsar en excés la vida quotidiana de la gent durant les primeres setmanes i mesos. En Joan Montroig[148] recorda que, en aquells dies, en Josep Boter el va venir a buscar perquè fitxés pel CE de Hospitalet (quan encara estava al Collblanc). Al setembre ja es fan vetllades de boxa. Així, el dia 5 d'aquell mes els boxadors hospitalencs Safont i Ortega participen en una a Las Arenas, de Barcelona, on Safont perd davant Flix mentre Ortega guanya Sampedro, possiblement al seu darrer combat a Espanya durant la guerra. També

he confirmat la inscripció del Rugby Club Hospitalet a la lliga que havia de començar el 8 de novembre amb d'altres cinc equips catalans. Durant els primers mesos de guerra, l'activitat esportiva a l'Ateneu es multiplica. Es parla de l'ampliació del local social de l'antiga casa L'Harmonia, de la qual fins aleshores sembla que ocupaven la meitat. El projecte és instal·lar al segon pis un gimnàs i les dutxes, i als terrenys annexos un camp d'esports, amb *«camp de Basket-Ball, un de tenis, un per fer-hi curses, i un camp per practicar-hi tota classe d'atletisme»*[149]. Malgrat el volum de desitjos, no hem de perdre de vista que eren projectes d'instal·lacions molt precàries, no penseu pas en res semblant ni tan sols en un petit poliesportiu. Però alguna cosa es va fer. Es va arribar a construir una pista de tennis (en queda alguna fotografia) i un camp de bàsquet, a més d'una mena de piscina (de la qual es conserva també alguna foto), que aprofitava una vella bassa de regar, i per omplir-la utilitzaven una bomba que els deixava algú. Sembla que, malgrat que havia estat construïda durant la República *«el fet que nois i noies es banyessin a la mateixa piscina junts va provocar moltes sorpreses a aquella època»*.[150]

Hi ha referències també d'alguns esdeveniments de clara intenció ideològica ja en aquests primers mesos. De fet, l'esport va ser considerat per tots dos bàndols com un valuós element més d'enquadrament, conscienciació, difusió dels valors defensats en la lluita i d'ajut econòmic; i a Catalunya seran nombrosos els festivals, les desfilades i les competicions esportives que s'organitzin amb aquest motiu. L'Hospitalet no va ser cap excepció dins de la República. Així, l'Atlètic Bàsket Júnior (basquetbol) i el CE Hospitalet (futbol) van representar l'esport de la ciutat a la desfilada esportiva de l'Onze de Setembre, a Barcelona aquell mateix 1936. En trobareu alguns exemples més a les següents pàgines.

Aquests fets demostren com s'intentava fer a la reraguarda una vida normal. Fins i tot en un moment en què el govern de la Generalitat va voler prohibir alguns espectacles públics, entre els quals el futbol, en atenció als especials moments que vivia la societat, els

90
PISTA DE TENNIS DE L'ATENEU DE CULTURA POPULAR, CONSTRUÏDA EL 1936, QUAN JA HAVIA COMENÇAT LA GUERRA CIVIL, EN ELS TERRENYS QUE AVUI DIA OCUPA EL COL·LEGI TECLA SALA.
ET

futbolistes i els clubs protestaren amb l'argument que el sector donava feina a molta gent, i aconseguiren aturar la prohibició durant mesos, fins que la situació es va fer insostenible per molts motius i el debat es reobrí amb més força (1938), tot i que, en general es defensaven les competicions d'afeccionats per davant de les dels professionals. I és que la Generalitat va comprendre la importància que tenia l'esport com una faceta més de la vida social i va publicar, ja el 28 d'octubre del 1936, al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* una ordre per tal d'unificar i dirigir el moviment gimnàstic i esportiu de Catalunya. Entre d'altres coses creava l'Institut Nacional d'Educació Física i Esport i el Comissariat de l'Esport Català, encarregats de mantenir *«les línies socials i culturals que l'esport com a instrument educador de masses ha de seguir»*[151]. Aquesta ordre també sotmetia sota les ordres del Comissariat de l'Esport Català *«totes les instal·lacions esportives dels organismes públics de Catalunya i les de propietats particulars o col·lectiva que puguin ésser considerades d'utilitat pública»*. Potser emparant-se en aquesta ordre a l'Hospitalet es va confiscar el terreny de la Remonta per a camp de futbol.

D'aquests anys he trobat poques ressenyes sobre l'esport local. Del futbol, per exemple, no hi ha ni una sola ressenya que faci referència a d'altres clubs que no siguin el CE L'Hospitalet. D'altra banda, la premsa

91
EQUIP DE FUTBOL DEL CE HOSPITALET AL CAMP DE LA REMONTA. ESTÀ DATADA L'AGOST DEL 1936, ÉS A DIR, AMB LA GUERRA JA COMENÇADA. D'ESQUERRA A DRETA: ESCOBAR, J.GARCÍA, MAS, M.FERRER, TORRES, FALOMIR, FRANCO, J.FERRÉ, D.GARCIA, FERRAN I EL PORTER PIERA.
TOT

general es fa molt poc ressò de les activitats esportives a causa de la progressiva escassetat de paper i a l'atenció primordial als afers de guerra (també la premsa esportiva redueix progressivament pàgines i capçaleres). Malgrat tot, és molt possible que només el club futbolístic del Centre tingués una activitat més o menys regular durant una bona part d'aquest període. A la Torrassa, per exemple, molts camps i instal·lacions van servir d'horts de supervivència o es van aprofitar per fer refugis antiaeris.

En Lluís Piera, a qui ja hem trobat abans relacionat amb la caça i el futbol, va ser president del CE Hospitalet almenys durant l'any 1936 i principi del 1937, amb Josep Boter sempre com a secretari. A l'abril de 1937, Joan Marsol Riart substitueix Piera al capdavant del club, Boter continua com a secretari. Marsol durarà fins al juny de 1938, quan Josep Ané Torres serà elegit president del club. Aquest personatge era president de l'Ateneu de Cultura Popular des del 19 de març de 1935 i secretari del Casal d'Esquerra Republicana de Catalunya del districte primer l'any 1938, segons diversos documents trobats a la correspondència d'Alcaldia d'aquells anys. Precisament el CE Hospitalet va canviar la seva seu social a l'Ateneu de Cultura Popular, al carrer Republicans, 22, almenys des de l'any 1937, i també el camp, que ja hem vist com ara era el de la Remonta. Potser va influir en el canvi de local el fet que el germà d'en Josep Boter, l'Antoni, era secretari de l'Ateneu (com a mínim durant el 1934). L'Ateneu va tenir força empenta en aquests mesos i també podem sospitar que la relació de directius de l'entitat amb les forces polítiques del moment devien donar certa influència a aquesta societat. La trajectòria de l'Ateneu de Cultura Popular durant els anys de la República i durant els anys de la guerra explica la decisió de la seva posterior prohibició per les autoritats franquistes.

La competició futbolística de lliga no es va aturar aquella temporada 1936-37. Ni tampoc la 1937-1938, —si més no, al principi. A la correspondència municipal he trobat fins a 12 peticions de permisos per disputar partits durant l'any 1937 (de l'any 1938 no n'he trobat cap petició). S'hi jugaren més partits, de ben segur, però els que consten a l'Arxiu Històric són els de la Taula 12:

És possible que el CE Hospitalet guanyés aquesta temporada el campionat. Si més no, a *La Vanguardia* del 2 d'octubre de 1937 s'anunciava la presència del *«Hospitalet FC, campeón de la 2ª división del torneo de liga comarcal de Cataluña, en el campo del Sans»*.

La temporada 1937-1938, la Federació Catalana va anunciar la suspensió de les competicions normals i la possibilitat de disputar-ne d'altres més d'acord amb les circumstàncies que ja es produïen, com els bombardejos o la dissolució d'equips sencers per la manca de jugadors. El 27 d'abril de 1937, l'Hospitalet havia patit ja el primer bombardeig. En aquestes circumstàncies, el CE de Hospitalet va quedar enquadrat, segons publicà *La Vanguardia* el 24 d'octubre, en la Segona Categoria de la Lliga Amateur, amb Carmelo, Iluro de Mataró, Mollet, Poble Sec, Pins del Vallès, Empordanès i Fortpienc. En Joan Montroig[152] recorda que aquell campionat va ser especial i que, a causa dels bombardejos, la mecànica es va variar. Sembla que es va optar per deixar de banda el calendari amb un ordre d'enfrontaments a dues voltes i que es va optar per jugar amb cada rival dos diumenges seguits, un a cada camp.

El manteniment econòmic del club va ser igual de complicat que el de la resta d'activitats d'una societat en

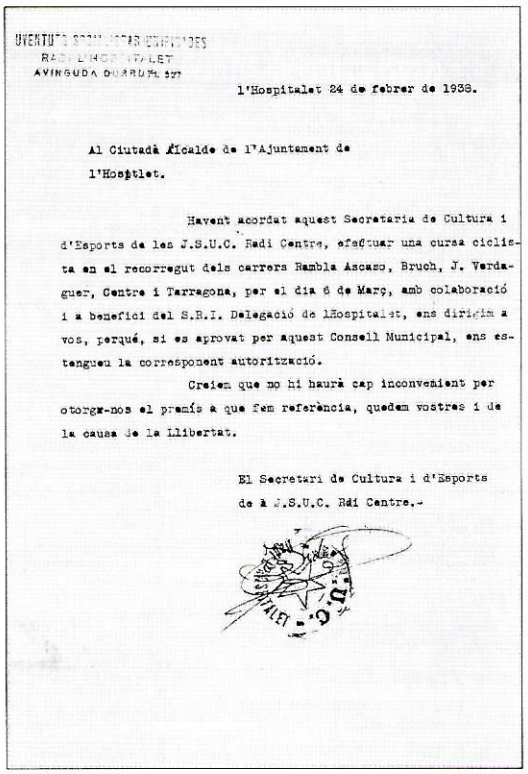
estat de guerra. Dos apunts ens permeten fer una idea de com s'ho va fer el CE Hospitalet. El primer fa referència a unes obres que es realitzaren al camp de la Remonta. En carta datada el 26 de març de 1937, el secretari del club, Josep Boter, demanava a l'alcalde permís per poder carregar material per a aquestes obres al magatzem municipal del carrer Francesc Macià, on hi havia, segons la nota, *«runes de l'antiga església i rectoria i cases del carrer Laureà Miró»*. S'havia d'estalviar, encara que fos utilitzant pedres de l'església per acabar el camp de futbol... El segon apunt el trobem en una carta on el president del club, aleshores Joan Marsol, demanava un permís per poder convocar «Assemblea General d'Accionistes del Club». Potser l'entitat devia emetre accions per poder mantenir-se, tal i com ja hem vist que havien fet alguna vegada d'altres entitats de la ciutat. L'únic punt de l'ordre del dia d'aquella reunió era l'*«amortització voluntària de les Accions»*. La carta està datada al 7 de juliol de 1937. Sembla que les coses ja no anaven gaire bé... A la següent assemblea de socis, el 12 de setembre d'aquell mateix any, dels set punts de l'ordre del dia, tres estaven directament relacionats amb afers econòmics del club (cosa no gaire freqüent en general): si n'excloem el sempre present punt de la lectura de l'acta anterior, la proporció és del 50 per cent de la reunió dedicada directament a la qüestió econòmica. Dues notes del Negociat d'Espectacles de la Generalitat del mes de març de 1938 adreçades al president i al secretari del club ens fan pensar que encara s'hi jugaven partits. L'última carta que he trobat del club adreçada a l'Ajuntament porta data de 16 de juny de 1938. És l'última referència que tinc d'aquest club.[153]

Pel que fa a l'activitat ciclista a la ciutat, només he trobat rastres d'activitats oficials, la qual cosa no vol dir que no hi hagués activitat particular o dels clubs. Així, el 21 de febrer de 1937, es va fer una cursa a favor del Socors Roig Internacional, organitzada per Unió Ciclista Hospitalet, Club Ciclista Hospitalet i Foment de la Sardana. Aquesta no és l'única cursa ciclista benèfica de la qual ens ha quedat constància. Pràcticament un any després, el 6 de març de 1938, les Joventuts Socialistes Unificades organitzaven una cursa també a benefici del Socors Roig Internacional de l'Hospitalet; potser, en aquelles altures de la guerra, els clubs ja no funcionaven o no tenien prou poder organitzatiu. El secretari de Cultura i Esports de les Joventuts, segons la firma que consta a la carta de petició de permís a l'Ajuntament, era Josep Vidal. Curiosament, la marxa dels joves ciclistes als fronts generà anècdotes que expliquen bastant bé el que va ser la vida quotidiana durant i després de la Guerra Civil. La història sobre la bicicleta fabricada al taller de Julián Español que va acabar al front de guerra d'Aragó ens l'explica Ramon Jiménez, nascut a Cornellà i corredor d'Unió Ciclista Hospitalet entre 1934 i 1936:

«T'explico com em vaig emportar la bici: cada 10 dies anava un camió al búnquer i ens portava roba neta i alguna cosa de menjar. Llavors jo vaig aprofitar i com que no fèiem res, jo pensava que si per allà havien carreres de bicicletes jo podia aprofitar i córrer en bicicleta... Li vaig dir al del camió, i vaig escriure a casa meva perquè li donessin la bicicleta a aquell home per portar-me-la allà dalt. A la pròxima setmana em porta la bicicleta, llavors estàvem a Torrent de Cinca, això està cap a Mequinensa, a on desemboca el Segre. Però vaig tenir tanta mala sort que als pocs dies de rebre la bicicleta ens van dir que havíem de marxar d'allà. Llavors jo havia fet amistat amb una família del poble que tenien un fill i una filla (una altra "núvia" meva). Vaig dir a aquella gent si em guardaven la bicicleta i em van dir que sí: els hi vaig deixar la bicicleta, em vaig anar al front i allí la cosa ja va canviar. Un cop acabada la guerra vaig anar a buscar la bicicleta. Agafo el tren fins a Lleida i allí un autocar que anava cap a Fraga i després cap a Torrent, suposo que en un cotxe de línia, a buscar la bicicleta allà. I lo primer que em trobo és la filla i el fill vestits de Falange, i quan els vaig veure em va caure l'ànima als peus, em van dir que els havien pres la bicicleta, però ja no els vaig preguntar qui l'havia pres, vaig pensar que es quedin la bicicleta aquí. Els vaig dir bon dia, i a agafar el cotxe, o a peu...».[154]

Un altre esport que també va tenir una certa activitat va ser el basquetbol. Al setembre de l'any 1936 sem-

92
CARTA ANUNCIANT L'ORGANITZACIÓ PER LES JOVENTUTS SOCIALISTES UNIFICADES DE CATALUNYA (JSUC) D'UNA CURSA CICLISTA, EL 1938 (EN PLENA GUERRA CIVIL) A BENEFICI DEL SOCORS ROIG INTERNACIONAL.
AL'H-AH

UVENTUTS SOCIALISTES UNIFICADES
RADI L'HOSPITALET
AVINGUDA DURRUTI 127

l'Hospitalet 24 de febrer de 1938.

Al Ciutadà Alcalde de l'Ajuntament de
l'Hospitlet.

Havent acordat aquest Secretaria de Cultura i d'Esports de les J.S.U.C. Radi Centre, efectuar una cursa ciclista en el recorregut dels carrers Rambla Ascaso, Bruch, J. Verdaguer, Centre i Tarragona, per el dia 6 de Març, amb colaboració i a benefici del S.R.I. Delegació de lHospitalet, ens dirigim a vos, perquè, si es aprovat per aquest Consell Municipal, ens estengueu la corresponent autorització.

Creiem que no hi haurà cap inconvenient per otorgar-nos el premís a que fem referència, quedem vostres i de la causa de la Llibertat.

El Secretari de Cultura i d'Esports
de la J.S.U.C. Radi Centre.-

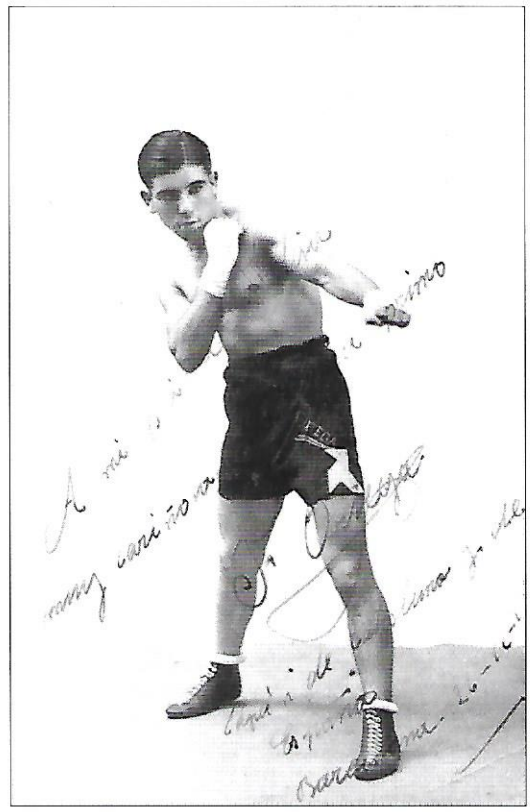
bla que es va realitzar un festival a l'Hospitalet a favor de les Milícies Antifeixistes, on participaren com a mínim els equips del Cornellà i del CADCI. Segons diverses fonts, els jugadors del Júniors eren massa joves per anar al front i van poder continuar entrenant i jugant durant aquests anys. Per això no és estrany que l'any 1937 dos jugadors hospitalencs formessin part de la selecció espanyola (pràcticament catalana) de bàsquet, que va participar a la III Olimpíada Obrera a Anvers (Bèlgica). Es tracta de Ramon Sanahuja i Francesc Redón, que amb d'altres jugadors del Laietà, Barcelona i Montgat van aconseguir la primera posició. La participació de la delegació espanyola en aquests jocs buscava, evidentment, una repercussió ideològica internacional en una batalla propagandística que també s'estava disputant en aquest front. L'any 1938 el Júniors aconseguí la copa Federació Catalana de Basket-Ball, possiblement l'única competició oficial d'aquest esport que es va disputar aquell any. Segons el testimoni de Marcel·lí Maneja, l'activitat de tots aquests mesos els va permetre mantenir el gran estat de forma amb què van poder aconseguir el primer campionat d'Espanya disputat després de la guerra.

A la boxa també registrem activitat d'esportistes hospitalencs, en aquest cas en vetllades celebrades a Barcelona. No tinc cap referència sobre si el Boxing Torrasenc va continuar l'activitat durant aquests anys, tot i que no és descartable. Mentre, el boxador més notori de la ciutat, Fortunato Ortega, sortirà d'Espanya uns mesos després de l'inici de la contesa i restarà durant gairebé tota la seva durada boxejant per Europa i el nord d'Àfrica. Sembla que Ortega, malgrat que havia abandonat Catalunya poc després de començada la guerra, tenia, o com a mínim ho feia veure, força afinitats amb la República. Basant-se en les declaracions del seu mànager Artero mentre el boxador és a París, llegim al número d'octubre de 1938 de la revista *Catalans!* que *«Ortega porta assolits un bon nombre de triomfs esclatants però, a part dels èxits esportius, ha recollit també el premi d'un sens fi de simpaties per l'Espanya Republicana, en saludar, damunt el ring, amb el puny enlaire»*. El cronista no dubta a afirmar —un xic exageradament?— que *«el petit Ortega és, doncs, un dels captadors de simpatia més eficaços que la República té escampats per Europa»*. En tot cas, sembla que aquesta simpatia li va causar algun problema després de la guerra, quan va tornar, i va haver d'esperar al 1941 per boxejar de nou.

Mentre, aquí l'altre gran boxador hospitalenc, Miquel Safont, sobrevisqué disputant vetllades a les sales barcelonines, que ja de bon principi havien estat degudament socialitzades pel sindicat de boxadors. Safont participà, com hem vist, a la primera sessió de boxa durant la guerra a Barcelona, disputada el 5 de setembre de 1936 a Las Arenas. L'11 de novembre d'aquell mateix any també participa en la reobertura de la sala Price. Allà disputà el primer d'una sèrie de combats que en aquests mesos va tenir amb Soria, excampió d'Espanya del pes welter. Una sèrie força explotada publicitàriament per la sala Price i durant la qual Safont i Soria es van arribar a enfrontar fins a cinc vegades en poc més d'un any. Soria va guanyar Safont pels punts en tres ocasions, mentre que l'hospitalenc només el va guanyar un cop per desqualificació. El cinquè combat, ja al 2 de gener de 1938, Soria i Safont van fer nul. L'any de més activitat durant la guerra per a Safont va ser el 1937. En aquest any, Safont sembla

que disputà un mínim de 10 vetllades importants. Fins a les darreries del 1937, les sessions es feien en horari nocturn, com a vetllades, però ja a mitjans d'any els bombardejos i els talls de llum obligaven a suspendre en més d'una ocasió els combats. Això mateix va succeir a Safont el 29 de setembre al Price, dia en què havia de disputar un combat contra Frog, que va ser suspès per manca de corrent elèctric. A conseqüència d'això, els empresaris decidiren ja a l'octubre d'aquell mateix 1937 celebrar sessions els diumenges al matí. L'última que he trobat amb protagonista hospitalenc és del gener de 1938. També el jove boxador local Novellón va participar en algunes vetllades al Price durant el 1937.

Evidentment, la progressiva marxa del jovent als fronts de guerra i les prioritats que anava imposant el conflicte feren que, en general, cap a mitjan 1938 l'activitat esportiva fos molt reduïda i cada vegada més lligada a esdeveniments protagonitzats per equips d'unitats militars a la reraguarda, fins a arribar a ser gairebé nul·la.

93

El boxador Fortunato Ortega, en una foto dedicada, cap a mitjan dels anys trenta. Ortega boxejà per tota Europa durant la Guerra Civil.

LMO

NOTES

[1] Expedient nº 15862 que es conserva a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.

[2] *«L'esport ha deixat de ser un sistema autònom i s'ha convertit en un sistema obert amb escassa identitat pròpia i molt connectat a altres sistemes, com l'econòmic, l'educatiu, el polític...»*. Puig, Núria; i Klaus Heinemann. En: «L'Esport en la perspectiva de l'any 2000». *Lectures en Sociologia de l'oci i l'esport*. Barcelona, UB, 1994.

[3] Memòria de l'any 1935 del Comité Regional de la Unión Velocipédica Española resumida a l'edició de *El Mundo Deportivo* del 12-1-1936.

[4] S'han considerat tots aquells que hem pogut localitzar i s'han comptat en el primer any en el qual n'hem tingut referència. La relació no és exhaustiva ja que a les publicacions acostumen a sortir els guanyadors o millors classificats i no sempre consta la procedència del ciclista. No he inclòs Julián Español ja que, si bé va començar a córrer federat al 1921, no va arribar a l'Hospitalet fins al 1929. Malgrat aquestes consideracions, la proporció creiem que és vàlida. La relació ha estat actualitzada amb noves dades respecte a la que va aparèixer a *Sobre dues rodes. La bicicleta a l'Hospitalet (1900-1996)*, (Quaderns d'Estudi; 15), la tendència, però, fins i tot s'ha accentuat.

[5] Carta amb data de juliol de 1934 que es conserva a *Correspondència de Secretaria*, any 1934, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[6] Estatuts del Club Ciclista Hospitalet què es conserven a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona, expedient nº 16.500.

[7] Article 15 dels Estatuts del Club Ciclista Hospitalet, (op. cit. Nota anterior).

[8] Expedient nº 15978 que es conserva a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.

[9] A *El Mundo Deportivo*, edició del 7 d'octubre de 1933.

[10] A *El Mundo Deportivo*, edició del 12 de desembre de 1934.

[11] Edició del 15 de juliol de 1933.

[12] Carta amb registre d'entrada datat al juny de 1934 que es conserva a *Correspondència de Secretaria*, any 1934, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[13] Edició del 5 d'abril de 1936.

[14] Recollida per Emili Arnau (op. citat nota 2 del capítol 3).

[15] La dada la recull Emili Arnau al seu llibre sobre la història del bàsquet català (op. citat nota 2 del capítol 3). Després vaig mantenir una entrevista amb la pròpia Encarna Hernández, al seu domicili l'any 1998, que va ratificar aquests fets.

[16] A *El Mundo Deportivo*, edició del 24 de maig del 1933.

[17] Toril Terrones, Núria; Óscar Garcés i García. *El cinema a l'Hospitalet. De l'espectacle de fira a la multisala (1907-1996)*. (Quaderns d'Estudi; 13-14). L'Hospitalet, CEL'H, 1996.

[18] A la seva edició del 12 d'agost de 1931.

[19] Apareix a l'edició del 15 de maig de 1928 de la revista Boxing.

[20] A *El Mundo Deportivo*, edició del 17 de setembre de 1933.

[21] Segons, per exemple, la crònica de *El Mundo Deportivo*, edició del 11 d'abril de 1935.

[22] A *El Ring*, edició de l'11 de novembre de 1930.

[23] Segons *El Mundo Deportivo*, edició del 3 d'agost de 1931.

[24] A *El Mundo Deportivo*, edició del 6 d'agost del 1932.

[25] A *El Mundo Deportivo*, edicions del 17, 18 i 22 de desembre del 1932.

[26] A *El Mundo Deportivo*, edició del 20 d'abril del 1933.

[27] Segons dades del padró corresponent a l'any 1924 que es conserva a l'Arxiu Històric de L'Hospitalet. Les dades d'aquesta filiació quadren a la perfecció amb tot el que he trobat d'ell, origen i edat aproximada en especial. Tot i això també cal dir que en una classificació de boxadors publicada a *El Mundo Deportivo*, el 24 d'agost del 1944, apareix per primer i única vegada amb els dos cognoms com a Miguel Safont Solsona. Pot ser una errada del diari?

[28] Moltes d'aquestes dades biogràfiques les explicà ell mateix en una entrevista en una entrevista feta per *Diario de Barcelona*, edició del 18 de gener de 1974.

[29] A *El Mundo Deportivo*, edició del 10 de novembre de 1932.

[30] A *El Mundo Deportivo*, edició del 20 de gener de 1932.

[31] A *El Mundo Deportivo*, edicions del 15 i 16 d'abril de 1932.

[32] A *El Mundo Deportivo*, edició del 27 de gener de 1933 i *El Diluvio*, edició del 27 de gener de 1933, respectivament.

[33] A *El Mundo Deportivo*, edició del 3 de març de 1933.

[34] A *El Mundo Deportivo*, edició del 9 de març de 1933.

[35] A *El Mundo Deportivo*, edició del 29 de novembre de 1935.

[36] A *El Mundo Deportivo*, edició del 25 de febrer de 1943.

[37] A *El Mundo Deportivo*, edició del 5 de novembre de 1944.

[38] A *El Mundo Deportivo*, edició del 28 de novembre de 1935.

[39] En una entrevista de l'any 1974, es diu que Ortega va aconseguir el campionat d'Europa l'any 1937, però jo no he trobat cap certificació de que això fos així.

[40] Op. citat nota anterior.

[41] A *El Mundo Deportivo*, edició del 15 de juny de 1935.

[42] A *El Mundo Deportivo*, edició del 24 de juliol de 1935.

[43] A *El Mundo Deportivo* (28-9-1933 y 26-10-1933) i a El Diluvio (24 -10-1933).

[44] Expedient nº 15690 què es conserva a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.

[45] A *El Diluvio*, edició del 17 d'octubre del 1933.

[46] A *El Mundo Deportivo*, edició del 20 d'octubre de 1933.

[47] A *El Mundo Deportivo*, edició del 27 d'octubre de 1932.

[48] Op. citat nota 29 del capítol 2.

[49] Carta amb data de 9 de març de 1932 que es conserva a la *Correspondència de Secretaria*, any 1932, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[50] A *Correspondència de Secretaria*, any 1934, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[51] Informacions obtingudes gràcies a la seva vídua, en un contacte telefònic mantingut l'any 1995.

[52] Op. citat nota 11 del capítol 3.

[53] Segons carta què es conserva a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet, en la *Correspondència de Secretaria*.

[54] Segons carta què es conserva a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet, en la *Correspondència de Secretaria*.

[55] Op. citat nota 30 del capítol 2.

[56] Informe que es troba a la *Correspondència de Secretaria*, a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet.

[57] Informacions trobades al *Boletín de la Unión Velocipédica Española*, números d'octubre-novembre de 1924, agost-setembre-octubre de 1927, gener-febrer-març de 1929.

[58] *Boletín de la Unión Velocipédica Española*, junio-julio 1926

[59] *Boletín de la Unión Velocipédica Española*, 1926.

[60] *Boletín de la Unión Velocipédica Española*, octubre-noviembre-diciembre 1930.

[61] *El Mundo Deportivo*, edició del 2 de maig de 1930.

[62] Carta que es troba a *Correspondència de Secretaria*, any 1931, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[63] Segons carta del club i informe sobre l'assemblea signat pel comissari en cap què es conserven a *Correspondència de Secretaria*de l'any 1935, a l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[64] Diferents cartes que es troben a les capses corresponents de la *Correspondència de Secretaria*, a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet.

[65] *El Diluvio*, edició del 30 d'octubre de 1932.

[66] *El Mundo Deportivo*, edicions del 25 i del 29 de maig de 1930.

[67] A *El Mundo Deportivo*, 8 i 9 de juny de 1930.

[68] Les seves firmes apareixen a l'exemplar dels Estatuts del Club Ciclista Hospitalet (op. citat nota 6 d'aquest capítol).

[69] Al periòdic *Fortitud*, 15 agost del 1933.

[70] Segons carta conservada a l'Arxiu Històric de L'Hospitalet, *Correspondència de Secretaria*, amb data 15 de juliol de 1933.

[71] Carta que es conserva a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet, *Correspondència de Secretaria*, 1933.

[72] *El Diluvio*, 23 de novembre de 1934.

[73] Al periòdic local *L'Espill*, 16 de març de 1935.

[74] Carta amb data 15 de desembre de 1934 que es troba a *Correspondència de Secretaria*, any 1934, de l'Arxiu Històric de l'Hospitalet.

[75] Vila, Antonio, «Campeones de ayer. La figura prestigiosa de Julián Español», dins del Programa de Festa Major de l'Hospitalet de l'any 1944.

[76] Vegeu R. Torres a *El Mundo Deportivo*, 9 de febrer de 1941.

[77] Segons recordava el propi Español a una entrevista publicada anys més tard al programa de la festa major de l'any 1944.

[78] A *Boletín de la Unión Velocipédica Española*, números d'agost i setembre 1924; febrer 1925; gener i febrer 1927, i juliol, agost i setembre de 1930.

[79] Entrevista mantinguda amb un dels seus fills, amb motiu de la seva mort, l'any 1994. Aquesta entrevista va servir per confeccionar l'article que sobre ell apareix al número 2 del periòdic municipal *L'Hospitalet*, del 7 de novembre de 1994.

[80] *El Mundo Deportivo*, edició de l'1 de desembre de 1933.

[81] Op. cit. nota 75 d'aquest capítol.

[82] *El Mundo Deportivo*, edició del dia 9 de febrer de 1941.

[83] José Vidal Julià, ciclista hospitalenc.

[84] Dades aconseguides a diferents números del *Boletín de la Unión Velocipédica Española* (de 1929), a La Rambla (1-9-30, 31-8-31, 19-9-32 i 5-12-32), a *El Mundo Deportivo* (8 i 9-6-30, 4-6-33 i 6-8-33) i a As (25-6-34).

[85] Segons recordava a *Vida Deportiva*, edició del 23 de juliol de 1945.

[86] *Libro de oro Volta Ciclista a Catalunya 1934-1950.* Juan Plans Bosch. Barcelona, Publitel SA.

[87] Al periòdic local *Fortitud*, 1 de juliol de 1933.

[88] Trasllat d'acord núm. 130 de 4 de juliol de 1933 aportat per Miquel Arbós. El nom de Sánchez fa referència al corredor Antoni Andrés Sancho.

[89] Carta signada el 13 d'agost de 1933 que es conserva a *Correspondència de Secretaria* de l'any 1933, a l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[90] Al *Butlletí* del G.E. Saltadiç, número de maig de 1928.

[91] Al *Butlletí* del G.E. Saltadiç, número de juny-juliol de 1930.

[92] A *Eco*, edició de l'1 d'octubre de 1934.

[93] A *L'Espill*, en l'edició de l'1 de maig de 1935.

[94] A *El Mundo Deportivo*, edició del 19 d'agost del 1931

[95] A *El Mundo Deportivo*, edició del 3 de juny de 1934.

[96] A *Diario de Barcelona*, suplement de l'Hospitalet, edició del 4 de maig de 1973.

[97] Op. citat nota 1 del capítol 1.

[98] A *Bandera*, edició del 16 de febrer de 1931.

[99] Segons *La Voz de Hospitalet*, edició del 3 de gener de 1930.

[100] Segons l'expedient del club, que amb el nº 15.247 figura a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona. Al llibre de registre hi figura un altre de la mateixa entitat, amb el nº 14.244, però que no és conserva. Ignoro els motius d'aquesta duplicitat.

[101] Segons explica *Bandera*, en l'edició del 10 de desembre de 1930.

[102] Així se l'anomena a l'edició del 4 de febrer de 1930 de *La Voz de Hospitalet.*

[103] Es conserven a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona amb el nº 15.065.

[104] Carta amb segell d'entrada del 28 de juliol de 1934 que es conserva a *Correspondència de Secretaria*, any 1934, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[105] A l'edició de l'1 d'agost de 1935.

[106] Op. citats nota 103 d'aquest capítol.

[107] Op. citats nota 100 d'aquest capítol.

[108] Expedient nº 14.259 que es conserva a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.

[109] Op. citat nota 1 d'aquest capítol.

[110] Expedient de l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.

[111] Junt a l'expedient del Govern Civil, op. citat nota 1 d'aquest capítol.

[112] Expedient nº 15.060 què es conserva a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona. Després de la guerra en tindrà un altre amb el nº 16.500

[113] Còpia de l'acta trobada a la *Correspondència de Secretaria*, any 1933 (tot i que porta data del 1932), de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[114] A l'edició del 15 de gener de 1933 de *Fortitud.*

[115] A *Fortitud*, edició del 10 de març de 1933.

[116] Op. citat nota 113.

[117] Al número de març-juny de 1933 del Butlletí del G.E. Saltadiç.

[118] Al número de desembre de 1927 del Butlletí del G.E. Saltadiç.

[119] A l'edició de *Llibertat* del 20 de gener de 1930.

[120] A les edicions de *Fortitud* del 10 de març i 1 d'abril de 1933 i a la del 16 de novembre de 1935 de *L'Espill.*

[121] Segons figura al nº 59, de gener del 1936, del *Butlletí de la Federació Catalana d'Escacs.* Si no s'explicita el contrari, la font de moltes d'aquestes dades sobre el club de Collblanc són diversos números d'aquest butlletí.

[122] A l'edició del 5 de juny de 1935 de *Llibertat!*

[123] El mestre Coma Serra, segons records d'un alumne posterior, també va exercir aquesta tasca de difusió dels escacs a l'escola municipal del barri després de la guerra civil.

[124] Op. citat nota 11 del capítol 1.

[125] Segons la crònica de *L'Esguard*, número de juny de 1936.

[126] A l'edició del 5 de juny del 1935 de *Llibertat!* i la del dia següent en el cas del *El Mundo Deportivo*.

[127] A l'edició del 7 de setembre de 1935.

[128] Op. citat nota anterior.

[129] A *El Mundo Deportivo*, edició de l'1 de novembre de 1935.

[130] A *El Mundo Deportivo*, edició del 18 de desembre de 1935.

[131] La carta es conserva a *Correspondència de Secretaria*, any 1932, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[132] Entrevista publicada a *L'Espill*, edició del 16 de juny de 1935.

[133] *Fortitud*, edicions del 31 de desembre de 1932 i del 15 de maig de 1933, respectivament.

[134] Trobat a *Correspondència de Secretaria* de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.

[135] Pujadas, Xavier; Carles Santacana. *L'altra Olimpiada. Barcelona'36*. Barcelona, Llibres de l'Índex, 1990. Un bon estudi sobre tot el que va envoltar la preparació d'aquesta olimpiada popular.

[136] Op. citat nota 1 del primer capítol.

[137] Aquestes i les següents referències estan extretes de: Gásquez García, Cèlia. Ateneu de Cultura Popular de l'Hospitalet de Llobregat (anàlisi històrica). L'Hospitalet, 1996. [treball mecanoscrit, inèdit, que es pot consultar al CEL'H].

[138] A *Cultura*. Butlletí de l'Ateneu de Cultura Popular, en l'edició de juliol de 1936.

[139] A l'edició del 20 de novembre de 1930 de *Llibertat*.

[140] La informació sobre la FJCC, si no s'explicita el contrari, està extreta del llibre *Moviments Catòlics a La Garriga (el cas fejocista, 1931-1936)* de Silvia Vilarrasa i Andreu. Sant Cugat del Vallés, Ed. Rourich (col. Contrapunt-Monografies), 1997

[141] El raonament el podeu trobar a l'obra op. cit. nota 36 del capítol 1.

[142] Op. citat nota 142 d'aquest capítol.

[143] Aquestes informacions sobre el grup fejocista de Collblanc estan extretes, bàsicament, del llibre: Jordà i Capdevila, Josep M. *Collblanc i la Parròquia de Sant Ramon Nonat*. Barcelona, la Parròquia, 1996.

[144] Op. citat nota 1 del capítol 1.

[145] Op. cit. nota 11 del capítol 1 (pàgina 97).

[146] Podeu obtenir més informació al llibre citat a la nota 134 d'aquest mateix capítol.

[147] Op. citat nota 30 del capítol 2.

[148] Op. citat nota 29 del capítol 2.

[149] A *Cultura*. Butlletí de l'Ateneu de Cultura Popular, en l'edició d'octubre de 1936.

[150] Marcé i Piera, Matilde. *Espigolant en el passat*. L'Hospitalet, Ateneu de Cultura Popular, 1996.

[151] *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, edició del 28-10-1936.

[152] Op. citat nota 29 del capítol 2.

[153] Totes aquestes cartes es troben a la *Correspondència de Secretaria* de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet, en els anys corresponents a la guerra.

[154] Op. citat nota 30 del capítol 1.